

YHTEINEN HYVINVOINTI

Hyvinvoinnin ja toimintaympäristön
kehitys Vantaalla vuosina 2013–16

ALKUSANAT

Yhteinen hyvinvointi -raportti luo monipuolisen katsauksen Vantaan kaupungin kehitykseen valtuustokauden 2013–17 aikana. Raportti jakautuu temaattisesti seitsemään lukuun. Näiden lisäksi johdantoluvussa (luku 1) kootaan yhteen teema-alueiden keskeiset havainnot. Raportin teema-alueet ovat väestö (luku 2), hyvinvointi (luku 3), asuminen ja rakentaminen (luku 4), talous (luku 5), kaupunkirakenne ja ympäristö (luku 6), kulttuuri ja vapaa-aika (luku 7) sekä demokratia ja osallisuus (luku 8).

Terveystietolaki (12 §) velvoittaa kunnan seuraamaan asukkaistensa terveyttä ja hyvinvointia väestöryhmittäin. Tämä raportti on samalla terveystietolain mukainen valtuustokausittain laadittava laaja hyvinvointikertomus. Raportin luvussa 3 esitetään temaattisesti ryhmiteltynä keskeiset havainnot hyvinvoinnin kehityksestä. Tarkastelut on tehty erikseen lapsille ja nuorille, työikäisille ja ikäihmisille. Hyvinvointiin läheisesti kytkeytyviä näkökulmia on myös kaikissa muissakin luvuissa. Vantaan hyvinvointityössä seurattavat indikaattorit ovat liitteessä 1. Nämä indikaattorit ovat perustana kun terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään. Tämän raportti nostoehdotuksineen on taustamateriaalina seuraavan strategiakauden valmistelussa. Hyvinvointityön integroiminen sitovien tavoitteiden määrittelyyn on kuvattu liitteessä 2.

Raportin aineistolähteinä on käytetty laajaa joukkoa tilastotietokantoja sekä erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä. Hyvinvointiraportoinnin osalta Terveystietolain ja hyvinvoinnin laitokset tietokannat ovat olleet keskeisiä. Muita keskeisiä tietolähteitä ovat olleet Tilastokeskuksen, KELA:n, TEM:n, Kuntaliiton ja ARA:n tietovarannot sekä Helsingin seudun aluesarjat ja Helsingin seudun suunnat -tietokannat. Kaupungin omia tietovarantoja on myös pyritty hyödyntämään mahdollisimman laajasti. Tilastoaineistojen kohdalla on pyritty saamaan myös vuotta 2016 koskevia tietoja mukaan. Aina tämä ei ole mahdollista tilastotietojen päivitysaikataulujen takia. Tarkastelut tehdään useissa teemoissa valtuustokautta pidemmältä ajanjaksolta. Tämä on perusteltua, koska monet ilmiöt ovat luonteeltaan sellaisia, ettei muutaman vuoden tietojen perusteella ole mielekästä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä ilmiön kehityksestä.

Vantaan kaupungin hyvinvointityöryhmä, puheenjohtajanaan apulaiskaupunginjohtaja Jukka T. Salminen, on ohjannut työtä. Raportin laatimiseen ovat osallistuneet Vantaan kaupungin hyvinvointiraportointiryhmä (Heini Koskensalo-Kleemola, Hannu Kyttälä, Jenni Mäcklin, Tia Ristimäki, Christa Salovaara, Pia Tasanko, Meija Tuominen), taloussuunnittelun tietopalveluyksikkö (Harri Sinkko, Elina Parviainen) sekä taloussuunnittelu- ja strategiayksikkö (Matti Ruusula), maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimiala (Tina Kristiansson, Joni Heikkola, Sakari Jäppinen, Tomi Henriksson, Armi Vähä-Piikkiö), työllisyyspalvelut (Anne Karjalainen), kuntalaispalvelut (Katja Syvärinen), kulttuuripalvelut (Leena Rusanen), kirjastopalvelut (Mikko Vainio), liikuntapalvelut (Maija Kasvinen) ja nuorisopalvelut (Riikka Åstrand). Keskeinen vastuu aineistojen kokoamisesta on ollut taloussuunnittelun tietopalveluyksikössä korkeakouluharjoittelijana toimineella Joni Rantakarilla.

Kiitokset kaikille!

Vantaalla 22.2.2017

Henrik Lönnqvist
tutkimuspäällikkö

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	1
1. Raportin keskeiset havainnot.....	4
2. Väestö.....	8
3. Hyvinvointi	28
3.1 Lapset ja nuoret	28
3.2 Työikäiset.....	36
3.3 Ikäihmiset.....	41
4. Asuminen ja rakentaminen	44
4.1 Asuntotuotanto.....	44
4.2 Asuntojen hinnat ja vuokrat sekä asumistukien käyttö.....	47
4.3 Asumisolojen kehitys ja asunnottomuus.....	51
4.4 Asuinalueiden tila ja kehitys.....	53
5. Talous.....	54
5.1 Aluetalous ja suhdannekehitys.....	54
5.2 Toimialat ja työpaikat Vantaalla	58
5.3 Yritykset ja yrittäjyys.....	62
5.4 Kuntatalous	62
5.5 Palvelukustannukset.....	68
5.6 Tyytyväisyys kaupungin palveluihin.....	71
5.7 Sote- ja maakuntauudistus.....	71
6. Kaupunkirakenne ja ympäristö	73
6.1 Kaupunkirakenteen kehitys.....	73
6.2 Liikenne ja saavutettavuus	79
6.3 Energiankulutus ja kasvihuonekaasupäästöt	82
6.4 Ympäristön tila	84
6.5 Kaupunkiluonto ja kulttuurimaisemat	86

7. Kulttuuri ja vapaa-aika	89
7.1 Kulttuuri.....	89
7.2 Kaupunginkirjasto	91
7.3 Liikunta	92
7.4 Nuorisotyö.....	94
 8. Demokratia ja osallisuus	 96
8.1 Vaalit ja äänestyskäyttäytyminen	96
8.2 Osallisuus	97
8.3 Kaupunkilaisten näkemykset vaikutusmahdollisuuksistaan ja kaupungin tiedotuksesta.....	99

Lähteet

Liitteet

1. RAPORTIN KESKEISET HAVAINNOT

VÄESTÖ

Vantaan väestömäärä jatkaa nopeaa kasvuaan. Vieraskielisen (ulkomaalaistaustaisen) väestön osuus väestönkasvusta on hallitseva. Viime vuodet ovat osoittaneet, että muuttoliikkeen rakenteessa tapahtuu ajoittain nopeitakin muutoksia joiden ennakointi on hankalaa.

Muuttoliikkeen rakenne ja sen kehitys vaativat jatkuvaa seuranta. Asuntotuotannon voimakkaan kasvun mahdollistama nopea väestönkasvu luo mittavia investointipaineita myös palveluihin. Muuttoliikkeen taloudellisia vaikutuksia mm. veropohjaan on syytä arvioida säännöllisesti. Kaupungin talouden ohjaamisen tueksi tehtävän ennakointi- ja skenaariotyön merkitys korostuu.

Väestön ikäänty, erityisesti yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa lähivuosina voimakkaasti. Tästä muodostuu haaste palvelujärjestelmälle.

Koulutustason kasvu taittuu lähivuosina. Vantaan koulutustaso on suurten kaupunkien alin. Korkeasti koulutettujen kasvaneesta työttömyydestä huolimatta koulutus on edelleen hyvä investointi. Korkea koulutustaso suojaa paremmin työttömyydeltä. Koulutusta tulee suunnata työmarkkinoiden tarpeiden mukaisesti.

Kulutusmahdollisuuksissa on huomattavia eroja eri perhetyyppien välillä. Yksi-huoltajatalouksien ja yksinäisten eläkeläisten tilanne on tässä suhteessa heikoin. Pienituloisuus yhdistyneenä korkeisiin asumiskustannuksiin näkyy asumistukimenojen kasvuna. Tulotason nähden kallis asuminen luo myös painetta toimeentulotukimenoihin.

HYVINVOINTI

Vantaan Hyvinvointiryhmän ehdotukset kaupunkitasoisen hyvinvointityön painopisteiksi ovat 1) terveelliset elämäntavat, 2) sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen sekä 3) työllisyys.

Terveellisten elämäntapojen edistämiseksi on selkeä tarve. Lapset ja nuoret liikkuvat aikaisempaa enemmän, mutta liikuntasuosituksiin nähden kuitenkin liian vähän. Peruskoulussa ja ammatillisissa oppilaitoksissa noin puolet ei syö koululounasta. Lasten ja nuorten ylipainoisuus on yleistynyt.

Pojilla on tyttöjä useimmin terveyden kannalta haitallisia elintapoja. Laajemmin tarkasteltuna havaitaan, että ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien liikunta- ja ruokatottumukset ovat muita heikompia. Samalla havaitaan, että perhetausta, kuten alhainen tulotaso tai äidin alhainen koulutus, on yhteydessä terveyttä heikentäviin terveystottumuksiin. Sosioekonominen tausta näkyy niin aikuisten kuin heidän lastensakin terveyskäyttäytymisessä.

Lasten ja nuorten tyytyväisyys sosiaalisiin suhteisiin on parantunut. Samaten lasten ja nuorten tyytyväisyys vuorovaikutukseen ja osallistumismahdollisuuksiin koulussa ja oppilaitoksissa on lisääntynyt. **Pojat kuitenkin kokevat tyttöjä useammin, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää.**

Myös maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumisessa on haasteita. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret, erityisesti ensimmäisen polven maahanmuuttajat, ovat koulukiusattuna selvästi muuta väestöä useammin. Maahanmuuttajataustaisilla, erityisesti ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojilla, on myös muita useammin terveyden ja hyvinvoinnin puutteita ja terveyttä heikentäviä tottumuksia. He kokevat muita useammin terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi.

Työllisyyden tukemiselle on edelleen tarvetta. Vaikka työttömyys on kääntynyt laskuun, useita vuosia kestänyt työttömyyden kasvu näkyy toimeentulotukea ja Kelan työttömyysturvaa saaneiden määrän kasvuna. Rakennetyöttömien määrä on noussut varsin suureksi eikä rakennetyöttömyyden kova ydin välttämättä katoa, vaikka talouden tila ja työllisyys yleisesti kohenevatkin. Myös nuorisotyöttömyys on kasvanut ja toimet nuorten kouluttautumisen ja työmarkkinaintegraation tukemisen suhteen ovat erittäin tärkeitä.

ASUMINEN JA RAKENTAMINEN

Asuntorakentamisen vilkastumisen ohella valmistuvien asuntojen talotyypeissä ja kokajakaumassa on tapahtunut erittäin suuria muutoksia. Kerrostalorakentamisen kasvu sekä pien- ja rivitalotuotannon väheneminen yhdistyvät selvästi laskeneeseen valmistuvien asuntojen keskokokoon.

Vuokra-asuminen eri muodoissaan yleistyy. Merkittävä osa omistusasunnoistakin päätyy sijoitusasuntoina vuokra-asunnoiksi. Asumisväljyyden kasvu taittuu.

Asuinalueiden kehitykseen liittyy huolenaiheita. Sosioekonomiset erot ja huono-osaisuuden kasautuminen joillekin alueille ovat selkeästi havaittavissa. Nopeatkin muutokset alueiden väestörakenteissa ovat suuren muuttovilkkauden alueilla mahdollisia. Muuttovilkkaudessa on Vantaalla suuria alueellisia eroja. Rauhattomuuskokemukset ovat kaikkein yleisimpiä 1960- ja 70-luvuilla rakennetuissa lähiöissä.

Asunnottomuus on edelleen merkittävä ongelma Helsingin seudulla ja myös Vantaalla. Valtaosa asunnottomista on yksinäisiä miehiä. Maahanmuuttajien asunnottomuus on merkittävä ja kasvava ongelma. Myös nuorten asunnottomuus on kasvanut selvästi.

TALOUS

Vantaan työpaikkakehitys on ollut viime vuosina suotuisaa. Työpaikkojen määrä on kasvanut talouden taantumasta huolimatta. Toimialoista rakennussektorin liikevaihto on kasvanut voimakkaasti mutta muilla päätoimialoilla (kauppa, palvelut, teollisuus) liikevaihto on viimeisen viiden vuoden aikana pysynyt ennallaan tai jopa hieman laskenut.

Vantaa työpaikkaprofiili on varsin erilainen naapurikaupunkeihin verrattuna. Tietointensiivisten alojen työpaikkoja on Vantaalla suhteellisesti ottaen vähän vaikka Vantaalla toimiikin monia näiden alojen kärkiyrityksiä.

Kaupungin talouden tiukka linja on pitänyt. Velkaantumiskehityksessä on havaittavissa käänne kun suuret liikenneinfrastruktuuria koskevat hankkeet on saatu toteutettua. Alhainen korkotaso tukee kaupungin taloutta. Voimakkaan väestönkasvun jatkuessa investointien rahoitus voi kuitenkin olla haasteellista.

Aktiivisen maapolitiikan rooli kasvu rahoittamisessa on tärkeä. Viime vuosina noin kaksi kolmasosaa asunnoista on valmistunut kaupungin luovuttamille tonteille. Maanmyynnistä, maankäyttösopimusten mukaisista korvauksista ja maanvuokrista kertyy kaupungille mittavat tulot vuosittain.

Useimmissa keskeisissä palveluissa Vantaan palvelukustannukset ovat vertailukaupunkeihin nähden suhteellisen alaiset. Tyytyväisyys kaupungin palveluihin on yleisesti ottaen kehittynyt myönteiseen suuntaan.

Sote- ja maakuntauudistus on askel tuntemattomaan. Vaikutus kuntien toimialaan ja rahoituspohjaan on suuri. Maakuntien ja kuntien uudet roolit ovat vasta muotoutumassa. Kasvun rahoittaminen ja velkataakan hoitaminen puolta pienemmällä tulovirralla voi olla haasteellista.

KAUPUNKIRAKENNE JA YMPÄRISTÖ

Asuinrakentaminen keskittyy keskustojen alueille ja niiden läheisyyteen. Keskustoissa vanhaa rakennuskantaa on purettu pois uuden tehokkaamman rakentamisen tieltä. Myös työpaikkamäärien kasvu on suurinta hyvän joukkoliikenteen palvelutason alueilla. Erityisesti toimistoalan työpaikat keskittyvät suurempiin työpaikkaklustereihin.

Työpaikat ovat lisääntyneet eniten Aviapoliksen alueella. Vantaalla on kaavoitettuja työpaikka-alueita, mm. pääradan varressa, joille ei juuri ole tullut uutta työpaikkarakentamista viime vuosina. Onko näillä alueilla edellytyksiä kehittyä merkittäviksi työpaikka-alueiksi? Tikkurilan kehitys työpaikka-alueena odottaa ratkaisua, tällä hetkellä asuminen syrjäyttää työpaikkoja.

Kaupan rakenteessa on edelleen havaittavissa kehitystä kohti suurempia yksiköitä. Alueellisesti tarkasteltuna palveluverkossa on edelleen epätasapainoa.

Liikennemelulle altistuvia on suhteellisen paljon, liki neljännes kaupungin asukkaista. Liikenteen pakokaasujen aiheuttamat ilmalaatuongelmat ovat liikenteen kasvusta huolimatta vähentyneet. Katupöly ja puun pienpoltosta aiheutuvat ilman epäpuhtaudet ovat kuitenkin ajoittain ongelma.

Vantaalla on hyvin kattava viherverkosto, vaikka alueellista vaihtelua viheralueiden määrässä onkin huomattavasti. **Metsäalueiden pirstoutuminen muodostaa kuitenkin ongelman** monien lajien selviytymiselle. Keskusta-alueiden tiivistäminen luo tarpeen kaupunkipuistojen kehittämiselle.

Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisessä on päästy selvästi eteenpäin. Matkaa ilmastotavoitteiden täyttymiseen kuitenkin vielä riittää.

KULTTUURI JA VAPAA-AIKA

Vaikka merkittävä osa sosiaalisesta kanssakäymistä siirtyy verkkoon, ei fyysisen tilan merkitys ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa katoa. **Kulttuuritarjonnassa sisältö on itsessään merkittävä vetovoimatekijä, mutta keskeistä on myös tarjota tiloja fyysiselle kohtaamiselle** - museot, konserttitalit, opistot ja kirjastot ovat vuorovaikutuksen ja toisten kohtaamisen paikkoja.

Kulttuuripalvelut ovat merkittäviä hyvinvoinnin lähteitä. Kulttuurin tehtävänä on tuoda toivoa ja uskoa ihmisille. Kulttuuri tarjoaa pakopaikan ja hengähdys hetken vaikeassa tilanteessa ja toimii arjen vastapainona. Yhteiskunnallisen muutoksen ja taloudellisen epävarmuuden aikana kulttuurilla on merkittävä rooli tulevaisuudenuskon luomisessa.

Tieto- ja viestintätekniikan kehitys on johtanut siihen, että **instituutioiden sisällä oleva asiantuntijuus tulee yhä useammin haastetuksi instituutioiden ulkopuolisen asiantuntijuuden toimesta,** myös kulttuurin alalla. Jotta instituutiot voivat säilyttää uskottavuutensa, tulee niiden ulkopuolelta tuleva tieto ottaa osaksi instituutioiden toimintaa.

Liikunnan terveysvaikutukset ovat laajasti tunnustettuja. Nuorten osalta on havaittavissa huolestuttava trendi, liikuntaharrastusten selkeä väheneminen jo yläasteiässä. **Urheiluseurojen tarjoaman kattavan kilpaurheilutoiminnan lisäksi kaivataan eri lajien kokeilemiseen ja monipuolisen harrastamisen mahdollistavia matalan kynnyksen harraste- liikuntavaihtoehtoja.**

Nuorten koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyyn liittyvät vaikeudet sekä maahanmuuttajaväestön nopea kasvu näkyvät myös nuorisotyön arjessa. **Muuttuvat olosuhteet ja kehittyvien teknologioiden luomat mahdollisuudet muokkaavat nuorisotyön sisältöjä nopeasti.**

DEMOKRATIA JA OSALLISUUS

Vantaalla on huomattavan alhainen äänestysprosentti kuntavaaleissa ja vaaleissa yleensäkin. Äänestysaktiivisuudessa Vantaalla on myös väestörakenteen sosioekonomisia eroja heijastelevia alueellisia eroja.

Ajassa on paljon haasteita ja ilmiöitä, kuten esimerkiksi **sosiaalisen median roolin kasvu**, jotka luovat paineita myös päätöksentekojärjestelmälle.

Kaupungin osallisuustyössä on tunnistettu **tarve kehittää uusia digitaalisen ajan, ja myös nuoria puhuttelevia, osallistumismuotoja**.

Kaupunginosissa on paljon paikallistason toimintaa, joka rakentaa alueellista identiteettiä ja yhteishenkeä.

2. VÄESTÖ

Asukkaiden ja työpaikkojen keskittyminen kaupunkiseuduille jatkuu Suomessa voimakkaana. Valtakunnallisesti pienemmät ja syrjäisemmät kunnat menettävät väestöään. Vastavasti muutamissa kasvukeskuksissa väestömäärät kasvavat, niin kotimaisen kuin ulkomaisenkin muuttovoiton sekä nuoren väestörakenteen ansiosta, nopeasti. Vuodesta 2000 vuoteen 2016 mennessä Uudenmaan maakunnan väkiluku kasvoi noin 260 000 hengellä¹. Uudenmaan maakunnan väestömäärä on jo yli 1,6 miljoonaa ja kasvu jatkuu voimakkaana. Maakunnan sisällä väestökehityksessä on kuitenkin yllättävän suuria eroja². Aiemman väestörakennetta kaupunkiseudulle hajauttavan kehityssuunnan sijaan kehitys kulkee tällä hetkellä kohti tiivistyvää kaupunkirakennetta. Uudenmaan väestönkasvu on viime vuosina keskittynyt vahvasti pääkaupunkiseudulle.

Väestö myös ikääntyy nopeasti. Tämän seurauksena väestöllinen huoltosuhde heikenee Suomessa lähivuosikymmeninä huomattavasti³. Työikäisen väestön muuttoliike kasvukeskuksiin korostaa ikääntymisen vaikutuksia väestörakenteeseen muuttotappioalueilla. Muuttovoitosta huolimatta myös kasvukeskusten väestö ikääntyy. Väestönkasvu Suomessa pohjautuu suurelta osin maahanmuuttoon. Ilman maahanmuuttoa väestömäärä laskisi tuntuvasti lähivuosikymmeninä. Tilastokeskuksen väestökehitystä koskevien ennakkotietojen perusteella syntyvyys Suomessa alitti kuolleisuuden vuonna 2016⁴. Syntyneiden lasten määrä on Suomessa historiallisen alhaisella tasolla⁵. Alle 15-vuotiaiden määrän ennustetaan laskevan tasaisesti seuraavina vuosikymmeninä⁶.

2.1 VÄESTÖNKASVU JA VÄESTÖRAKENNE

Osana Helsingin seudun kasvua myös Vantaan kasvaa nopeasti (kuvio 2.1). Vantaan väestömäärä kasvoi vuosina 2013–16 noin 13 900 hengellä. Kasvu oli keskimäärin lähes 3 500 henkeä vuodessa. Erot vuosien välillä olivat kuitenkin suuria. Erityisen suurta väestönkasvu oli vuonna 2016 jolloin Vantaan väestömäärä kasvoi ennakkotietojen perusteella noin 4 600 hengellä mikä vastaa 2,2 prosentin vuosikasvua⁷. Näin nopea väestönkasvu ei ole täysin uusi ilmiö Vantaalla. Esimerkiksi vuosina 1970–74 Vantaan väestö kasvoi liki 41 000 hengellä. Suhteellisen nopean kasvun kausi, jolloin väestönkasvu oli pääosin 1,5 prosenttia vuodessa tai enemmän, jatkui lähes katkeamattomana aina vuoteen 1988 asti. Myös 1990-luvulla ko-

¹ Statfin-tietokanta, Tilastokeskus. Vuosien 2000–2016 väestönkasvu perustuu 31.12.1999 ja 31.12.2016 väestömäärien vertailuun.

² Viimeisten viiden vuoden aikana Helsingin ja Porvoon seutujen väestö on kasvanut mutta muualla Uudellamaalla väestömäärä on laskenut (Loviisan ja Raaseporin seudut) tai kasvu on taittunut (Lohjan seutu).

³ Väestöllinen huoltosuhde: alle 15-vuotiaiden ja yli 64-vuotiaiden määrä suhteessa 15–64-vuotiaiden määrään.

⁴ Väestön ennakkotilasto, joulukuu 2016. Tilastokeskus 2017.

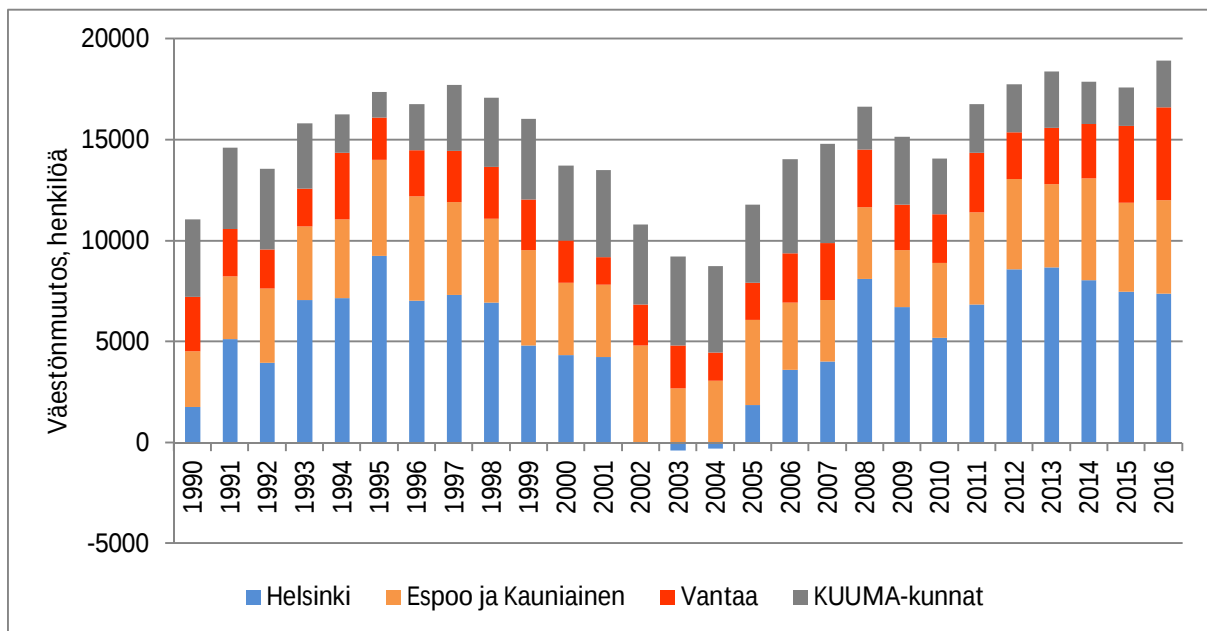
⁵ Syntyneet 2015. Tilastokeskus 2016. Syntyneiden määrä on vähentynyt yhtäjaksoisesti vuodesta 2010. Vuonna 2015 syntyvyys ei yltänyt yhdessäkään maakunnassa väestön uusiutumistason yläpuolella. Kokonaishedelmällisyys luku Suomessa oli 1,65 vuonna 2015. Syntyneiden lasten määrä on edellisen kerran ollut nykytasoa alemmalla tasolla 1860-luvulla.

⁶ Väestöennuste 2015–65. Tilastokeskus 2015.

⁷ Uudenmaan kunnista ainoastaan Sipoo 2,6 prosentin väestönkasvullaan ylitti Vantaan kasvunopeuden vuonna 2016. Väestön ennakkotilasto, joulukuu 2016. Tilastokeskus 2017.

ettiin muutamia verrattain nopean kasvun vuosia. Yli 4 000 hengen vuotuisen väestönkasvuun on ennen vuotta 2016 edellisen kerran ylletty vuonna 1977.

Kuvio 2.1: Väestönmuutos alueittain Helsingin seudulla vuosina 1990–2015

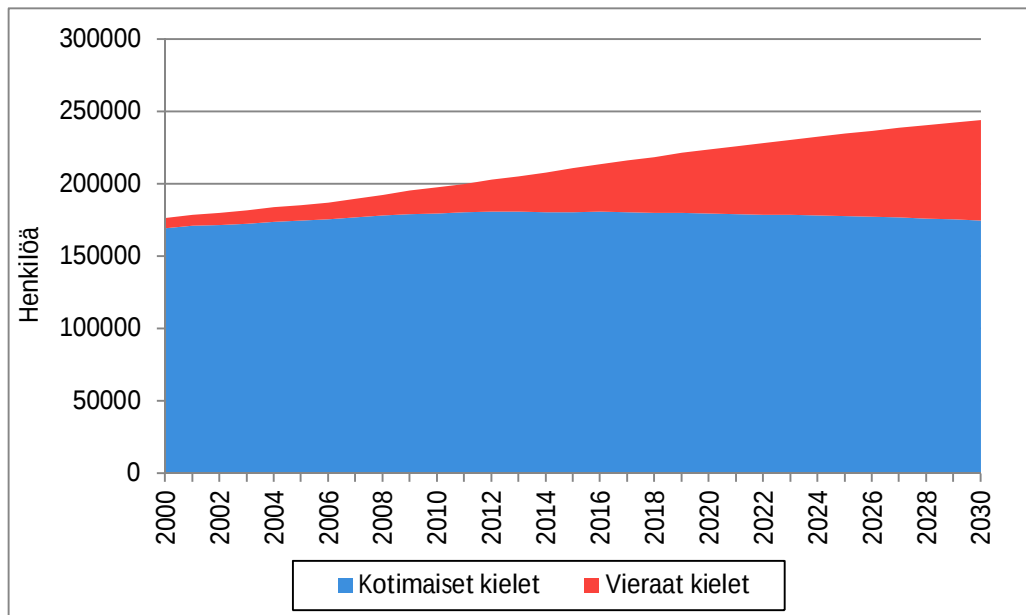

Lähde: Tilastokeskus

Vuodenvaihteessa 2016/17 Vantaalla oli ennakkotietojen perusteella noin 219 200 asukasta⁸. Vantaa on täten väestömäärältään Suomen neljänneksi suurin kaupunki, edellään ainoastaan Tampere, Espoo ja Helsinki. Vuonna 2016 laaditun Vantaan väestöennusteen mukaan Vantaan väestömäärän kasvu jatkuu voimakkaana lähivuosina ja vuosikymmeninä (kuvio 2.2). Vuonna 2030 Vantaan väestömäärän ennustetaan olevan lähes 258 000 henkeä ja vuonna 2040 lähes 278 000 henkeä. On mahdollista, että vuoteen 2030 mennessä Suomen kolme suurinta kaupunkia sijaitsevat kaikki pääkaupunkiseudulla. Tampereen kaupungin väestösuunnitteen mukaan Tampereen väkiluku vuonna 2030 olisi varsin lähellä Vantaan väestöennusteen ennustamaa Vantaan väkilukua vuonna 2030.

⁸ Väestön ennakkotilasto, joulukuu 2016. Tilastokeskus 2017.

Kuvio 2.2: Vantaan väestökehitys vuosina 2000–15 ja ennuste vuosille 2016–30

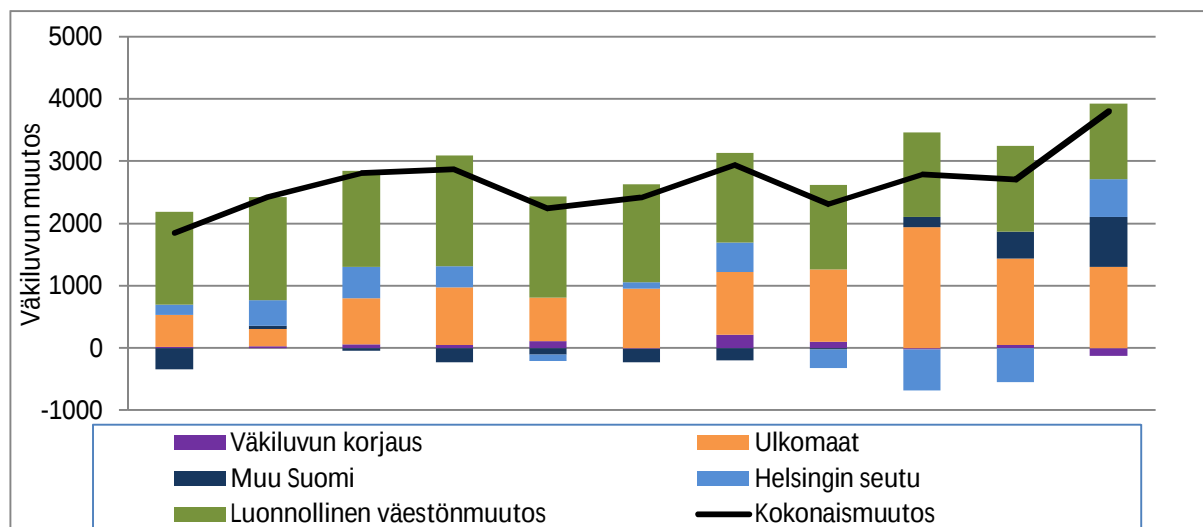

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Vantaan väestönkasvun takana on useita tekijöitä. Vaikka hedelmällisyys on laskenut Vantaalla muun maan tapaan voimakkaasti vuoden 2009 jälkeen, luonnollinen väestönmuutos eli syntyneiden enemmisyys kuolleisiin nähden oli silti selkeästi positiivinen, runsaat 1 100 henkeä, vuonna 2016. Ulkomailta suuntautuva muuttoliike on kasvattanut merkitystään Vantaan väestönkasvun osatekijänä. Vuonna 2013 ulkomaisen muuttoliikkeen nettovaikutus väestömäärän kasvun osatekijänä oli poikkeuksellisen suuri, lähes 1 950 henkeä. Vuonna 2016 Vantaan väestö kasvoi ulkomaisen muuttoliikkeen vaikutuksesta yli 1 400 hengellä.

Helsingin seudun sisäisen muuttoliikkeen sekä muun Suomen ja Vantaan välisen muuttoliikkeen vaikutus Vantaan väestönkehitykseen on vaihdellut huomattavasti (kuvio 2.3) Vuosina 2012–14 Vantaa kärsi seudun sisäisessä muuttoliikkeessä selvää tappiota. Lähinnä tämä muuttotappio syntyi Vantaan ja KUUMA-kuntien välisestä muuttoliikkeestä. Vuosina 2015–15 kaikki väestökehityksen osatekijät olivat kuitenkin nettovaikutukseltaan positiivisia eli väkilukua kasvattavia.

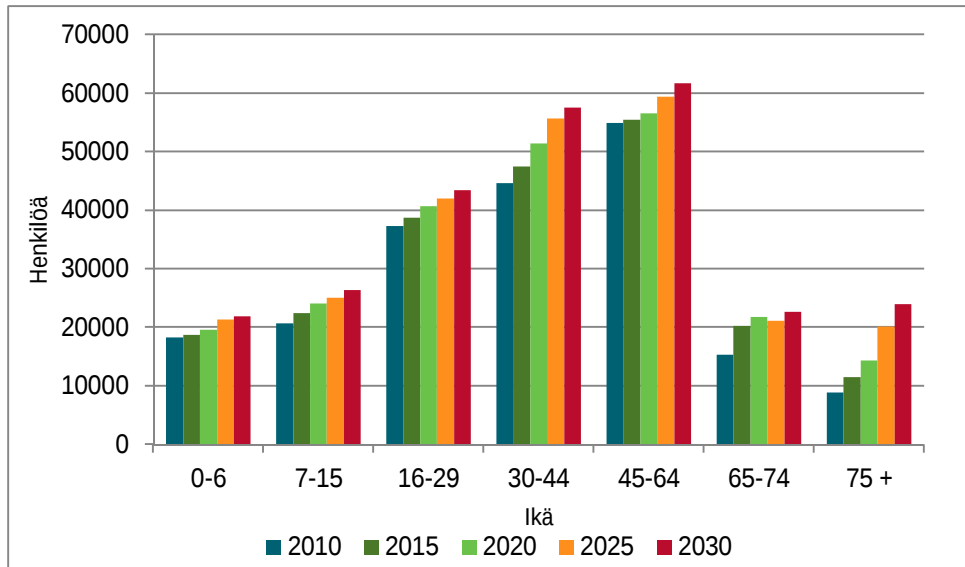
Kuvio 2.3: Väkiluvun muutos ja sen osatekijät Vantaalla vuosina 2001–15

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Kasvavana kaupunkina Vantaalla kaikkien ikäryhmien koko jatkaa lähivuosina kasvuaan (kuvio 2.4). Väestön yleisestä ikääntymisestä huolimatta 65–74-vuotiaiden ikäryhmän kasvaa vuoteen 2030 mennessä (vuoteen 2016 verrattuna) on vain runsaat 2 500 henkeä mikä vastaa runsaan 12 prosentin kasvua. Sen sijaan yli 75-vuotiaiden ryhmä kasvaa ennusteen mukaan yli kaksinkertaiseksi vuoteen 2030 mennessä. Tämä tarkoittaa lähes 12 500 hengen lisäystä mikä vastaa 108 prosentin kasvua nykytilanteeseen verrattuna⁹.

Kuvio 2.4 Väestön ikärakenne Vantaalla vuosina 2010, 2015, 2020, 2025 ja 2030

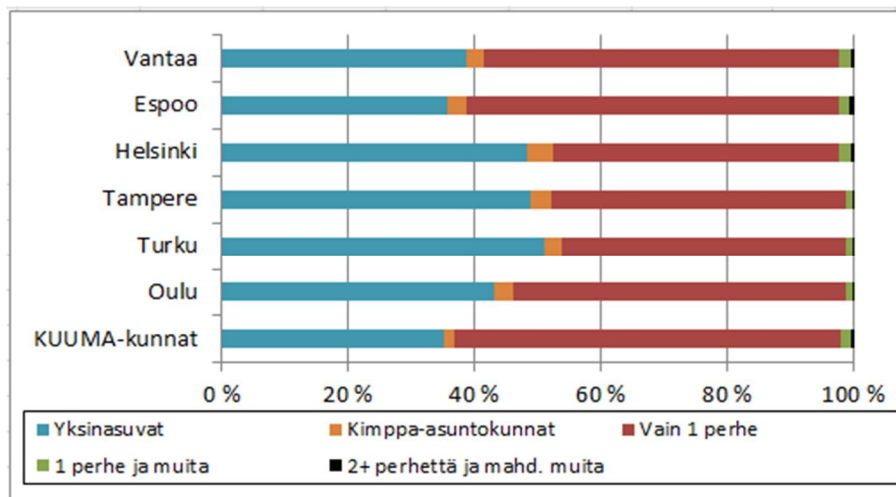
Lähde: Vantaan kaupunki

Väestölliset huoltosuhteet, alle 15-vuotiaiden ja yli 64-vuotiaiden lukumäärä suhteessa työikäisten eli 16–64-vuotiaiden määrään, ovat kaikissa suurissa kaupungeissa varsin lähellä toisiaan. Vantaalla suhdeluku oli vuosituhaten vaihteessa vertailujoukon alimpia mutta nousi kuitenkin vuoteen 2015 mennessä, suhteessa muihin suuriin kaupunkeihin, kaikkein eniten. Vuoteen 2030 mennessä väestöllisen huoltosuhteen ennustetaan nousevan Vantaalla vuoden 2010 tasolta, 0,42 huollettavaa työikäistä kohden, tasolle 0,56 huollettavaa työikäistä kohden. Ilman maahanmuuttoa huoltosuhde nousisi vielä tätäkin korkeammaksi.

Asuntokuntarakenteessa on kohtuullisen suuria eroja suurten kaupunkien välillä (kuvio 2.5). Yksin asuvien osuus on Helsingissä, Tampereella ja Turussa noin puolet kaikista asuntokunnista. Vantaalla, Espoossa ja Oulussa yksin asuvien osuus vaihtelee 40 prosentin molemmin puolin ja perheasuntokuntien osuudet ovat vastaavasti näissä kaupungissa suurten kaupunkien korkeimmat (54–62 %). Perheistä, lapsiperheiden osuus on suurista kaupungeista korkein Espoossa, lähes 58 prosenttia, ja alin Turussa, 44 prosenttia. Tampereella ja Helsingissä ollaan varsin lähellä Turun tasoa (kuvio 2.5). Vantaalla 55 prosenttia perheistä on lapsiperheitä. Yksihuoltajaperheiden osuus perheistä on korkein Helsingissä ja Vantaalla (15–16 %). Vantaalla yksihuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä on noin 28 prosenttia. Yksihuoltajaperheistä, niin Vantaalla kuin muissakin suurissa kaupungeissa ja KUUMA-kunnissa, valtaosassa huoltajana on äiti.

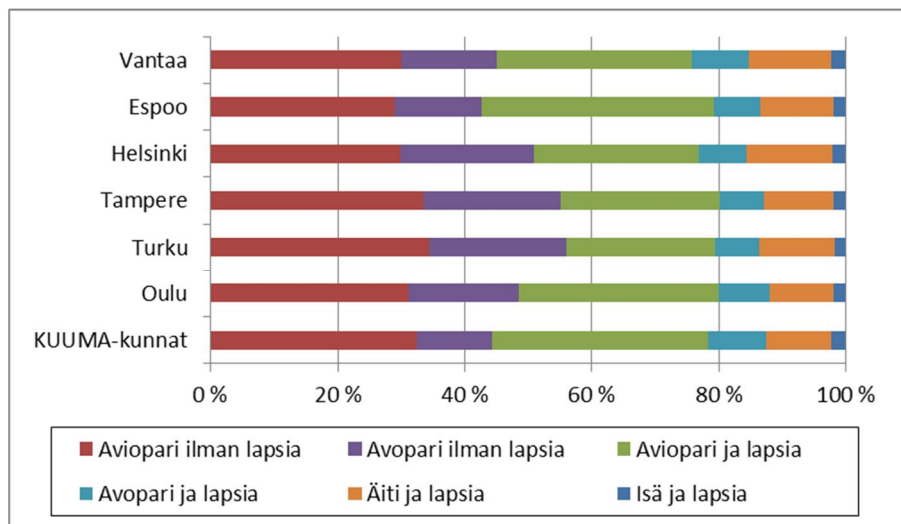
⁹ Vantaan väestöennuste 2016.

Kuvio 2.5: Asuntokuntarakenne suurissa kaupungeissa ja KUUMA-kunnissa vuonna 2015

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 2.6. Perhetyypit suurissa kaupungeissa ja KUUMA-kunnissa vuonna 2015

Lähde: Tilastokeskus

Vieraskielisen väestön osuus on kasvanut Vantaalla tällä vuosituhannella varsin voimakkaasti (kuvio 2.7). Vuosituhannen alun neljän prosentin väestöosuudesta on noustu vuoteen 2015 mennessä jo yli 15 prosentin tasolle. Vantaa ohitti aiemmin kärkisijaa pitäneen Helsingin vuonna 2012. Suurista kaupungeista Turussa sekä erityisesti Tampereella ja Oulussa vieraskielisen väestön osuus jää selvästi pääkaupunkiseudun suuria kaupunkeja alemmalle tasolle.

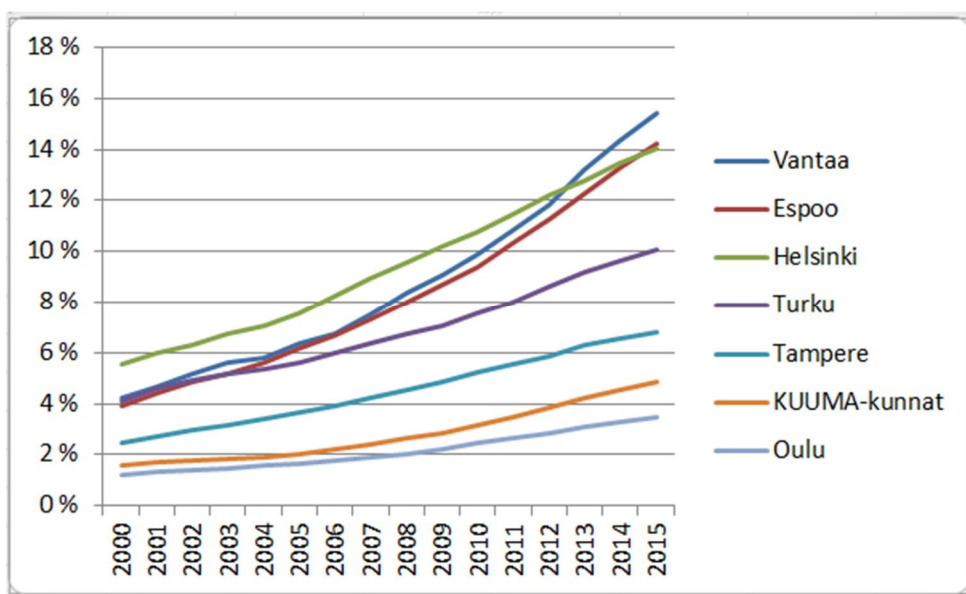
Kantaväestön määrä laski Vantaalla vuosina 2012–14, mutta kääntyi uudelleen kasvuun vuonna 2015. Vantaan väestöennusteen perusteella väestönkasvun oletetaan kuitenkin lähivuosina muodostuvan valtaosin vieraskielisen väestön kasvusta. Helsingin seudulle laaditun erillisen vieraskielisen väestön ennusteen mukaan vuonna 2030 vieraskielisen väestön ennustetaan muodostavan yli 28 prosenttia Vantaan väestöstä (kuvio 2.2). Nuorimassa ikäryhmässä, eli alle seitsemänvuotiaissa, vieraskielisen väestön osuuden ennustetaan Vantaalla nousevan yli kolmasosaan väestöstä (kuvio 2.8). Helsingissä vieraskielisten osuuden ennustetaan nousevan yli 23 prosenttiin ja Espoossa vastaavasti yli 26 prosenttiin. KUUMA-kunnissa vieraskielisen väestön osuus on huomattavasti pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien tason alapuolella, alle viisi prosenttia vuonna 2015. Vieraskielisen väestön

osuuden ennustetaan nousevan KUUMA-kunnissa vuoteen 2030 mennessä lähes kahdeksaan prosenttiin. Kauniaisissa vieraskielisen väestön osuuden ennustetaan nousevan alle kuudesta prosentista vuonna 2015 yli kahdeksaan prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.¹⁰

Vieraskielisen väestön määrä Vantaalla kasvaa niin ulkomaisen kuin kotimaisenkin muuttoliikkeen kautta. Vuonna 2015 Vantaan kotimaasta saamasta muuttovoitosta, runsaasta 1400 hengestä, 69 prosenttia muodostui vieraskielisestä väestöstä. Ulkomaan muuttovoitto koostui kokonaan vieraskielisestä väestöstä.

Turvapaikanhakijoiden määrä kääntyi syksyllä 2015 Euroopassa voimakkaaseen kasvuun. Vuoden aikana Suomeen tuli lähes 32 500 turvapaikanhakijaa. Heistä valtaosa oli irakilaisia ja afganistanilaisia. Vuonna 2016 turvapaikanhakijoiden määrä kuitenkin väheni likimain vuoden 2014 tasolle. Turvapaikanhakijoiden vastaanottamiseksi myös Vantaalle avattiin vastaanottokeskuksia. Turvapaikanhakijoiden määrän vähennyttyä näitä keskuksia on jo suljettu.

Kuvio 2.7: Vieraskielisen väestön osuus väestöstä suurimmissa kaupungeissa ja KUUMA-kunnissa vuosina 2000–15

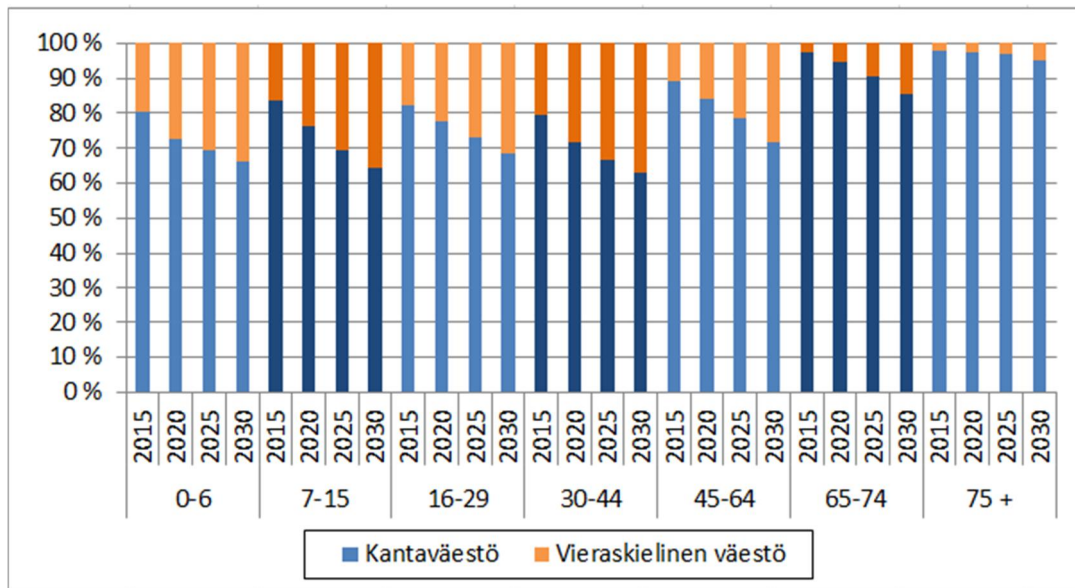

Lähde: Tilastokeskus

Vieraskielisen väestön kasvulla on merkittävä vaikutus työikäisen väestön määrän kehitykseen Vantaalla. Tämä käy ilmi, kun tarkastellaan väestökehitystä ikäryhmittäin lähivuosina ja vuosikymmeninä (kuvio 2.8). Kantaväestön ikääntymisen seurauksena työikäinen väestö vähenisi Vantaalla selvästi ilman maahanmuuttoa. Väestöennusteen mukaan esimerkiksi 30–44-vuotiaiden määrä laskisi Vantaalla yli 4 300 hengellä vuoteen 2030 mennessä ilman vieraskielisen väestön kasvua. Maahanmuuton seurauksena tämän ikäryhmän ennustetaan kuitenkin Vantaalla kasvavan lähes 5 300 hengellä vuoteen 2030 mennessä. Myös 45–64-vuotiaiden ryhmässä tilanne on samankaltainen.

¹⁰ Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2015 - 2030. Helsingin kaupungin tietokeskus, 2016.

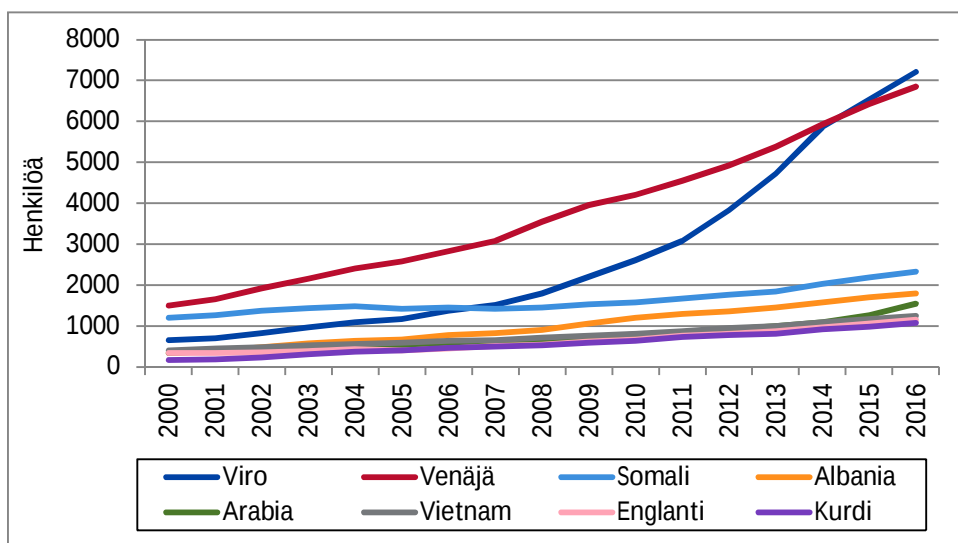
Kuvio 2.8: Kantaväestön ja vieraskielisten määrät vuosina 2015, 2025 ja 2030 ikäryhmittäin

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Vieraskielisestä väestöstä yli 40 prosenttia on viron- tai venäjänkielisiä (kuvio 2.9). Vuodesta 2015 alkaen vironkieliset ovat olleet suurin vieraskielisten ryhmä Vantaalla. Virokielisten määrän kasvu on kuitenkin hidastunut. Muita suuria vieraskielisten ryhmiä ovat somalin-, albanian-, arabian-, vietnamin-, englannin- ja kurdinkieliset. Verrattuna viron- ja venäjänkielisten määrien kasvuun, muissa kieliryhmissä kasvu on ollut huomattavasti hitaampaa. Kaikkiaan vantaalaiset puhuvat äidinkielenään, kotimaiset kielet mukaan lukien, yhteensä 117 eri kieltä. Kielten kirjo näkyy myös Vantaan kouluissa. Perusopetusta annetaan Vantaalla suomen, ruotsin ja englannin kielellä, minkä lisäksi äidinkielen opetusta annetaan 47 vieras kielessä.

Kuvio 2.9: Suurimmat kieliryhmät Vantaalla vuosina 2000–16 (pl. suomi ja ruotsi)

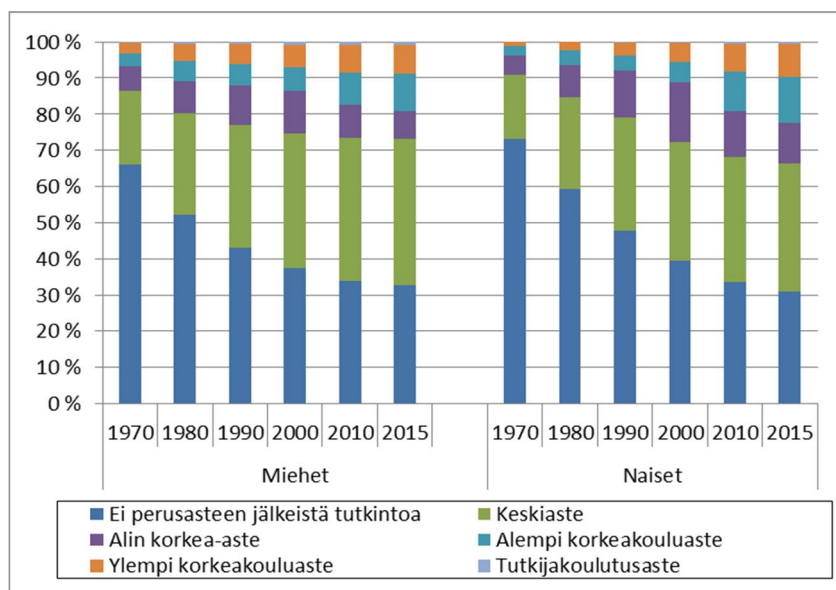

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

2.2 KOULUTUS JA TYÖSSÄKÄYNTI

Yleisen koulutustason nousun myötä nuoremmat ikäluokat ovat perinteisesti olleet korkeammin koulutettuja vanhempiin ikäluokkiin nähden. Koulutustason kasvu on kuitenkin hidastunut selvästi 1990-luvulta alkaen ja taittuu nykyisellä koulutustarjonnalla vuoteen 2030 mennessä¹¹. Tämä kehitys on havaittavissa myös Vantaalla (kuvio 2.10). Samalla on havaittavissa, että naisten koulutustaso on noussut miehiä nopeammin ja se on jo ohittanut miesten koulutustason. Naisten koulutustaso on kaikissa ikäluokissa, yli 65-vuotiaita lukuun ottamatta, miehiä korkeampi.

Kuvio 2.10: Koulutusasteet Vantaalla vuosina 1970, 1980, 1990, 2000, 2010 ja 2015, sukupuolet erikseen

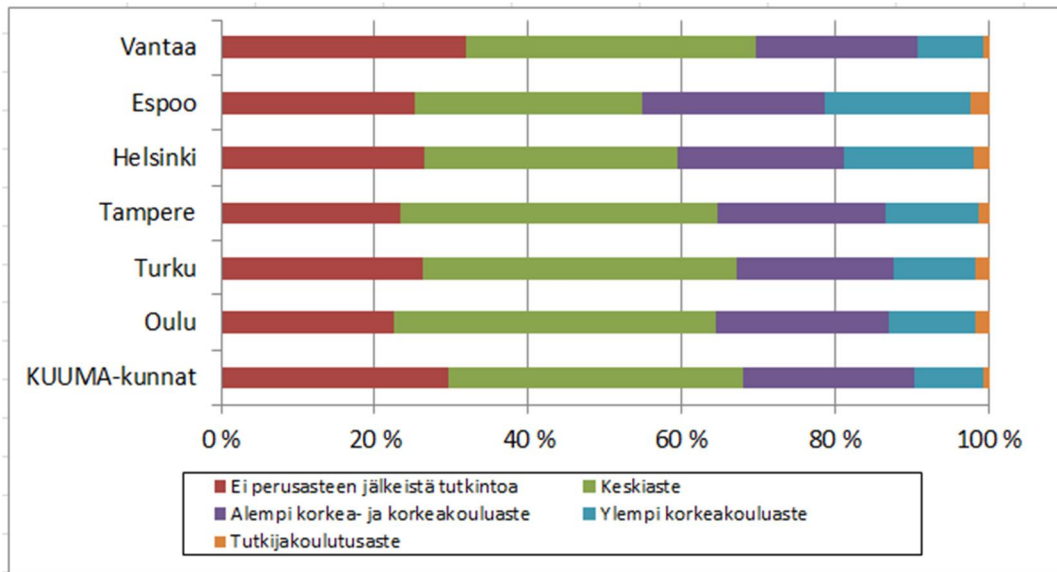

Lähde: Tilastokeskus

Vantaalaisten koulutustaso on suurista kaupungeista alin (kuvio 2.11). Tämä näkyy esimerkiksi vain peruskoulun suorittaneiden (ja niiden, joiden koulutustaso on tuntematon) osuuden korkeutena, 32 prosenttia. Osuus on selvästi korkeampi kuin mitä se on esimerkiksi Helsingissä (27 %) ja Espoossa (25 %). Myös ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on Vantaalla suhteellisen alhainen, vajaat yhdeksän prosenttia. Tämä on noin puolet Helsingin ja noin 40 prosenttia Espoon vastaavasta osuudesta.

¹¹ Kalenius 2014

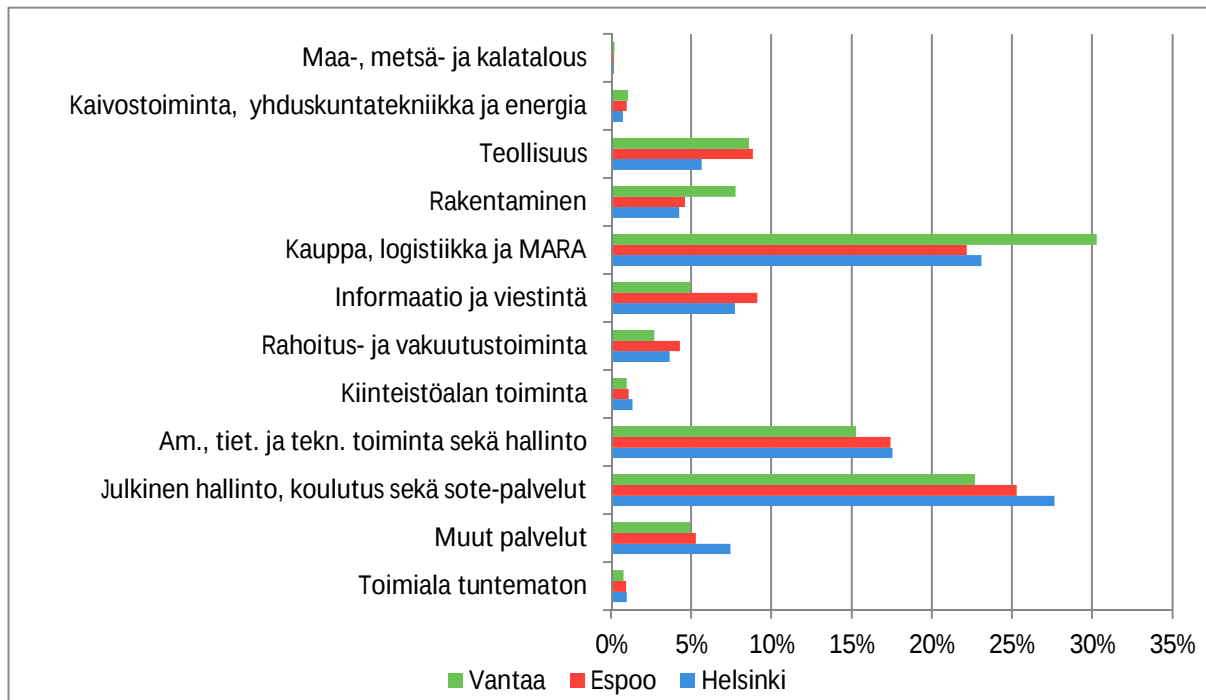
Kuvio 2.11: Väestön koulutustaso suurimmissa kaupungeissa ja Helsingin seudulla vuonna 2015

Lähde: Tilastokeskus

Pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien vertailussa vantaalaisten työllistymisessä eri toimialoille on havaittavissa tiettyjä erityispiirteitä (kuvio 2.12). Tukku- ja vähittäiskaupan, kuljetuksen ja varastoinnin sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan alalle sijoittuu yli 30 prosenttia vantaalaisesta työvoimasta. Espoossa ja Helsingissä näille aloille sijoittuu selvästi pienempi osuus, noin 22–23 prosenttia, työvoimasta. Rakennusala työllistää vantaalaisia espoolaisia ja helsinkiläisiä useammin. Julkiseen hallintoon vantaalaiset työllistyvät selvästi espoolaisia ja erityisesti helsinkiläisiä harvemmin. Myös informaatio- ja viestintäalalle vantaalaiset työllistyvät naapurikaupunkiansa asukkaita harvemmin. Teollisuuteen vantaalaiset ja espoolaiset työllistyvät taas selvästi helsinkiläisiä useammin.

Kuvio 2.12: Työllinen työvoima toimialoittain vuonna 2013 Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä

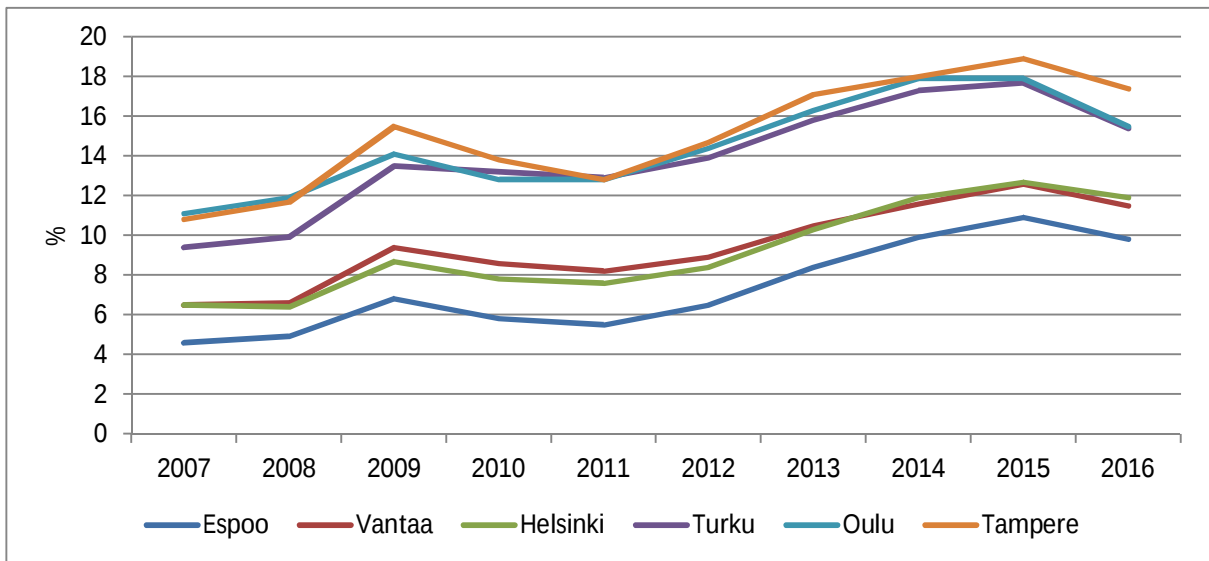

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Työmarkkinoiden viime vuosien kehitystä leimaa vuonna 2008 kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden kautta Suomeenkin välittyneen taantuman aiheuttama työttömyyden kasvu. Vuosituhannen alkupuolella valinnut suotuisa työllisyyskehitys päättyi ja työttömyys kääntyi selvään nousuun vuonna 2009 (kuvio 2.13). Työttömien määrä kasvoi Vantaalla 45 prosenttia vuonna 2009.

Kansantalouden kasvu vuosina 2010–11, näkyi työttömyyden vähenemisenä. Eurokriisin, Venäjän kauppaan liittyvien ongelmien seurauksena sekä perinteisten toimialojen markkinoiden muutosten vuoksi kansantalous ajautui kuitenkin uuteen ja pitkäkestoiseen taantumaan vuodesta 2012 alkaen. Työttömyys kasvoi vuosina 2012–15 voimakkaasti. Työttömyysaste nousi Vantaalla ja Helsingissä 13 prosentin tuntumaan. Espoossa työttömyys on jo pitkään ollut kaikista suurista kaupungeista alimmalla tasolla, myös vuosien 2012–15 taantumaa seuranneesta työttömyyden kasvusta huolimatta. Muissa suurista kaupungeista työttömyys nousi jopa 18 prosentin tuntumaan ja ylikin. Vuonna 2016 työttömyysaste kääntyi loivaan laskuun ja syksyllä 2016 työttömyysaste oli Vantaalla 11,5 prosenttia.

Kuvio 2.13: Työttömyysaste suurimmissa kaupungeissa vuosina 2006–2016

Lähde: TEM

Miesten työttömyysaste on (2016) Vantaalla yli kaksi prosenttiyksikköä naisten työttömyysastetta korkeampi. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla työttömyysaste on matalampi verrattuna keskiasteen tai perusasteen tutkinnon suorittaneisiin. Yhteys koulutustason ja työttömyyden välillä on miehillä selvästi naisia vahvempi. Esimerkiksi vain peruskoulun suorittaneiden vantaalaismiesten työttömyysaste on kaksinkertainen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneisiin vantaalaismiehiin verrattuna (11,4 % vs. 5,7 %).

Laatikko 2.14 Rakennetyöttömyyden määritelmä

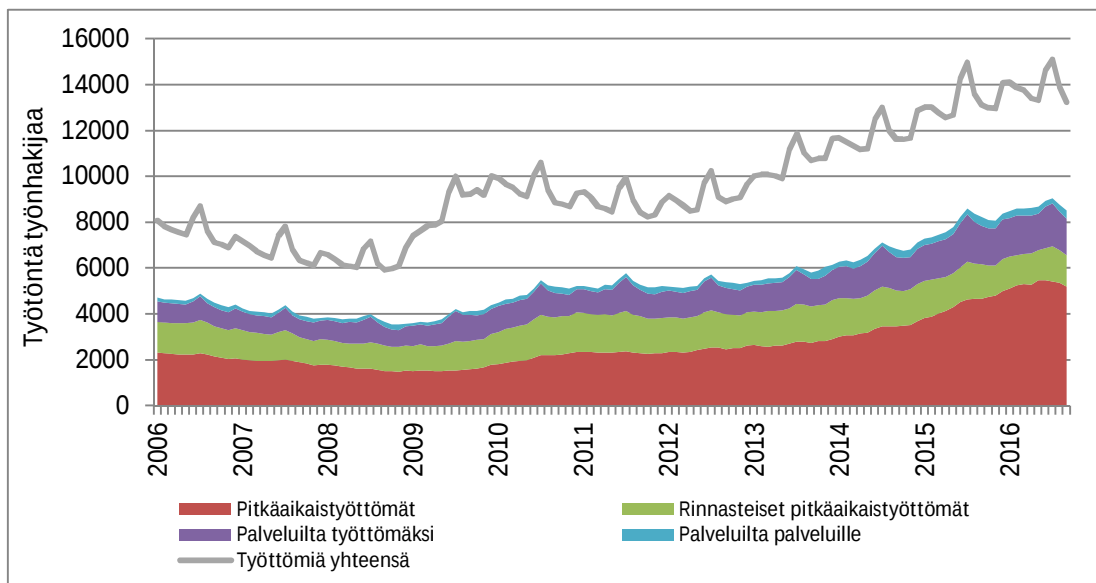
Rakennetyöttömiä ovat pitkäaikaistyöttömät, rinnasteisesti pitkäaikaistyöttömät, palveluilta työttömäksi jääneet ja palveluilta palveluille siirtyneet.

- Pitkäaikaistyöttömät sisältää vähintään vuoden yhdenjaksoisesti työttömänä työnhakijana olleet.
- Rinnasteiset pitkäaikaistyöttömät sisältää viimeisen 16 kuukauden aikana yhteensä vä kuulu yhdenjaksoisesti työttömänä olleet pitkäaikaistyöttömät.
- Palveluilta työttömäksi jääneisiin lasketaan viimeisen 12 kuukauden aikana työllistämässä, työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa, kokeiluissa, työvoimakoulutuksessa, valmennuksissa, vuorotteluvapaasijaisena, omaehtoisessa opiskelussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olleet, joiden sijoitus on päättynyt 3 kuukautta ennen laskentapäivää ja jotka ovat kuukauden laskentapäivänä työttöminä työnhakijoina. Henkilöt eivät sisälly pitkäaikaistyöttömien tai rinnasteisten pitkäaikaistyöttömien muuttujiin.
- Palveluilta palveluille sijoittuneisiin lasketaan työllistämässä, työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa, kokeiluissa, työvoimakoulutuksessa, valmennuksissa, vuorotteluvapaasijaisena, omaehtoisessa opiskelussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa laskentapäivänä olevat, jotka ovat olleet viimeisen 16 kuukauden aikana em. palveluissa, joka on kuitenkin päättynyt 3 kuukautta ennen laskentapäivänä voimassa olevan palvelun alkua. Lisäksi henkilön on täytynyt olla viimeisen 16 kuukauden aikana yhteensä vähintään 12 kuukautta työttömänä työnhakijana tai em. aktiivipalveluissa.

Lähde : TEM

Rakennetyöttömien (laatikko 2.14) osuus kaikista työttömistä on Vantaalla yli 50 prosenttia (kuvio 2.15). Rakennetyöttömien määrä kasvoi erityisesti vuonna 2010 ja uudelleen vuosina 2013–16 siten, että syksyllä 2016 heidän määränsä oli Vantaalla noin 8 000 henkeä. Syksyllä 2016 myös pitkäaikaistyöttömien määrässä tapahtui vähenemistä.

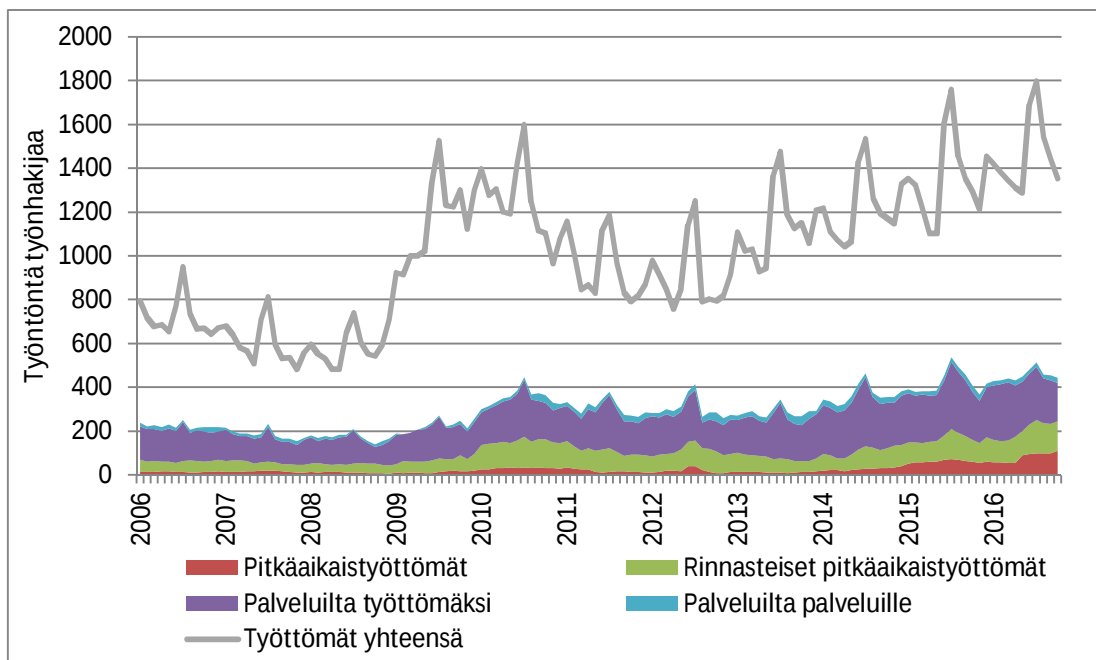
Kuvio 2.15: Työttömyyden rakenne Vantaalla vuosina 2006–16

Lähde: TEM

Myös nuorisotyöttömyys on kasvanut selvästi (kuvio 2.16). Alle 25-vuotiaita työttömiä oli vuoden 2016 lopulla Vantaalla noin 1 400 henkeä. Rakennetyöttömyyttä esiintyy myös nuorilla vaikkakin rakennetyöttömien osuus on nuorilla pienempi kuin koko työvoimalla. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden kohdistamisen näkökulmasta nuoret ovat tärkeät kohde-ryhmä koska nuorena koetulla työttömyydellä on todettu olevan merkittäviä haitallisia vaikutuksia myöhempään työuraan¹².

Kuvio 2.16: Nuorisotyöttömyyden rakenne Vantaalla vuosina 2006–16

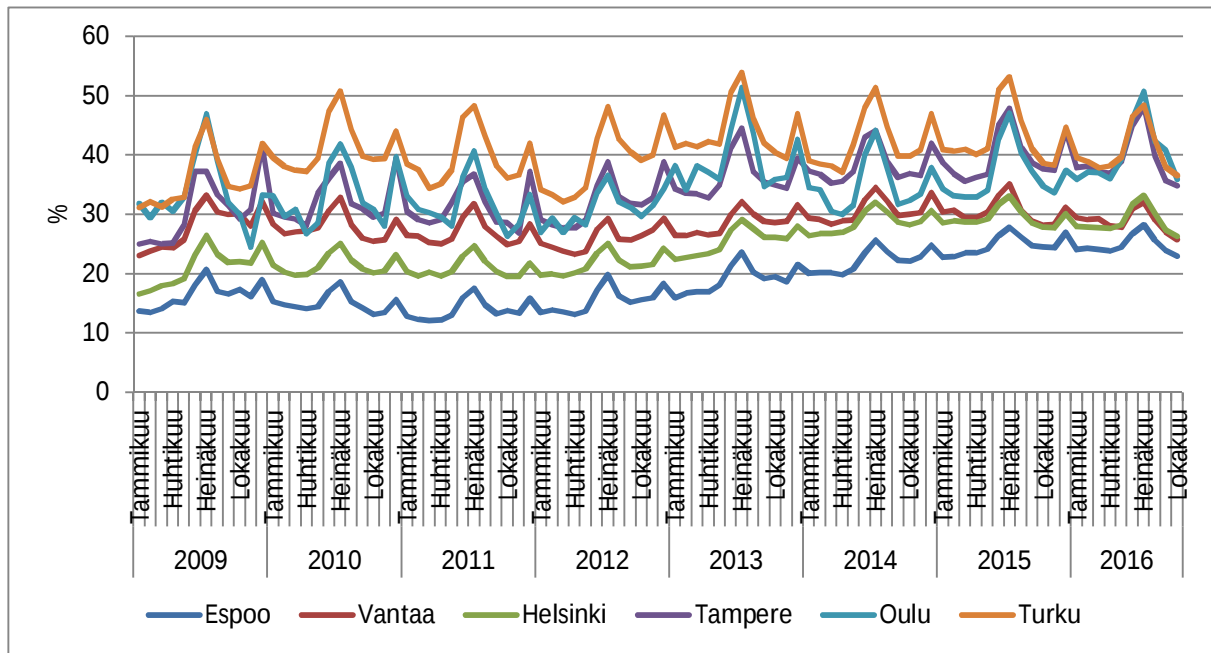

Lähde: TEM

¹² Hämäläinen & Tuomala 2013.

Vieraskielisen väestön työttömyys on kaikissa suurissa kaupungeissa selvästi korkeampi kuin kantaväestöllä (kuvio 2.17). Kansallisten tutkimusten perusteella tiedetään, että maahanmuuttajien työllisyyteen vaikuttavat merkittävästi monet eri tekijät, mm. maahantulostatus, koulutus ja maassaoloaika. Miesten ja nuorempia ikäluokkia edustavien työmarkkinaintegraatio onnistuu naisia ja vanhempia työkäisiä ryhmiä paremmin. Suurista kaupungeista Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla vieraskielisten työttömyysaste oli alimmalla tasolla suurten kaupunkien joukossa, vaikkakin silti kaksinkertainen koko väestön työttömyysasteeseen nähden. Ulkomaan kansalaisten osuus työttömistä oli vuoden 2016 lopulla korkein Vantaalla (22,5 %) ja Espoossa (22 %).

Kuvio 2.17: Vieraskielisen väestön työttömyysaste vuosina 2009–16

Lähde: TEM

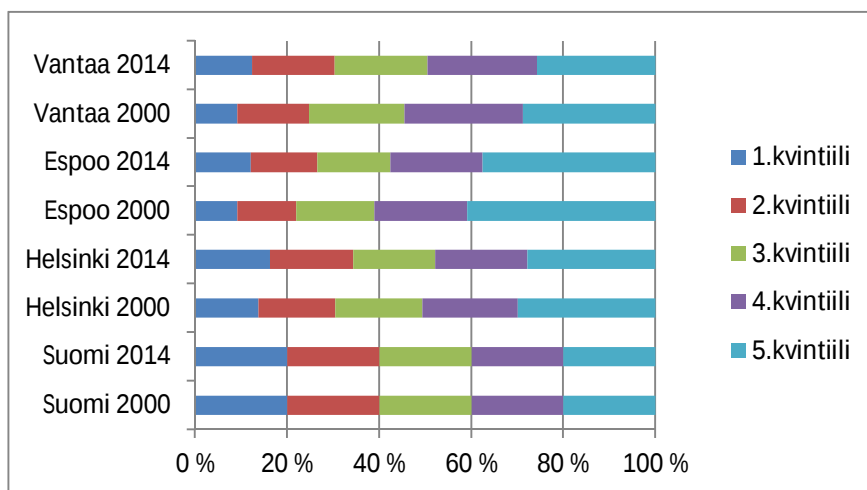
Työttömyysasteen ohella talouden kehitystä seurataan usein työllisyysasteella. Työllisyysaste kertoo, kuinka suuri osuus työkäisestä väestöstä on työllisiä ja on siten keskeinen tunnusluku mm. julkisen talouden rahoitus pohjan kestävyyttä arvioitaessa.¹³ Valtakunnallinen työllisyysaste oli Suomessa loppuvuodesta 2016 runsaan 69 prosentin tasolla, vielä suhteellisen etäällä pohjoismaisesta viiteryhmästämmä (Ruotsi, Norja, Tanska) joissa työllisyysaste on 73–75 prosentin tasolla (OECD). Työllisyysaste on, talouden suhdannevaihteista huolimatta, ollut koko 2000-luvun korkein Uudellamaalla ja alin Kainuussa ja Lapissa, vaikka vuodesta 2014 konvergenssia alueiden työllisyysasteissa onkin tapahtunut. Pääkaupunkiseudun suurissa kaupungeissa työllisyysaste on viime vuosina vaihdellut 71–76 prosentin välillä. Vantaalla työllisyysaste oli 2016 kesällä 73 prosenttia, lievästi Espoon ja Helsingin alapuolella mutta selvästi noususuunnassa.

¹³ Työllisyysaste: työllisten osuus 15–64-vuotiaista.

2.3 TULOT JA TOIMEENTULO

Valtakunnallisen ylimmän tuloviidenneksen tuloihin yltää noin 27 prosenttia vantaalaista tulonsaajista. Helsingiläisistä tulonsaajista tähän ryhmään kuuluu 28 prosenttia ja espoolaisista tulonsaajista peräti 38 prosenttia (kuvio 2.18). Valtakunnallisen alimman tuloviidennekseen tuloihin jäävien osuudet ovat puolestaan Vantaalla ja Espoossa lähellä toisiaan (noin 12 prosenttia) mutta Helsingissä hieman näitä korkeampi (16 prosenttia). Erot pääkaupunkiseudun kaupunkien ja koko Suomen välillä ovat hieman kaventuneet vuodesta 2010 vuoteen 2014 mennessä.

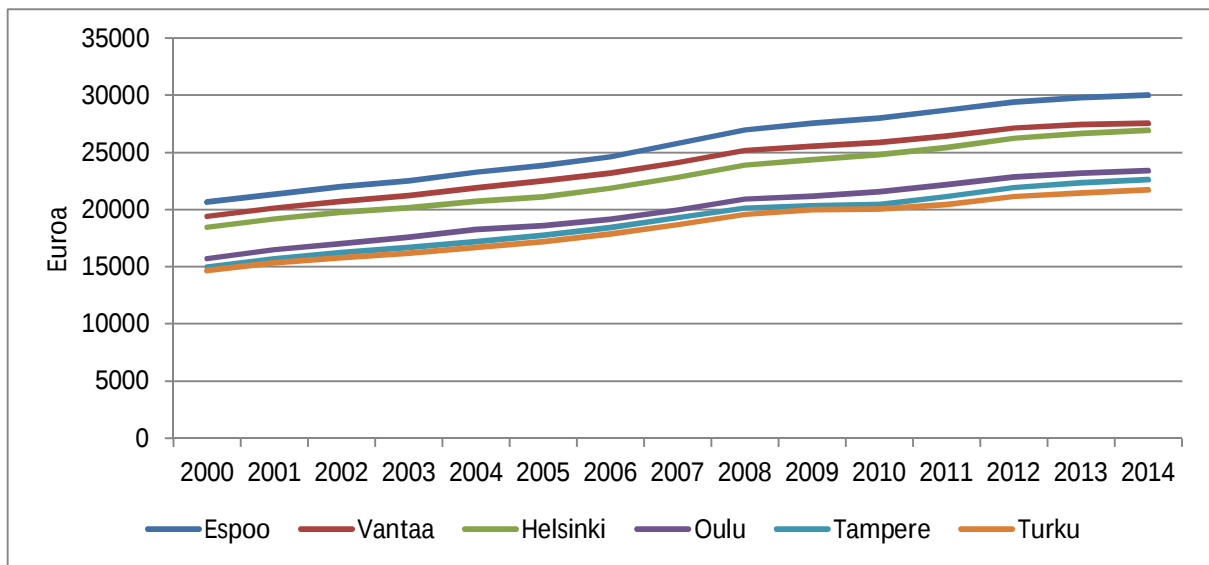
Kuvio 2.18: Tulonsaajien sijoittuminen eri tuloviidenneksiin (valtakunnalliset tulorajat) Vantaalla, Espoossa ja Helsingissä vuonna 2014

Lähde: Tilastokeskus

Suurten kaupunkien vertailussa Vantaan mediaanitulot ovat hieman Helsingin mediaanituloja korkeammat, kuitenkin noin 10 prosenttia Espoon mediaanituloja alemmat (kuvio 2.19). Muiden suurten kaupunkien mediaanitulot jäävät selvästi pääkaupunkiseudun tasoa alemmaksi. Keskimääräiset tulot ovat kuitenkin Helsingissä Vantaata korkeammat. Tämä kertoo siitä, että tulojakauman yläpäässä olevat tulonsaajat ovat Helsingissä Vantaata suurituloisempia.

Kuvio 2.19: Tulonsaajien mediaanitulot suurimmissa kaupungeissa vuosina 2000–14

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Vantaalaisten tulot painottuvat ansiotuloihin, joiden osuus oli vuonna 2014 yli 96 prosenttia ja pääomatulojen vastaavasti vajaa neljä prosenttia vantaalaisten yksityishenkilöiden tuloista. Espoossa ja Helsingissä pääomatulojen osuus on noin kaksinkertainen Vantaaseen verrattuna. Vantaalaisista tulonsaajista noin joka neljäs sai pääomatuloja. Espoossa ja Helsingissä pääomatuloja sai lähes kolmannes tulosaaajista.

Kotitalouden kulutusmahdollisuuksiin vaikuttaa olennaisesti, saatujen tulojen ja tulonsiirtojen ja maksettujen verojen ohella, kotitalouden rakenne. Seuraavassa esitettävä kotitaloustyyppikohtainen käytettävissä olevia tuloja koskeva tarkastelu perustuu niin sanottuun kulutusyksikkökohtaiseen¹⁴ vertailuun. Menetelmän avulla pyritään ottamaan huomioon kulutuksessa esiintyvät mittakaavaedut.

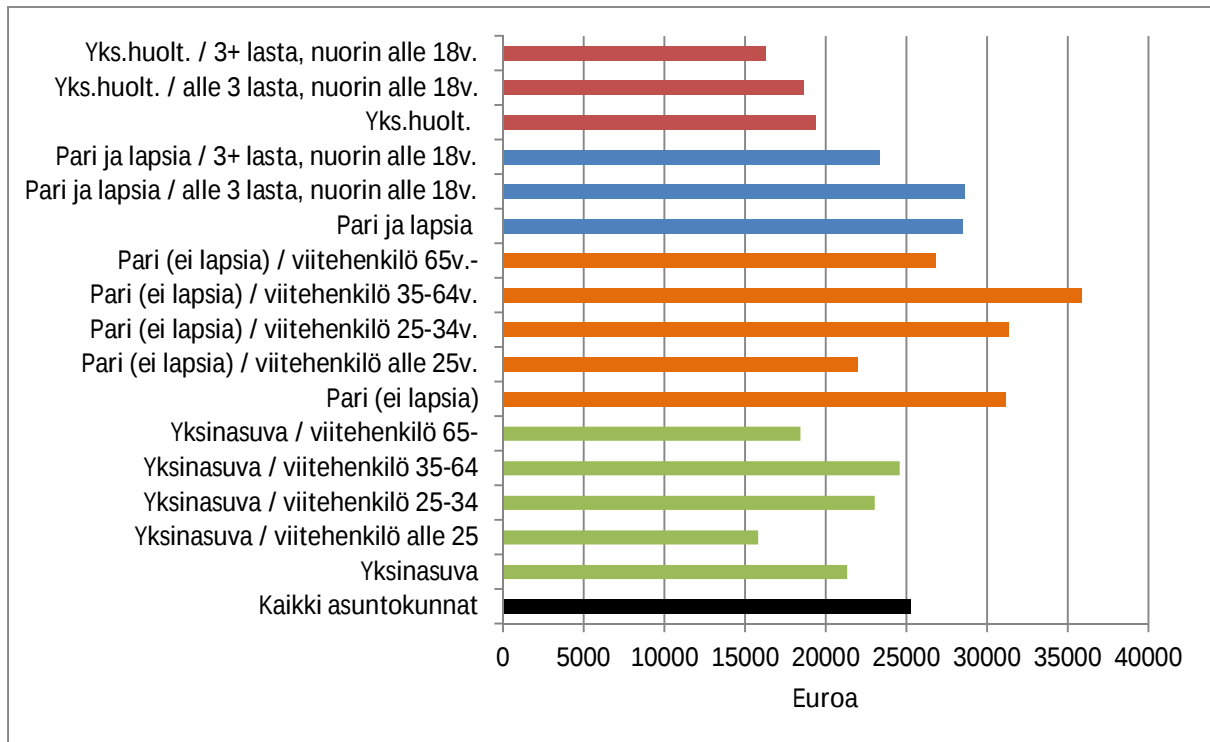
Kulutusyksikköihin perustuvan tarkastelun perusteella sekä yksihuoltajaperheillä että yksinasuvista nuorimmilla (alle 25-vuotiaat) ja vanhimmilla (yli 65-vuotiaat) ovat kaikkien pienimmät käytettävissä olevat tulot (kuvio 2.20). Nuorten osalta tilanne voi olla esimerkiksi opiskelun takia vain tilapäinen. Yksinhuoltajatalouksien ja eläkeikäisten yksiasuvien osalta tilanne on todennäköisesti pysyvämpi. Lapsettoman 35–64 -vuotiaan parin kohdalla kulutusyksikkökohtaiset käytettävissä olevat tulot ovat yli kaksinkertaiset yli kaksilapsiseen yksihuoltajaperheeseen nähden. Pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien vertailussa yksinhuoltajaperheiden ja yksiasuvien osalta erot kulutusyksikköä kohden käytettävissä olevissa tuloissa ovat suhteellisen pieniä. Erityisesti lapsiperheissä, joissa on kaksi huoltajaa, eroja kaupunkien välillä kuitenkin löytyy. Espoolaisten perheissä kulutusyksikköä kohden käytettävissä olevat tulot ovat selvästi Vantaata ja Helsinkiä korkeammalla tasolla. Ero on lasten iästä ja lukumäärästä riippuen 10–20 prosenttia Vantaaseen ja Helsinkiin verrattuna

¹⁴ Asuntokunnan muodostaman kulutusyksikön suuruus ilmoitetaan asuntokunnan jäsenten painoarvojen summana. Kunkin jäsenen arvo kulutusyksikkönä määräytyy seuraavasti:

- ensimmäinen aikuinen (18 v. täyttänyt) = 1,0
- jokainen seuraava 18 vuotta täyttänyt = 0,7
- jokainen alle 18-vuotias = 0,5.

Mikäli asuntokunnassa on vain alle 18-vuotiaita, näistä ensimmäisen painoarvo on 1,0 ja seuraavien 0,5.

Kuvio 2.20: Kulutusyksikköä kohden käytettävissä olevat tulot Vantaalla perhetyypeittäin ja viitehenkilön/lasten ikäryhmän mukaan tarkasteluna vuonna 2014

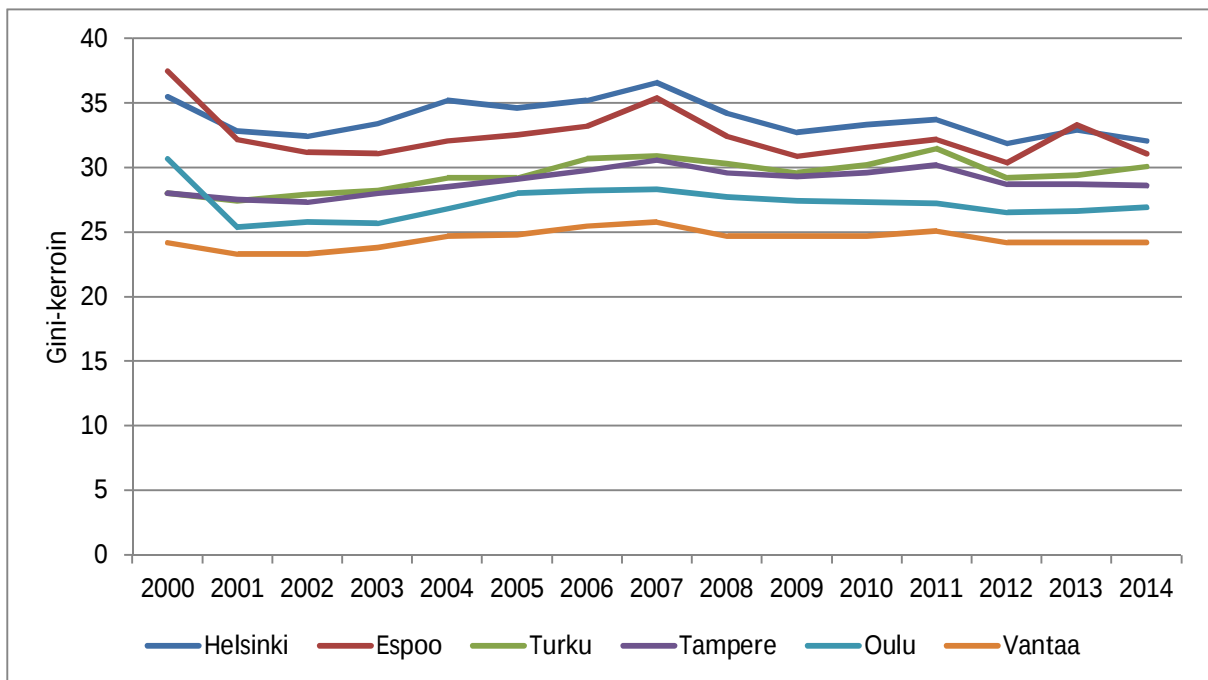

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Suurten kaupunkien vertailussa havaintaan (kuvio 2.21), että Vantaalla on selvästi tasaisin tulonjako ns. Gini-kertoimella¹⁵ mitattuna. Mediaanituloissa varsin lähellä Vantaata olevassa Helsingissä (kuvio 2.19), tulonjako on suurten kaupunkien joukossa epätasaisin.

¹⁵ Gini-kerroin kuvaa suhteellisia tuloeroja. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet: 1= Suurituloisin tulonsaaja saa kaikki tulot; 0 = Kaikkien tulonsaajien tulot ovat yhtä suuret. Gini-kerroin ei muutu, jos kaikkien tulonsaajien tulot muuttuvat prosenteissa saman verran

Kuvio 2.21: Tulonjako Gini-kertoimella mitattuna suurimmissa kaupungeissa vuosina 2000–14

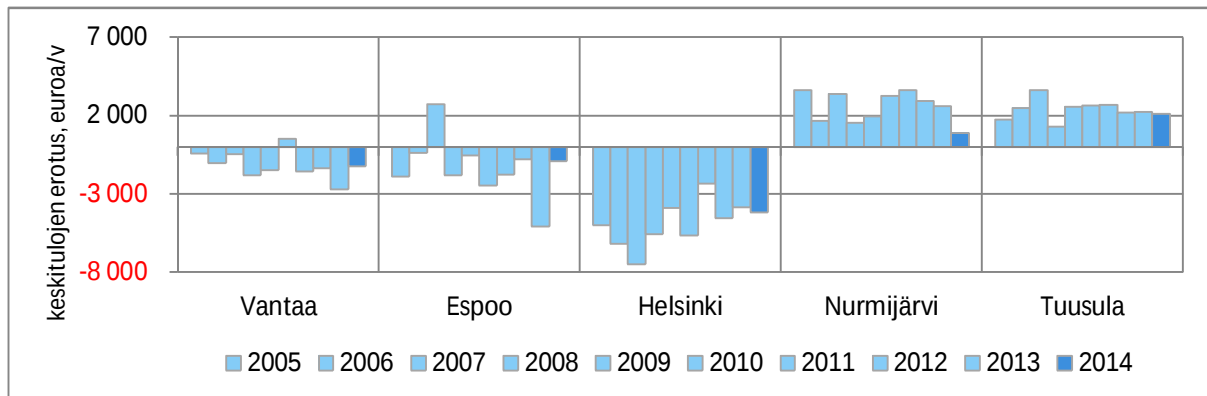
Lähde: THL

Vantaalaisista pienituloisia¹⁶ oli vuonna 2014 noin yhdeksän prosenttia ja vantaalaisista lapsista oli pienituloisissa perheissä asuvia 11 prosenttia. Helsingissä pienituloisten osuus oli selvästi korkeampi, noin 12 prosenttia, ja Espoossa lähellä Vantaan tasoa, vajaat yhdeksän prosenttia. Pienituloisissa perheissä asuvien lasten osalta Vantaan ja Helsingin ero oli pienempi (11 % ja 12 %), Espoon erottuessa edellisistä alemmalla pienituloisissa perheissä asuvien lasten osuudella (8,5 %). Toimeentulotukea saaneiden osuuksien kohdalla Vantaa ja Helsinki ovat varsin samankaltaisia. Vantaalaisista lähes 11 prosenttia oli saanut vuoden 2014 aikana toimeentulotukea. Vastaava osuus Helsingissä oli runsaat 10 prosenttia ja Espoossa alle kahdeksan prosenttia. Koko maassa toimeentulotukea sai runsaat seitsemän prosenttia. Lapsiperheistä toimeentulotukea sai Vantaalla vajaat 14 prosenttia, Helsingissä yli 14 prosenttia ja Espoossa yli yhdeksän prosenttia.

Muuttoliikkeellä on ollut viime vuosina yhä suurempi osuus Vantaan väestönkasvusta. Suurin muuttovoitto on kertynyt työikäisistä, 18–35-vuotiaista. Viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana ainoastaan vuonna 2010 Vantaalle muuttaneiden työllisten keskimääräiset valtionveronalaiset vuositulot olivat muuttovuonna suuremmat kuin kaupungista poismuuttaneilla (kuvio 2.22). Espoossa näin on käynyt myös kerran, Helsingissä ei kertaakaan. Vantaan naapurikunnista Tuusulassa ja Nurmijärvellä tilanne on ollut täysin päinvastainen: työllisten tulomuuttajien keskitulot ovat poikkeuksetta olleet muuttovuonna suuremmat kuin lähtömuuttajien.

¹⁶ Pienituloisia ovat henkilöt, joiden kotitalouden käytettävissä olevat rahatulo kulutusyksikköä kohti (ns. ekvivalentti rahatulo) ovat pienemmät kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien ekvivalenttien käytettävissä olevien rahatulujen mediaanitulosta.

Kuvio 2.22: Työllisten tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisten valtion veronalaisten vuositulojen erotus vuosina 2005–2014 Vantaalla, Espoossa, Helsingissä, Nurmijärvellä ja Tuusulassa

Lähde: Tilastokeskus

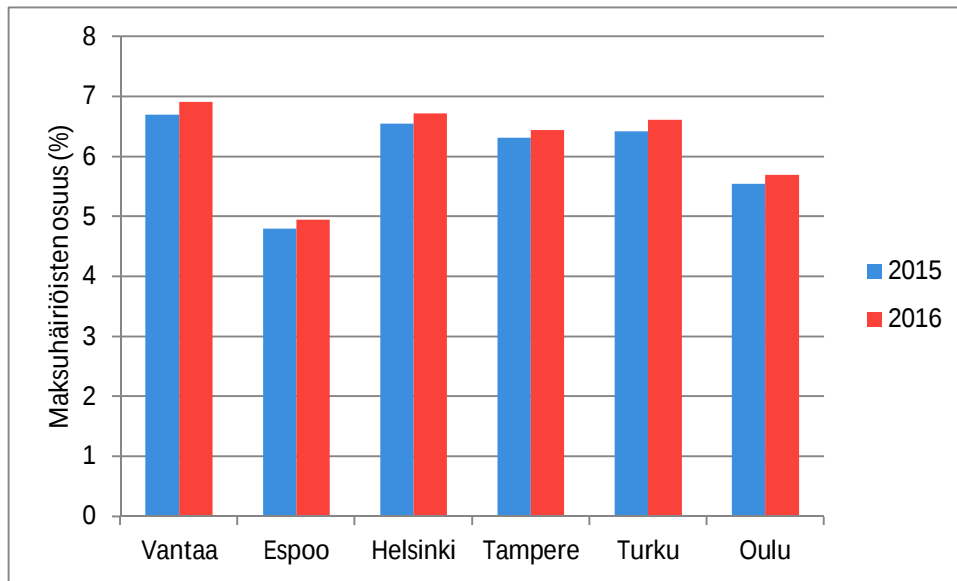
Koska Vantaalle tulijoita on ollut vuosittain lähtijöitä enemmän, on muuttoliikkeen seurauksena syntynyt tulokertymä¹⁷ kuitenkin ollut vuodesta 2005 lähtien positiivinen. Vuonna 2014 sen suuruus oli noin 16 miljoonaa euroa. Pidemmällä aikavälillä muuttajien, lähtijöiden ja tulijoiden, tulokehitys voi muuttaa asetelmaa. Esimerkiksi työuraa vasta aloittavien kaupunkiin muuttavien tulot ovat todennäköisesti poismuuttavia, mahdollisesti työuralla jo pidemmälle ehtineitä, pienemmät. Pidemmällä aikavälillä tulotaso työuralla etenemisen myötä todennäköisesti nousee. Tällöin pelkästään tulijoiden ja lähtijöiden tulotasojen vertailu ei välttämättä kerro koko totuutta muuttoliikkeen vaikutuksista esimerkiksi kaupungin veropohjaan.

Vantaalaisista asutokunnista oli vuonna 2015 velkaa 55 prosentilla. Asuntovelallisia näistä kotitalouksista oli lähes kaksi kolmasosaa. Asuntovelat muodostivat selvästi suurimman velkalajin vantaalaisten veloista, asuntovelkojen osuus kaikista veloista oli lähes 82 prosenttia keskimääräisen asuntovelan ollessa noin 114 000 euroa. Helsingissä keskimääräinen asuntovelka asuntovelallista asutokuntaa kohden oli noin 129 000 euroa ja Espoossa runsaat 141 000 euroa.

Kunnallisen velkaneuvonnan uusien asiakkaiden määrässä ei Vantaalla ole tapahtunut vuosina 2011–15 merkittäviä muutoksia. Uusien asiakkaiden määrä on pysytellyt 150 tasolla koko tarkastelujakson. Maksuhäiriömerkintöjen yleisyydessä ei suurten kaupunkien välillä ole merkittäviä eroja (kuvio 2.23) joskin Espoo erottuu hieman joukosta alemmalla maksuhäiriöisten osuudella. KUUMA-kunnissa maksuhäiriöisiä on suhteellisesti ottaen vähemmän. Kaupunkien sisällä, myös Vantaalla, alueiden välillä on suuria eroja maksuhäiriömerkintöjen yleisyydessä. Postinumeropohjaisessa tarkastelussa maksuhäiriömerkintöjä omaavien osuus on alimmillaan 2–3 prosentin tasolla ja korkeimmillaan runsaan 10 prosentin tasolla. Vuodesta 2015 maksuhäiriömerkinnät ovat hieman kasvaneet kaikissa suurissa kaupungeissa.

¹⁷ Tulokertymä: Vantaalle muuttaneiden muuttovuoden yhteenlasketut tulot vähennettynä Vantaalta poismuuttaneiden muuttovuoden yhteenlasketuilla tuloilla.

Kuvio 2.23: Maksuhäiriömerkintöjen yleisyys väestössä suurimmissa kaupungeissa vuosina 2015 – 16

Lähde: Bisnode

Valtakunnallisesti yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusten määrissä käräjäoikeuksille on ollut lievää kasvua vuosina 2011–15. Vantaan, Espoon ja Helsingin käräjäoikeuksien loppuun käsittelemien velkajärjestelyhakemusten määrät eivät silti ole suuresti vaihdelleet vuosina 2011–15. Vantaan käräjäoikeuden, jonka toimialue kattaa Itä- ja Keski-Uudenmaan ulosottoviraston toimialueen (15 kuntaa), loppuun käsittelemien velkajärjestelyhakemusten määrä oli alimmillaan 132 tapausta, vuonna 2012, ja ylimmillään 145 tapausta, vuonna 2011.

3. HYVINVOINTI

Hyvinvointityön tavoitteena on laaja-alainen kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Jotta rajalliset resurssit osattaisiin kohdistaa oikein, on kyettävä tunnistamaan väestöryhmien välillä olevia hyvinvointi- ja terveysvajeita ja -eroja sekä koottava tietoa näihin vaikuttavista olosuhdetekijöistä ja kuntalaisten elintavoista. Kattava tietopohja ja ymmärrys väestötason ilmiöistä tarjoavat hyvät lähtökohdat käytännön hyvinvointityölle, vaikka tuen tarve ja keinot arvioidaan aina yksilön tarpeiden mukaan. Hyvinvointityön tietopohjaa luotaessa on tärkeää huomioida sukupuolten, ikäryhmien, sosioekonomisten tekijöiden ja kulttuuritaustan mahdolliset vaikutukset hyvinvointia edistäviin tai sitä haittaaviin tekijöihin. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten ryhmien tarkastelu on perustelua, sillä maahanmuuttotaustaan liittyvien tekijöiden voidaan tutkimustiedon perusteella olettaa olevan yhteydessä terveyden ja hyvinvoinnin eri osa-alueisiin.

3.1 LAPSET JA NUORET

Taustaa

Vantaalla lapsia on noin joka kolmannessa asuntokunnassa. Vuoden 2016 alussa alle kouluikäisiä (alle 7-vuotiaita) lapsia oli 18 730 ja kouluikäisiä (7–15-vuotiaita) noin 22 400. Päivähoitoikäisistä (10 kk–6 v.) noin kolme neljäsosaa hoidetaan kunnallisesti järjestetyssä päivähoitossa.¹⁸ Osuus on samaa suuruusluokkaa kaikissa suurissa kaupungeissa.

Nuoria (16–29-vuotiaita) oli Vantaalla vuoden 2016 alussa 31 080 ja näistä alaikäisiä, eli 16–17-vuotiaita, oli 4 670. Tutkintotavoitteista opiskelua jatkaa peruskoulun päättymisvuonna suurten kaupunkien nuorista tyypillisesti lähes 90 prosenttia ikäluokasta.¹⁹ Runsaasta 2 000 peruskoulun päättäneestä vantaalaisnuoresta jatkoi vuonna 2014 lukio-opintoihin 55 prosenttia ja ammatilliseen koulutuksen 42 prosenttia. Suurten kaupunkien joukossa lukioon jatkavien osuus oli Vantaalla pienin ja ammattikouluun jatkavien osuus vastaavasti suurin.

Vuonna 2013 ylioppilaaksi kirjoittaneista lähes 1 200 vantaalaisesta 570 oli vuonna 2014 jatko-opinnoissa. Näistä noin 37 prosenttia opiskeli yliopistossa, runsaat 39 prosenttia ammattikorkeakoulussa ja vajaat 19 prosenttia ammatillisessa oppilaitoksessa.²⁰

Terveys

Yhä useampi vantaalainen peruskoululainen ja lukiolainen kokee terveydentilansa hyväksi. Tilanne on kehittynyt myönteiseen suuntaan viimeisen viiden vuoden ajan.²¹ Ammattikoulu- ja laisten osalta kehitys on kuitenkin kulkenut eri suuntaan, sillä kokemus omasta terveydentilasta on aiempaa huonompi. Suurten kaupunkien vertailussa (kuviot 3.1) pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien 8. ja 9. luokkalaisten tilanne on parempi muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna. Lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta vain Espoossa keskimääräiseksi ja huonoksi terveytensä kokevien osuus on Vantaata pienempi. Ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta Vantaa on kuitenkin Helsinkiä ja Espoota edellä. Suurten kaupunkien vertailussa Vantaa sijoittuu ammattikoululaisten osalta joukon keskivaiheille.

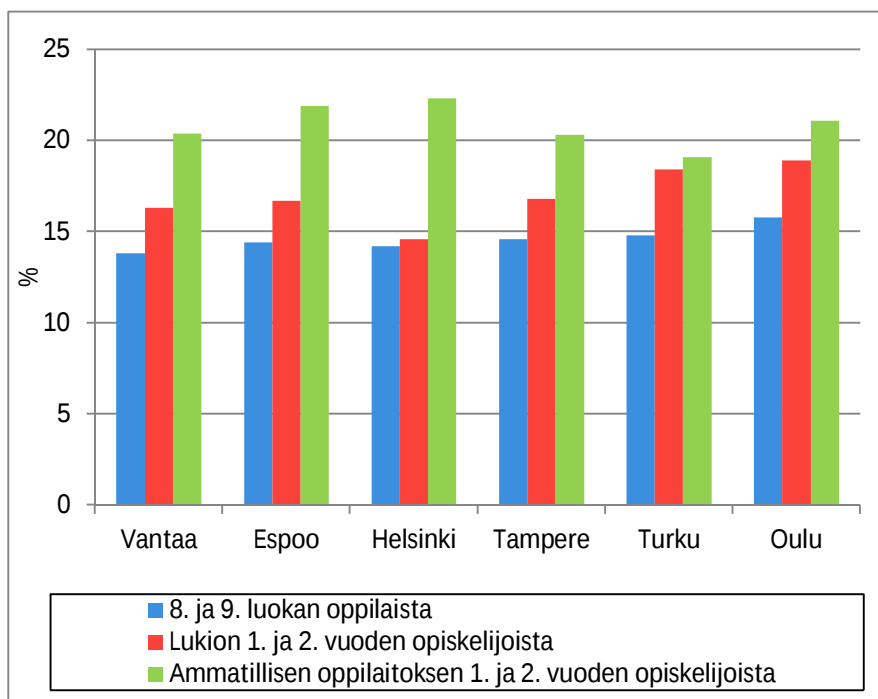
¹⁸ Ml. kunnan ostama päivähoito ja yksityisen hoidon tuki.

¹⁹ Karvonen & Svartsjö 2016.

²⁰ Tilastokeskus, sijoittumispalvelu.

²¹ Kouluterveyskysely 2013.

Kuvio 3.1: Koettu terveys suurimmissa kaupungeissa oppilaitostyypeittäin, keskimukaisesti tai huonoksi terveytensä kokevien osuus vuonna 2013.

Lähde: THL

Sukupuolten välillä on eroja koetussa terveydessä. Vantaalaiset tytöt kokevat terveytensä poikia huonommaksi, ja näin on erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien tyttöjen kohdalla. Kasvavan maahanmuuttajaväestön terveystietojen seurantaan on myös syytä kiinnittää huomiota. Valtakunnallisten aineistojen perusteella maahanmuuttajataustaiset ja monikulttuuristen perheiden peruskouluikäiset nuoret, erityisesti ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojat, kokevat muita useammin terveydentilansa keskimukaisesti tai huonoksi. Tyypillisiä hyvinvoinnin puutteita ovat mm. väsymys, ahdistuneisuus ja koulu-uupumus.²²

Eri tutkimusten mukaan noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä.²³ Lapsi- ja nuorisopsykiatrian avohoitokäynnit ovat lisääntyneet Vantaalla säännönmukaisesti usean vuoden ajan. Myös mielenterveyden häiriöiden perusteella maksettujen sairauspäivärahojen määrä valtakunnallisesti on kasvanut merkittävästi vuosituhannen alusta. Tutkimusnäyttöä nuorten mielenterveysongelmien lisääntymisestä ei kuitenkaan ole.

Terveystottumukset

Yleistä valtakunnallista trendiä noudatellen myös vantaalaisnuorten päivittäinen tupakointi ja humalahakuinen juominen ovat vähentyneet kaikissa ikäryhmissä. Tupakointi ja humalahakuinen juominen on kuitenkin muita yleisempää ammatillisissa oppilaitoksissa. Sen sijaan päivittäinen nuuskan käyttö on lisääntynyt runsaasti kaikissa ikäryhmissä. Vastaavasti peruskoululaisten ja lukiolaisten huumeokeiluissa ei ole tapahtunut suurta muutosta, mutta ammattioppilaitosten opiskelijoiden huumeokeilut ovat lisääntyneet.

Valtakunnallisen aineiston perusteella ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuorilla, erityisesti pojilla, on muita useammin terveyttä heikentäviä tottumuksia, kuten päivittäinen tupakointi, humalahakuinen juominen ja laittomien huumeiden kokeilu.²⁴ Myös per-

²² Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi, Kouluterveyskysely 2013

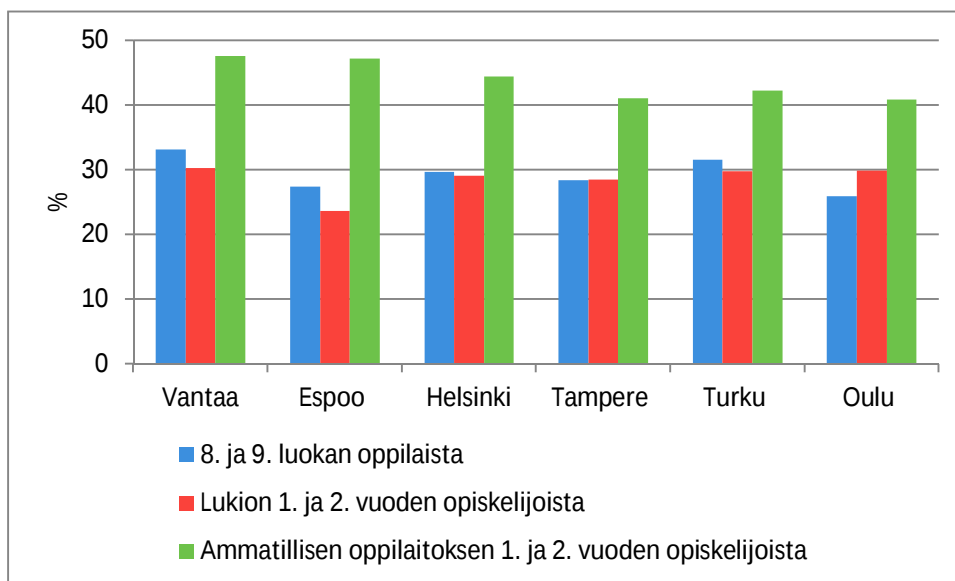
²³ THL 2013.

²⁴ Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi, Kouluterveyskysely 2013

hetaustalla (alempi sosioekonominen asema) on vaikutus terveyttä heikentävien terveystottumuksien esiintymiseen.²⁵

Liikunnan merkitys terveyden ylläpitäjänä on keskeinen. Liikunnalla on osoitettu olevan positiivisia vaikutuksia niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin terveyteen. Kouluikäisille suositellaan 1–2 tunnin päivittäistä liikuntaa ja pitkien istumisjaksojen välttämistä. THL:n toteuttaman kouluterveyskyselyn mukaan vantaalaisten peruskoulujen 8. ja 9. luokkalaisten vapaa-ajalla harrastetun liikunnan määrä on lisääntynyt. Vantaalaisoppilaat liikkuvat silti harvemmin muiden suurten kaupunkien 8. ja 9. luokkalaisiin verrattuna (kuvio 3.2).

Kuvio 3.2: Hengästyttävän liikunnan harjoittaminen vapaa-ajalla, korkeintaan yksi tunti viikossa, oppilaitostyypeittäin suurimmissa kaupungeissa vuonna 2013

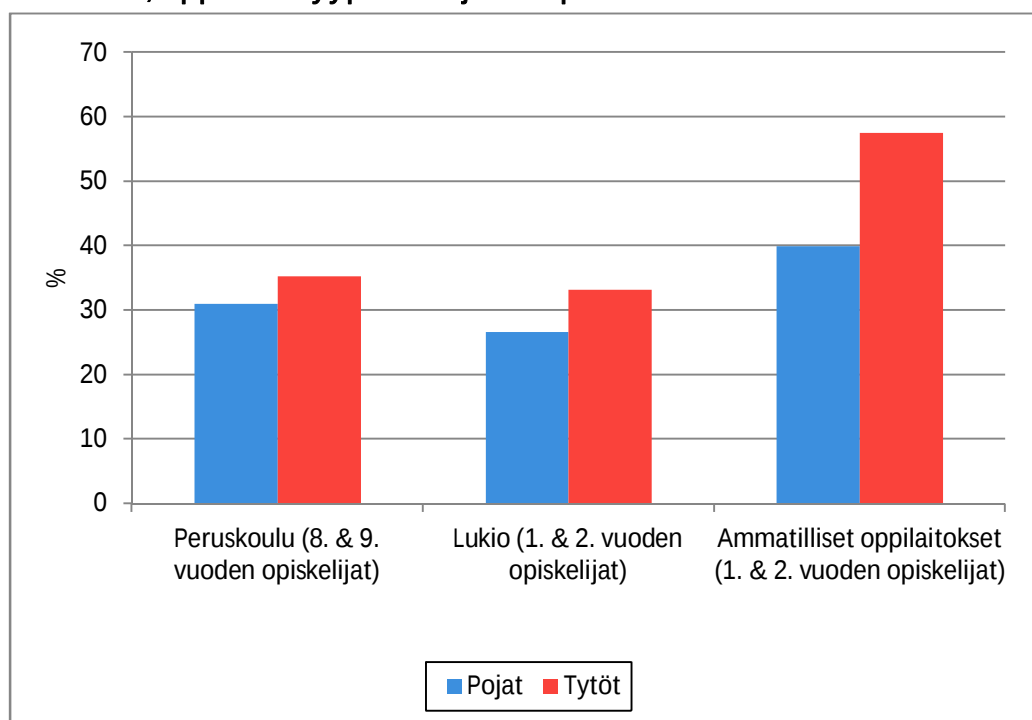
Lähde: THL

Tytöt liikkuvat poikia vähemmän. Ero liikuntatottumuksissa sukupuolten välillä kasvaa tässä suhteessa siirryttäessä toiselle koulutusasteelle. Vantaalaisten lukiolaisten liikunnan määrä on vertailukaupunkien keskitasoa. Suurin sukupuolten välinen ero oppilaitosten opiskelijoiden liikunnan harrastamisessa on ammattikoulun tyttöjen ja poikien välillä: ammattikoulussa opiskelevissa tytöissä on lähes viidennes enemmän vähän liikkuvia kuin ammattikoulussa opiskelevissa pojissa (kuvio 3.3).²⁶

²⁵ THL raportti 5/2016

²⁶ THL: Kouluterveyskysely 2013, Vantaa

Kuvio 3.3: Hengästyttävän liikunnan harjoittaminen vapaa-ajalla, korkeintaan yksi tunti viikossa, oppilaitostyypeittäin ja sukupuolittain Vantaalla vuonna 2013

Lähde: THL

Kansallisen peruskoululaisten liikuntatottumuksia kartoittavan tutkimuksen tulosten perusteella viides-, seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisista liikkuu päivittäisten liikuntasuosittelusten mukaisesti, eli vähintään tunnin päivässä, vain viidesosa.²⁷ Tämä siitäkin huolimatta, että seuratoimintaan osallistuu 43 prosenttia 11–15-vuotiaista lapsista ja nuorista. Erityisen huolestuttavaa on havainto siitä, että fyysinen aktiivisuus vähenee murrosiässä merkittävästi. Vain 10 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista ylittää liikuntasuosituksen mukaiseen fyysisen aktiviteetin määrään. Nuorten arjesta on tullut aiempaa passiivisempaa.²⁸

Uusmaalaisia lapsia koskevan tutkimuksen²⁹ perusteella vanhempien sosiaalisella tuella ja koulutustasolla on positiivinen yhteys lasten liikuntatottumuksiin. Tätä positiivista yhteyttä voidaan selittää sillä, että korkean koulutustason hankkineilla on myös useammin myönteiset asenteet liikunnan harrastamista ja terveellisiä elintapoja kohtaan. Nämä asenteet välittyvät myös lasten asenteisiin ja terveyskäyttäytymiseen. Tämä asetelma on havaittavissa myös Vantaalla. Erityisesti äidin korkea koulutustaso vaikuttaa olevan yhteydessä lasten aktiivisempaan liikunnan harrastamiseen. Yhteys näkyy kaikilla koulutusasteilla. Sen lisäksi erityisesti tyttöjen kohdalla äidin koulutuksella on yhteys heidän liikunnan harrastamiseen.

Kouluissa tarjottavalla maksuttomalla lounaalla on Suomessa pitkät perinteet. Koulu-ruokailun ravitsemuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden näkökulmasta on huolestuttavaa, että sekä peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista että ammattikoulun oppilaista noin puolet ei syö päivittäin koululounasta (kuvio 3.4). Lukiossa koululounasta ei syö päivittäin noin kolmannes opiskelijoista. Koululounaan syömättä jättäminen on yleistynyt erityisesti ammattikoulussa opiskelevilla. Suurimpien kaupunkien vertailussa Vantaan 8. ja 9. luokkalaisista ja ammattikoulun oppilaista selkeästi suurempi osa jättää koululounaan päivittäin

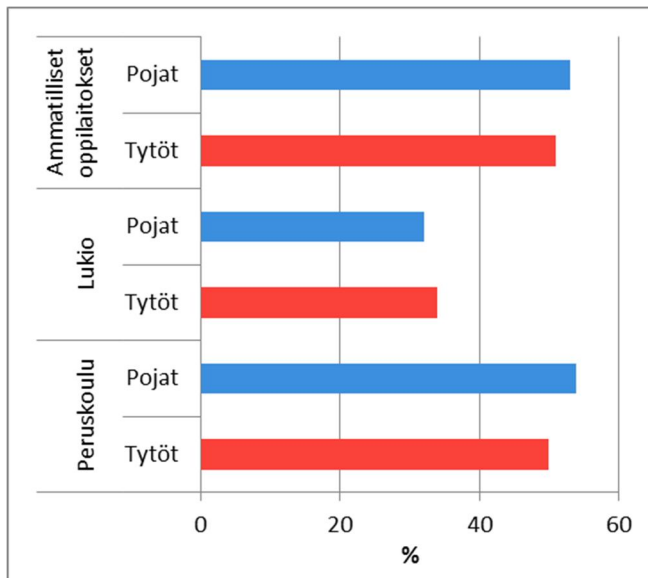
²⁷ *Ns. LIITU-tutkimus, Kokko & Hämylä toim. 2015.*

²⁸ *Kokko & Hämylä, toim. 2015*

²⁹ *Määttä ym. 2014.*

syömättä muiden kaupunkien oppilaihin verrattuna.³⁰ Pääkaupunkiseudun oppilaitoksissa koululounasta syödään keskimäärin harvemmin kuin muualla Suomessa. Ammattikoulussa ja peruskoulussa opiskelevat jättävät Vantaalla myös muuta pääkaupunkiseutua useammin koululounaan syömättä.

Kuvio 3.4: Niiden oppilaiden osuus, jotka eivät syö päivittäin koululounasta

Lähde: THL

Nuoruusiän ylipainoisuus lisää todennäköisyyttä siihen, että henkilö on myös aikuisena ylipainoinen. Säännönmukaisen liikunnan vähäisyys ja huonot ravitsemustottumukset puolestaan lisäävät todennäköisyyttä ylipainoisuuteen. Ylipainoisuus on yleistynyt Vantaalla niin peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten, kuin myös ammattikoulun ja lukion 1. ja 2. vuoden oppilaiden keskuudessa. Ammattikoulun 1. ja 2. vuoden opiskelijoissa ja lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla on Vantaalla muuta pääkaupunkiseutua useammin ylipainoa. Pojilla on tyttöjä yleisemmin terveyden kannalta haitallisia elintapoja, ja vaikka pojat harrastavat useammin liikuntaa kuin tytöt, heillä on myös tyttöjä useammin ylipainoa.³¹

Elinolot ja sosiaaliset suhteet

Lasten ja nuorten tyytyväisyys sosiaalisiin suhteisiin on parantunut. Yhä useampi kokee, että hänellä on vähintään yksi läheinen ystävä. Myös suhteet omiin vanhempiin koetaan aikaisempaa toimivammiksi. Yhä harvempi kokee puutteita vanhemmuudessa, kuten esimerkiksi keskusteluvaikeuksia omien vanhempiensa kanssa.³²

Myös vuorovaikutus ja osallisuus kouluissa ja oppilaitoksissa on kehittynyt parempaan suuntaan Vantaalla. Kehitys on ollut myönteistä kaikilla asteilla ja kuusikkokaupunkien vertailussa Vantaan tilanne on hyvä. Myönteisestä kehityksestä huolimatta myös kehittämistarpeita on. Peruskoululaisista 41 prosenttia, lukiolaisista 27 prosenttia ja Vantaan ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 43 prosenttia kokee, että ei tiedä, miten voisi vaikuttaa oman oppilaitoksen asioihin.³³

Koulukiusaamisessa kehitys Vantaalla on ollut myönteistä, lukuun ottamatta ammatitioppilaitoksia, joissa kiusaaminen on yleistynyt (kuvio 3.5). Kouluterveyskyselyn vastaus-

³⁰ Kouluterveyskysely 2013.

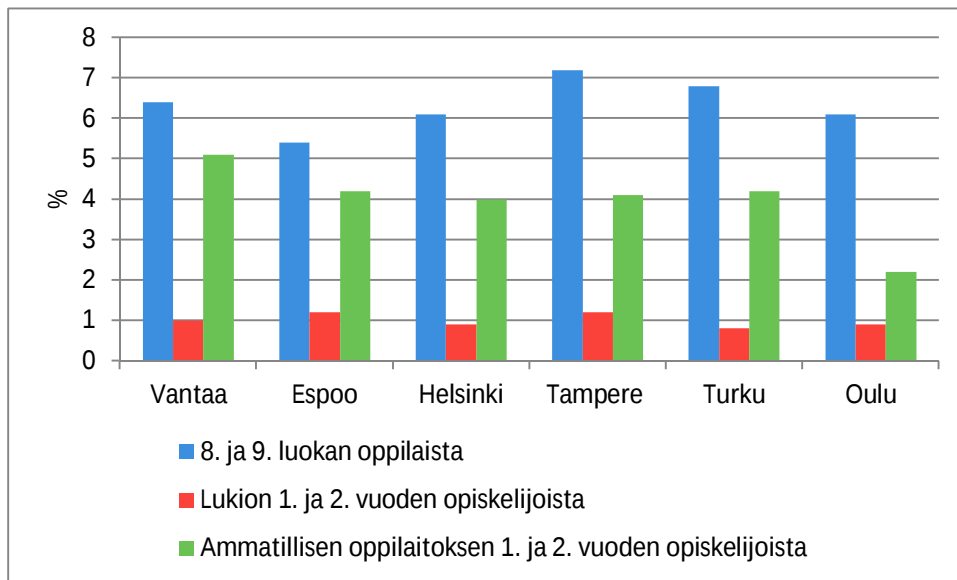
³¹ Kouluterveyskysely 2013

³² Kouluterveyskysely 2013

³³ Kouluterveyskysely 2013

ten mukaan kiusaaminen on harvinaista erityisesti lukiossa. Merkille pantavaa on kuitenkin kiusaamisen lisääntyminen Vantaan ammatillisissa oppilaitoksissa, joissa koulukiusaaminen on kuusi kertaa yleisempää kuin lukioissa. Koulukiusaamisen suhteen Vantaan luvuissa ei ole kovin merkittäviä eroja muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna. Oulussa tosin ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat kokevat merkittävästi vähemmän kiusaamista muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna.

Kuvio 3.5: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, eri oppilaitoksissa suurimmissa kaupungeissa.

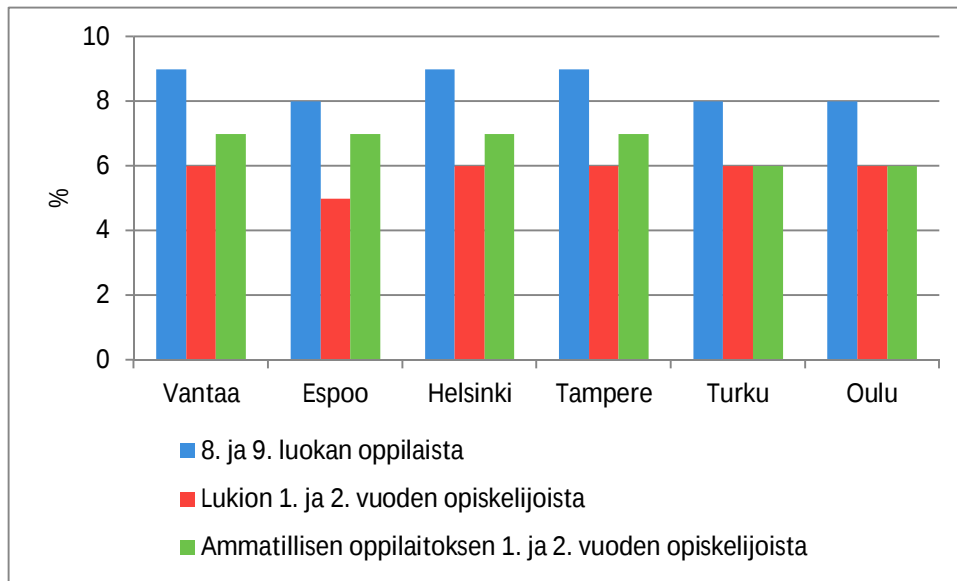
Lähde: THL

Koulukiusaamista yleisempää on kuitenkin seksuaalisen väkivallan kokeminen. Seksuaalista väkivaltaa kokeneita ovat ne, jotka ovat joskus tai toistuvasti kokeneet vastentahtoista intiimiä koskettelua, seksiin painostamista tai pakottamista, tai maksun tarjoamista seksistä. Peruskoululaisista 16 prosenttia, lukiolaisista 15 prosenttia ja ammattioppilaitosten opiskelijoista 24 prosenttia on kokenut seksuaalista väkivaltaa. Tytöt ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa poikia useammin. Luvut ovat varsin samansuuntaisia kaikissa suurissa kaupungeissa.³⁴

Läheistä ystävää vailla olevien osuudet ovat kaikissa suurissa kaupungeissa myös lähellä toisiaan (kuvio 3.6). Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista 8–9 prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Jatko-opintoihin edettäessä sekä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla että ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla tilanne paranee

³⁴ Kouluterveyskysely 2013.

Kuvio 3.6: Niiden oppilaiden osuus, jotka ilmoittivat, "ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää", oppilaitostyypeittäin suurimmissa kaupungeissa vuonna 2013

Lähde: THL

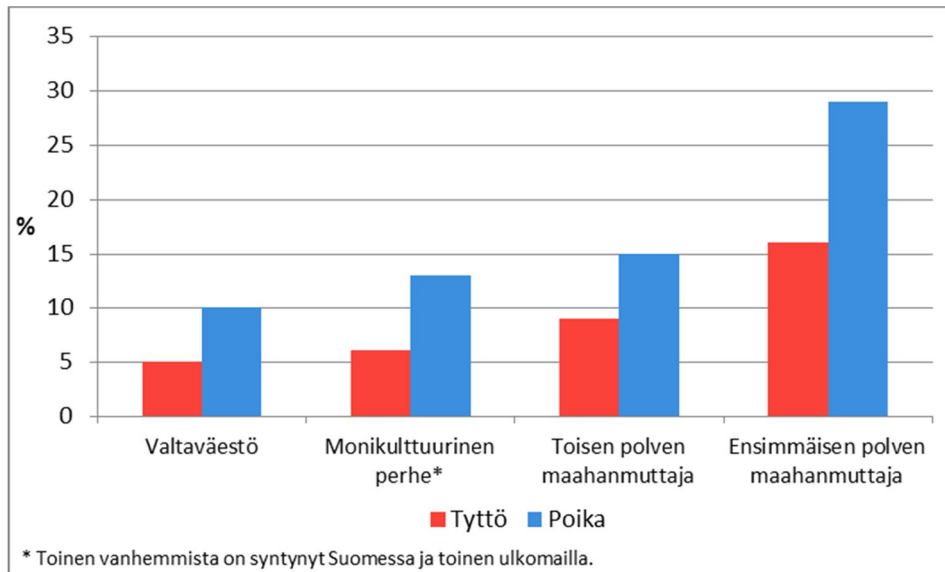
Perheen sosioekonominen tausta on yhteydessä lasten ja nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Vanhempien korkea koulutustaso, erityisesti äidin koulutustaso, näkyy siten, että vanhemmuuden puutteita koetaan olevan vähemmän. Myös läheisten ystävien puuttumista raportoidaan harvemmin korkeamman sosioekonomisen perhetaustan omaavilla lapsilla ja nuorilla.³⁵

Merkillepantavaa sosiaalisessa hyvinvoinnissa on suuri ero valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisen väestön jälkikasvun elämäntilanteissa. Valtakunnallisen aineiston perusteella ensimmäisen polven maahanmuuttajanuorilla ystävien puute (ei yhtään läheistä ystävää) on jopa kolme yleisempää kantaväestöön verrattuna (kuvio 3.7). Vastaavasti maahanmuuttajanuorilla on muita enemmän keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa. Kantaväestöön verrattuna ilmoittavat useammin, että he eivät koe tulevansa kuulluksi koulussa ja että he joutuvat koulukiusatuksi (kuvio 3.8) tai ovat kokeneet seksuaalista väkivaltaa. Ero kantaväestöön on suurimmillaan ensimmäisen polven maahanmuuttajanuorilla ja kapenee toisen polven maahanmuuttajanuoriin tultaessa. Sekä ystävien puutteen että koulukiusaamisen yleisyyden suhteen pojat ovat tyttöjä heikommassa asemassa maahanmuuttajanuorten keskuudessa.³⁶

³⁵ THL, erillisajo.

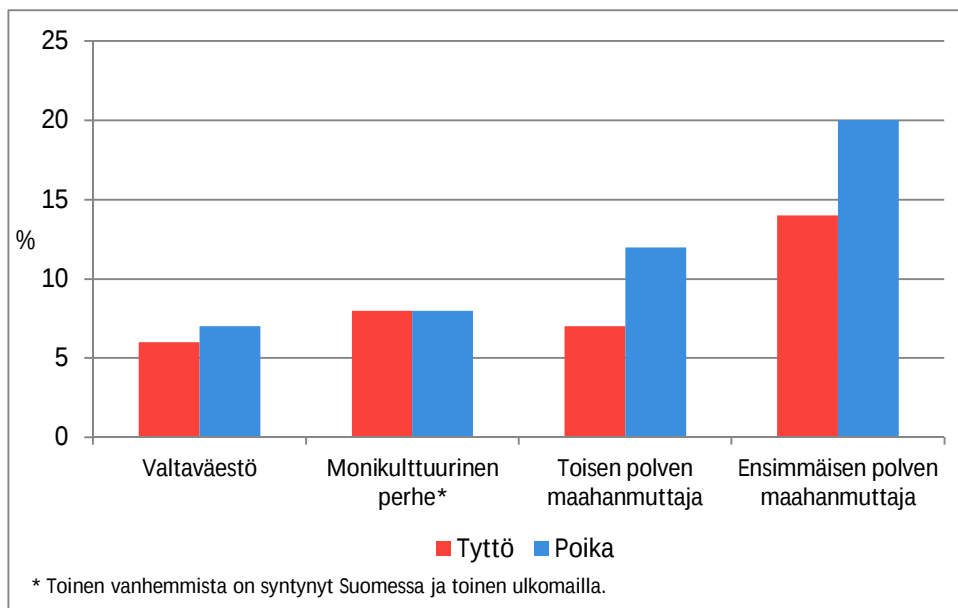
³⁶ Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9. luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013.

Kuvio 3.7: Niiden osuus 8. ja 9. luokkalaisista, jotka ilmoittivat ettei heillä ole yhtään ystävää, kantaväestö ja maahanmuuttajat, valtakunnallinen aineisto (2013).

Lähde: THL

Kuvio 3.8: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, kantaväestö ja maahanmuuttajat, valtakunnallinen aineisto, 8. ja 9. luokkalaiset (2013)

Lähde: THL

3.2 TYÖIKÄISET

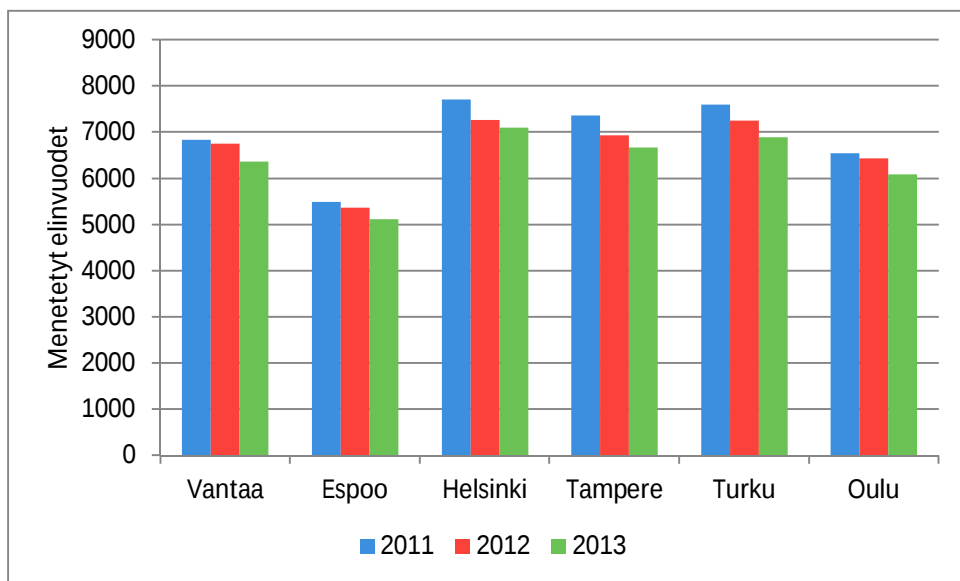
Taustaa

Vantaalla työikäisiä, tässä tarkastelussa 20–64-vuotiaita on, yli 132 000 henkeä. Noin kolme neljäsosaa heistä on työllisiä. Työllisyysaste on Vantaalla selvästi maan keskiarvon yläpuolella ja varsin lähellä Espoon ja Helsingin työllisyysasteita. 30 vuotta täyttäneistä mutta alle 64-vuotiaista työvoiman ulkopuolella oli Vantaalla vuonna 2015 13 870 henkeä, mikä on lähes 14 prosenttia työikäisistä. Näistä opiskelijoita ja koululaisia oli 13 prosenttia, eläkeläisiä 55 prosenttia ja muita työvoiman ulkopuolella olevia 32 prosenttia.

Fyysinen ja psyykkinen terveys

Kuntien välisiä terveyseroja mitataan usein niin sanotuilla sairastavuusindekseillä. Kelan ikävakioitu sairastavuusindeksi (2015) lasketaan kolmen muuttujan (kuolleisuus, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuus työikäisistä sekä erityiskorvattaviin lääkkeisiin, rajoitetusti peruskorvattaviin lääkkeisiin tai ruokavaliokorvauksiin oikeutettujen henkilöiden osuus väestöstä) avulla. Kelan sairastavuusindeksillä mitattuna Vantaan väestö on selvästi terveempää kuin väestö Suomessa keskimäärin (Vantaan indeksiarvo 88, Suomi 100) ja myös terveempää, Espoota lukuun ottamatta, muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna. THL:n tuottaman, seitsemään eri kansansairauteen perustuvan, ikävakioitun sairastavuusindeksin (2012–14) perusteella vantaalaiset ovat espoolaisten ja helsinkiläisten jälkeen terveimpiä suurten kaupunkien asukkaista. Vantaalla on myös vähemmän menetettyjä elinvuosia kuin vertailukunnissa, lukuun ottamatta Espoota ja Oulua (kuvio 3.9).³⁷ Menetettyjen elinvuosien määrä Vantaalla on muiden vertailukuntien tapaan ollut laskusuunnassa vuosina 2011–13.

Kuvio 3.9: Menetetyt elinvuodet 0–80-vuotiailla 100 000 asukasta kohden vuosina 2011–13

Lähde: KELA

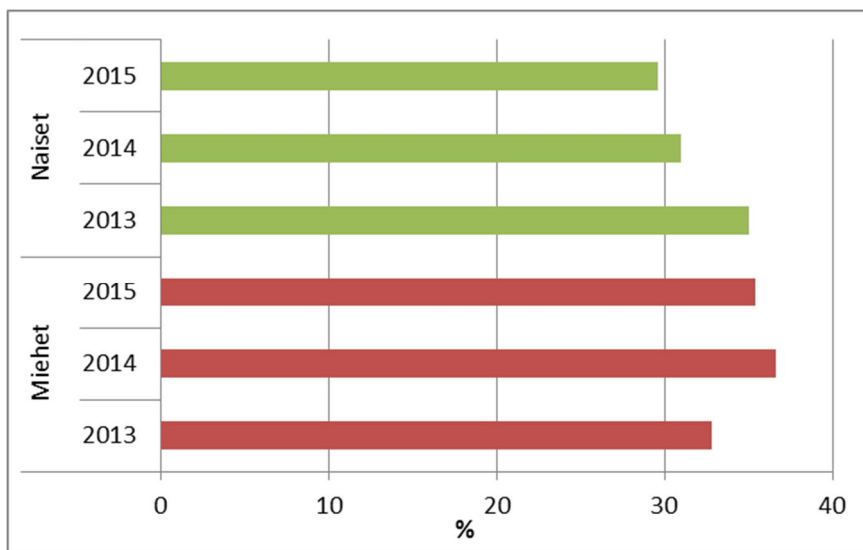
Työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä on Vantaalla kuutoskaupunkien alhaisimpia yhdessä Espoon ja Helsingin kanssa. Vantaalla ja Helsingissä työkyvyttömyyseläkettä vuonna 2015 sai 25–64-vuotiaista vajaat viisi prosenttia ja Espoossa vajaat neljä prosenttia. Oulus-

³⁷ PYLL (Potential Years of Life Lost) -indeksillä lasketaan ikäryhmittäinen kuolemistodennäköisyys, joka kerrotaan menetettyjen elinvuosien määrällä. Näistä lasketaan painotettu summa käyttäen painoina alle 80-vuotiaiden ikärakennetta koko maassa ja lopuksi kerrotaan saatu luku 100 000:lla.

sa työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuus oli kuutoskaupunkien korkein, lähes kahdeksan prosenttia 25–64-vuotiaista. Mielenterveysperusteista sairaspäivärahaa saaneiden määrä on Vantaalla ollut jo pitkään laskussa ja on kuutoskaupunkien alimpia yhdessä Espoon ja Helsingin kanssa.

Kokemuksellinen tieto omasta terveydentilasta ennakoi hyvin mm. toimintakykyä ja terveyspalveluiden käyttöä. Vantaalaisista terveytensä keskitasoiseksi tai huonommaksi kokee 32 prosenttia (kuvio 3.10). Miehillä terveytensä keskitasoiseksi tai huonommaksi kokevien osuus (36 %) on naisia korkeampi (30 %). Naisilla kokemus omasta terveydestä on heikentynyt viime vuosina ja miehillä tilanne on lievästi parantunut. Turussa (34 %) ja Tampereella (35 %) terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus on Vantaata suurempi. Suurista kaupungeista vähiten terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus on alin Espoossa (28 %).

Kuvio 3.10: Terveytensä keskitasoiseksi tai huonommaksi kokevat vantaalaiset vuosina 2013–15, sukupuolet erikseen

Lähde:THL

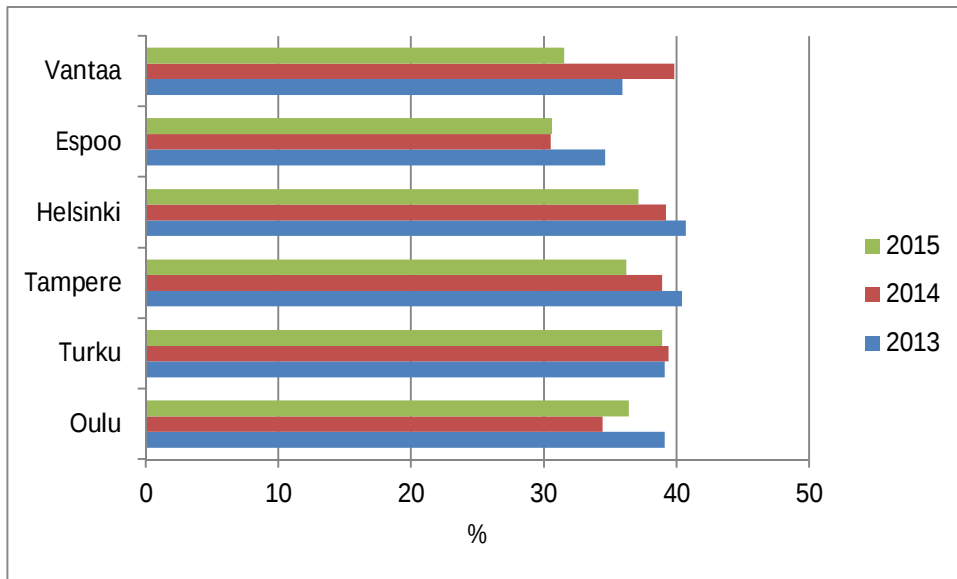
Vantaalaisten onnellisuus on hieman vähentynyt. Vuonna 2015 itsensä onnelliseksi koki 50 prosenttia vantaalaisista. Vielä vuonna 2014 vantaalaiset olivat kuusikkokunnista onnellisimpia, mutta vuonna 2015 Oulu johtaa onnellisuustilastoa.

Työnsä henkisesti vähintään melko raskaaksi kokevien osuus oli Vantaalla (2015) suurten kaupunkien alin, 43 prosenttia. Esimerkiksi Espoossa ja Oulussa vastaa osuus oli lähes 50 prosenttia. Myös psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus oli Vantaalla suurten kaupunkien alhaisin, joskaan erot kaupunkien välillä eivät tässäkään kohden ole kovin suuria. Unettomuus on Suomessa suhteellisen yleinen, mutta useimmilla kuitenkin tilapäinen elämänlaatua heikentävä ongelma. Vuonna 2015 suomalaisista unettomuutta 39 prosenttia, vantaalaisista 40 prosenttia. Sukupuolten väliset erot ovat varsin pieniä.

Elintavat

Aikuisten vantaalaisten terveyskäyttäytyminen on parantunut viime vuosina. Yhtenä esimerkkinä tästä on alkoholin liikakäytön vähentyminen työikäisten joukossa (kuvio 3.11).³⁸ Suurista kaupungeista tilanne on Vantaata parempi vain Espoossa. Alkoholin liikakäytön vähentymisellä on positiivisia vaikutuksia sekä terveyteen että sosiaalisiin suhteisiin. Alkoholin aiheuttamien terveysongelmien määrän tiedetään olevan suorassa suhteessa alkoholin kokonaiskulutukseen. Vantaalaisista työikäisistä käyttää liikaa alkoholia vielä kuitenkin melkein joka kolmas (32 %).

Kuvio 3.11: Alkoholia liikaa käyttävien osuus (%) 20–64-vuotiaista suurimmissa kaupungeissa vuosina 2013–15

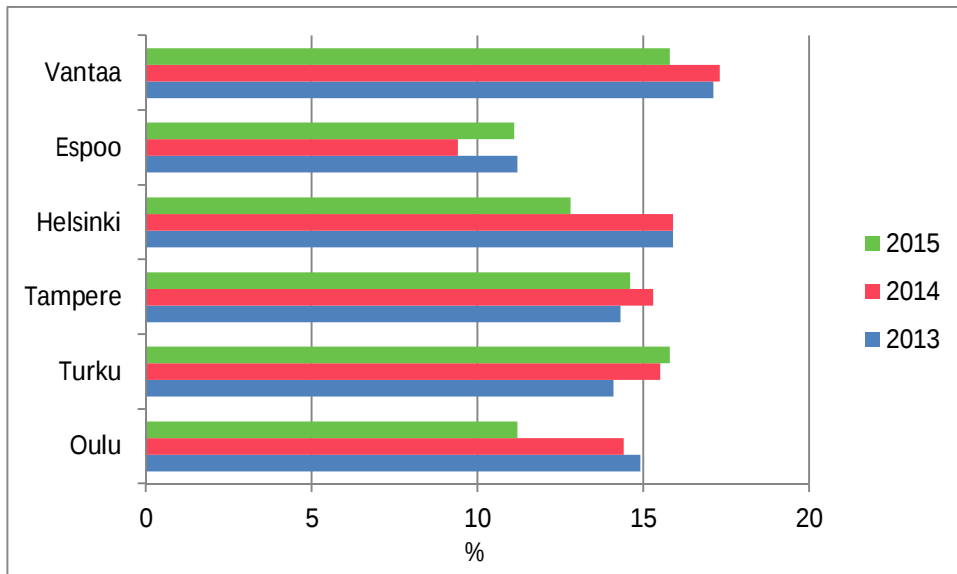

Lähde: THL

Myös työikäisten vantaalaisten päivittäinen tupakointi on vähentynyt (kuvio 3.12). Suurimpien kaupunkien joukossa Vantaalla on kuitenkin, yhdessä Turun kanssa, eniten päivittäin tupakoivia. Miesten ja naisten tupakoinnissa on suuria eroja (kuvio 3.13). Vantaalaisista miehistä tupakoi päivittäin runsaat 17 prosenttia ja naisista 11 prosenttia. Naisten tupakointi on Vantaalla muiden suurten kaupunkien keskitasoa. Vantaalaismiehet tupakoivat vertailukaupunkeja enemmän, ja lähes kaksi kertaa enemmän espoolaismiehiin nähden.

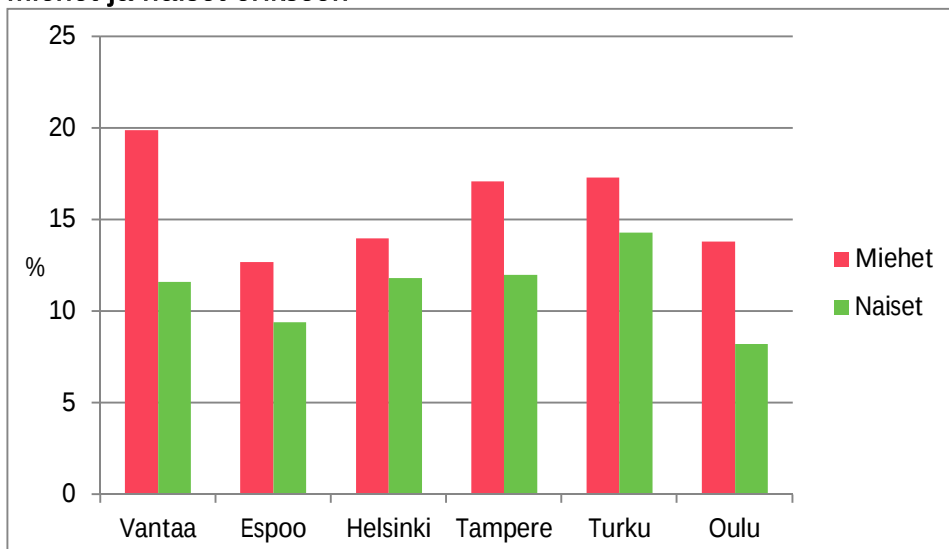
³⁸ AUDIT-C -indikaattori perustuu kolmeen alkoholin käyttöä koskevaan kysymykseen, jotka pisteytetään. Tietyn pisterajan ylittävät luokitellaan todennäköisiksi liikakäyttäjiksi. Miehillä ja naisilla on eri rajat.

Kuvio 3.12: Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20–64-vuotiaista suurissa kaupungeissa vuosina 2013–15

Lähde: THL

Kuvio 3.13: Päivittäin tupakoivien osuus (%) 20–64 -vuotiaista suurissa kaupungeissa, miehet ja naiset erikseen

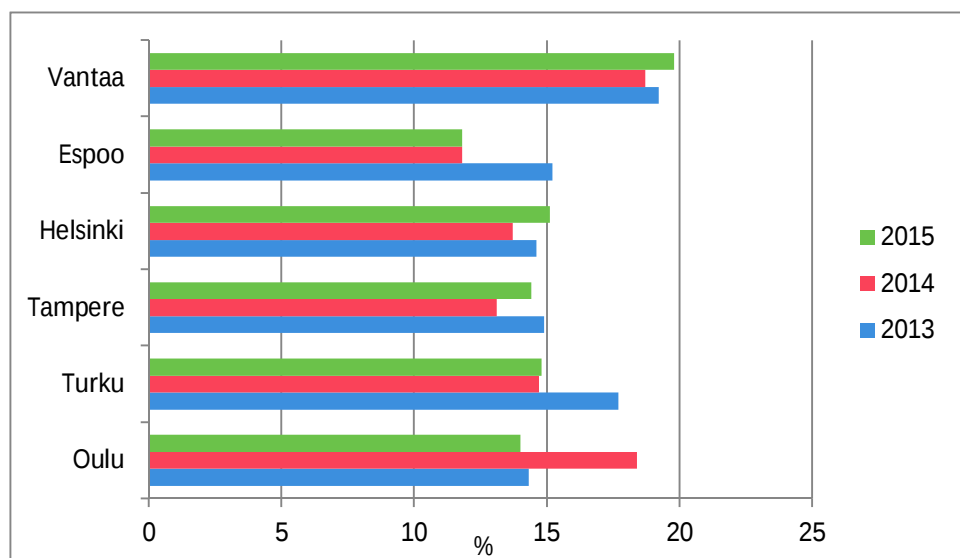

Lähde: THL

Alkoholin käytön ja tupakoinnin vähentymisestä huolimatta työikäisten vantaalaisten terveydentilaan liittyy haasteita. Noin joka viides vantaalainen ei harrasta lainkaan liikuntaa vapaa-ajalla (kuvio 3.14). Vantaalla liikuntaa harrastamattomien osuus (20 %) on kuusikkokuntien korkein ja kasvanut parin viime vuoden aikana. Läheisesti liikkumattomuuteen liittyvä terveysongelma on ylipaino. Joka viidennellä vantaalaisella työikäisellä on merkittävää ylipainoa (BMI-arvo yli 30). Ylipaino onkin Vantaalla selkeästi muita suuria kaupunkeja suurempi ongelma. Ylipaino lisää huomattavasti riskiä sairastua muun muassa sydän- ja verisuonitauteihin, tyypin 2 diabetekseen sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksiin. Merkittävä lihavuus aiheuttaa liikkumisrajoitteita. Tämä voi osaltaan johtaa kierteeseen, jossa terveyden

kannalta myönteisiä vaikutuksia tuottavasta liikunnasta tulee hankalaa ja liikunnan harrastaminen vähenee entisestään.

Kuvio 3.14: Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%) 20–64-vuotiaista suurissa kaupungeissa vuosina 2013–15.

Lähde: THL

Maailman terveysjärjestö WHO:n³⁹ tekemässä kansainvälisessä tutkimuksessa havaittiin, että suomalaislapsilla ja erityisesti suomalaisilla pojilla on hampaiden hoidossa merkittäviä puutteita. Ongelmat eivät kosketa kuitenkaan ainoastaan lapsia. Työikäisistä vantaalaisista niiden osuus, jotka pesevät hampaansa vähintään kahdesti päivässä, on laskenut vuosina 2013–15. Kahdesti päivässä hampaansa pesevien osuus oli vuonna 2015 noin 67 prosenttia. Sukupuolten välillä erot ovat suuria, sillä miehistä runsaat puolet (54 %) harjaa hampaansa kahdesti päivässä kun taas naisilla vastaava osuus oli lähes 80 prosenttia. Kyse ei ole pelkästään aikuisten omasta terveydestä vaan myös terveyskäyttämisen malleista jotka välittyvät lapsille.

Sosiaalinen hyvinvointi

Turvattomuuden kokemus on yhteydessä huonoon psyykkiseen terveyteen aiheuttamalla stressiä tai ahdistuneisuutta. Turvattomuuskokemukset voivat rajoittaa osallisuutta yhteisöön, sillä turvattomaksi koetulla alueella liikkumista vältellään. Vantaalla asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisten osuus, sinällään korkea 88 prosenttia, on suurimpien kaupunkien vertailussa toiseksi alin Helsingin jälkeen. Tyytyväisyys omaan asuinalueen turvallisuuteen on kuitenkin ollut Vantaalla kasvusuunnassa. Erot miesten ja naisten tyytyväisyydessä oman asuinalueensa turvallisuuteen ovat Vantaalla pieniä.

Sosiaalisella aktiivisuudella on monenlaisia hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet esimerkiksi järjestötoimintaan osallistumisella olevan positiivisia vaikutuksia niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin terveyteen. Sosiaalinen aktiivisuus vähentää mm. ennen aikaisen kuoleman riskiä. Järjestötoimintaan osallistuneiden osuus on Vantaalla (25 %) kasvusuunnassa, mutta edelleen alin suurten kaupunkien joukossa.⁴⁰

³⁹ WHO 2016.

⁴⁰ THL

Tulojen riittämättömyys on ongelma monelle vantaalaiselle. Yli viidesosa (21 %) vantaalaisista on joutunut tinkimään ruuasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä rahanpuutteen vuoksi vuonna 2015. Vaikka naisilla osuus on laskenut vuodesta 2014 (26 %), on naisten osuus (23 %) edelleen korkeampi kuin miesten (20 %).

3.3 IKÄIHMISET

Taustaa

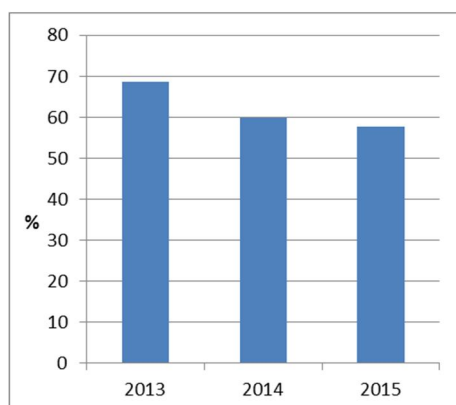
Vaikka Vantaa on kansallisessa vertailussa ikärakenteeltaan nopeasti kasvava ja väestöltään nuori kunta, myös Vantaan väestörakenteessa näkyy jo nyt väestön ikääntyminen. Suurten kaupunkien joukossa Vantaa ikääntyy kaikkein nopeimmin. Erityisesti yli 75-vuotiaiden määrän ennustetaan kasvavan vuoteen 2020 mennessä nopeasti, keskimäärin 600 hengellä vuodessa. Heidän määränsä ennustetaan yli kaksinkertaistuvan vuoden 2016 lähes 11 600 hengestä yli 24 000 henkeen vuonna 2030. Ikäihmisten joukossa naisten osuus kasvaa voimakkaasti vanhempiin ikäryhmiin mentäessä. 85 vuotta täyttäneistä vantaalaisista, joita vuonna 2016 oli lähes 2 500 henkeä, miehiä oli vajaat 30 prosenttia. Vantaalaisista 75 vuotta täyttäneistä asui (2015) kotonaan 92 prosenttia ja säännöllisen kotihoidon piirissä oli yhdeksän prosenttia.⁴¹

Fyysinen ja psyykkinen terveys

Ikääntymisen myötä ihmisten toimintakyky heikkenee. Toimintakykyyn voi kuitenkin vaikuttaa monella tavalla. Aktiivinen elämäntapa, positiivinen asenne, terveelliset elintavat ja vilkas sosiaalinen elämä pitävät yllä hyvää toimintakykyä. Toisaalta toimintakyvyn heikentymisen yhdistyminen heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, yksin ja varsinkin syrjässä asumiin, elämäntilanteeseen nähden sopimattoman asuntoon ja omien tukiverkostojen puuttumiseen voi tehdä ikääntyneen asemasta varsin haavoittuvan.⁴²

Kokemuksellinen tieto ikäihmisten hyvinvoinnin kehittymisestä kertoo positiivisesta kehityksestä. Vantaalaisista yli 75-vuotiaista terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokee lähes 58 prosenttia (kuvio 3.15). Kokemukset omasta terveydentilastaan ovat parantuneet viime vuosina.

Kuvio 3.15: Yli 75-vuotiaista terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus Vantaalla (%).

Lähde: THL

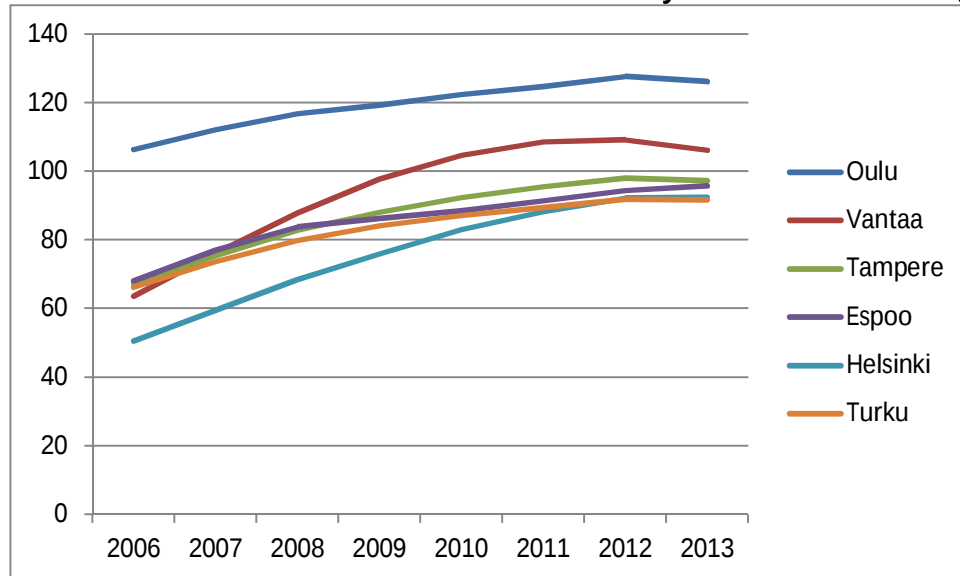
Eläkeikäisen väestön terveyskäyttäytymistä ja terveyttä kartoittava valtakunnallisen tutkimuksen perusteella eläkeikäisten terveyskäyttäytyminen on ravitsemustottumusten osalta kehittynyt hyvään suuntaan. Toisaalta alkoholin käyttö on eläkeikäisillä lisääntynyt molemmilla sukupuolilla viimeisten vuosikymmenten aikana ja raittiiden osuus samalla vähentynyt. Liikunnan harrastaminen on erityisesti miehillä vähentynyt. Toimintakyvyn suhteen tilanne on kuitenkin kehittynyt myönteiseen suuntaan.⁴³

⁴² Helakorpi & Helldan 2014.

⁴³ Helakorpi & Helldan 2014.

Väestön ikääntyminen tulee kasvattamaan dementiaa sairastavien määrää Vantaalla merkittävästi. Vantaalla ikävakioitu dementiaindeksi, joka ilmaisee Alzheimer-tautiin myönnettyjen reseptilääkkeiden määrän suhteutettuna 65 vuotta täyttäneeseen väestöön (ja edelleen koko maan tasoon), on suurista kaupungeista Oulun jälkeen korkein (kuvio 3.16). Sairastavuuden alueellisten erojen takana voivat olla useat eri tekijät. Sosioekonomisten tekijöiden voidaan ajatella vaikuttavan terveyseroihin ainakin tulojen ja varallisuuden (terveyspalveluiden käyttö), terveyskäyttäytymisen ja elintapojen (terveelliset elämäntavat) sekä työuran aikaisten työolosuhteiden välityksellä.

Kuvio 3.16: Ikävakioitun dementiaindeksin kehitys vuosina 2006-2013, suuret kaupungit

Lähde: THL

Ennusteen mukaan vantaalaisia dementiaa sairastavia henkilöitä on vuonna 2020 noin 800, vuonna 2030 noin 1 700 ja vuonna 2040 noin 4 300 enemmän kuin vuonna 2014.⁴⁴ Yhteensä keskivaikeaa tai vaikeaa dementiaa sairastavia vantaalaisia on ennusteen mukaan vuonna 2040 lähes 7 000 henkilöä. Tämä kehitys tuottaa huomattavia paineita terveydenhoitojärjestelmälle, sillä dementia on suurin iäkkäiden ihmisten hoidontarpeen aiheuttaja.

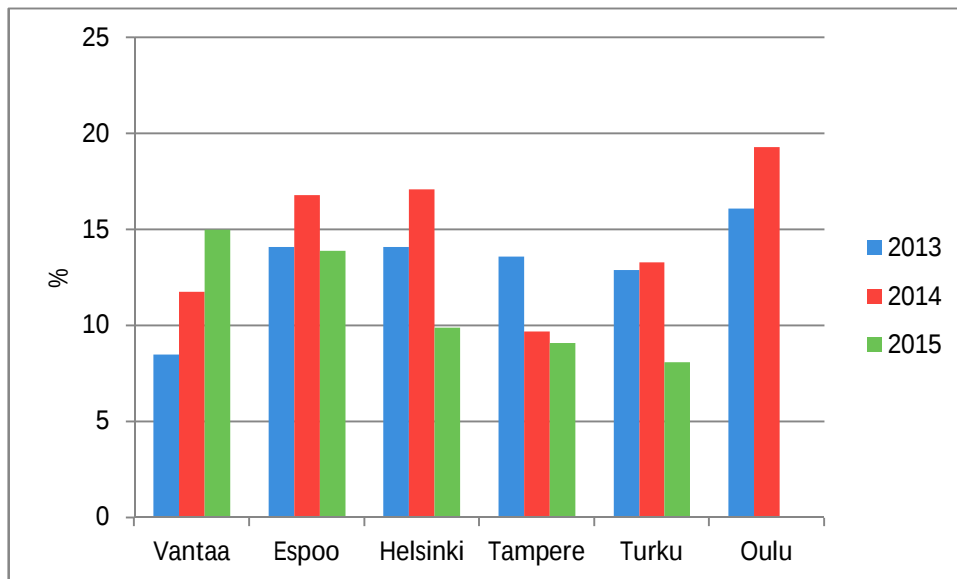
Sosiaalinen hyvinvointi

Sosiaalisen hyvinvointiin vaikuttaa monet tekijät ja ystävyysuhteilla on usein tärkeä merkitys. Ikäihmisillä ystävyysuhteiden ylläpitämistä ja sosiaalista elämää voivat rajoittaa toimintakyvyn heikkeneminen ja erilaiset sairaudet. Yksinäisyydessä ei kuitenkaan ole ainoastaan kyse toimintakykyrajoitteisten yksin kotonaan asuvien ikäihmisten kokemuksista. Tuoreen tutkimuksen mukaan asuminen palvelutalossa voi, odotuksien vastaisesti, olla kokemuksellisesti yksinäistä.⁴⁵ Väestön ikääntyminen muodostaakin merkittävän haasteen sosiaaliselle hyvinvoinnille. Ikäihmisten kokema yksinäisyys on kasvanut Vantaalla. Noin 15 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä vantaalaisista kokee yksinäisyyttä (kuvio 3.17). Osuus on suurten kaupunkien korkein.

⁴⁴ Vantaan ikääntyvän väestön hyvinvointisuunnitelma 2016-2017.

⁴⁵ Pirhonen & Pietilä 2016.

Kuvio 3.17: Yksinäisyyttä kokevat 75-vuotta täyttäneet, suurimpien kaupunkien vertailu

Lähde: THL

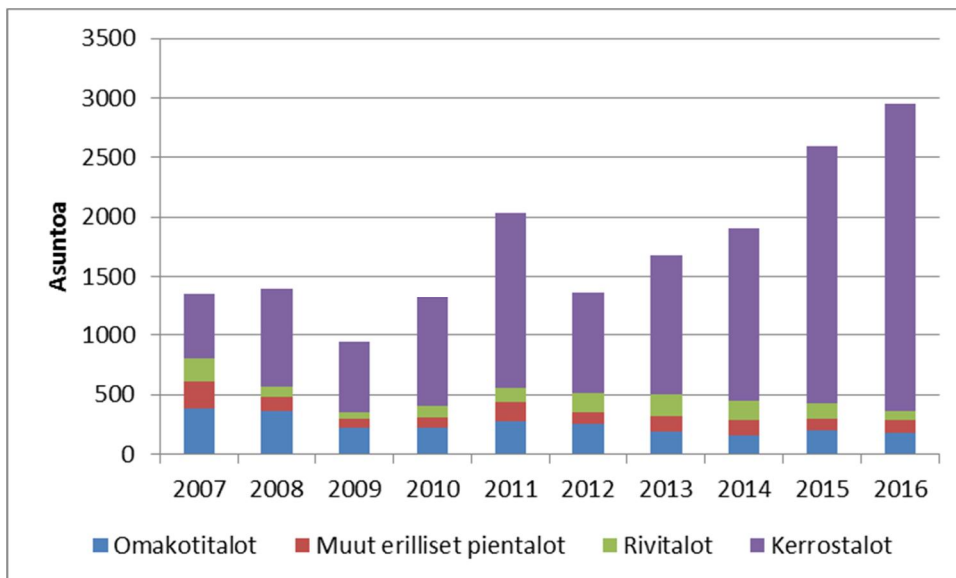
4. ASUMINEN JA RAKENTAMINEN

Vantaan nopea kasvu viime vuosikymmeninä ei olisi ollut mahdollista ilman mittavaa asuntorakentamista. Noin 90 prosenttia Vantaan asuntokannasta on rakennettu viimeisen 50 vuoden aikana. 1970-luvulla, Vantaan kasvaessa ajoittain jopa 10 prosentin vuosivauhtia, valmistui lähes 29 000 asuntoa. Vantaan kasvaa jälleen nopeasti. Vuosituhannen vaihteen jälkeen kaupunkiin on rakennettu jo noin 30 000 asuntoa, mikä vastaa yli 28 prosenttia kaupungin asuntokannasta. Lähivuosina asuntotuotannon taso pysynee myös varsin korkeana. Asuntotuotannon rakenne on viime vuosina muuttunut. Kasvu keskittyy aiempaa selvemmin keskustoihin ja niiden lähiympäristöön. Asuntotuotannossa kerrostalotuotanto on ollut viime vuodet varsin hallitsevassa roolissa. Samalla valmistuvien asuntojen keskikoko on laskenut huomattavasti.

4.1 ASUNTOTUOTANTO

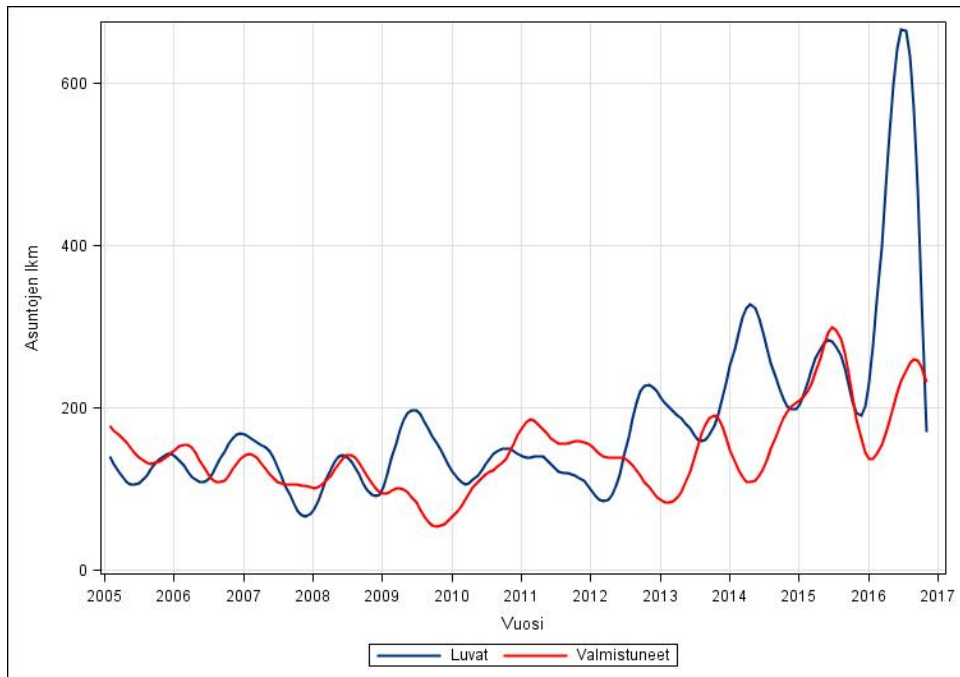
Asuntotuotannon määrä Vantaalla on vaihdellut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana (kuvio 4.1). Esimerkiksi vuonna 2009 Vantaalle valmistui alle 1 000 asuntoa kun taas vuonna 2015 asuntoja valmistui yli 2 600 ja vuonna 2016 lähes 3 000. Vuodesta 2012 asuntotuotanto onkin kasvanut yhtäjaksoisesti vuoteen 2016 asti. Asuntotuotannon odotetaan myös lähivuosina pysyvän korkealla tasolla. Tätä ennakoi poikkeuksellisen suuri myönnettyjen rakennuslupien määrä vuonna 2016 (kuvio 4.2). Rakennuslupa myönnettiin yli 5 500 asunnolle. Myös jo olemassa oleva ja lähivuosille ennakoitavissa oleva kaavavaranto mahdollistaa varsin mittavan asuntorakentamisen.

Kuvio 4.1 Asuntotuotanto Vantaalla vuosina 2005–15 talotyypeittäin

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

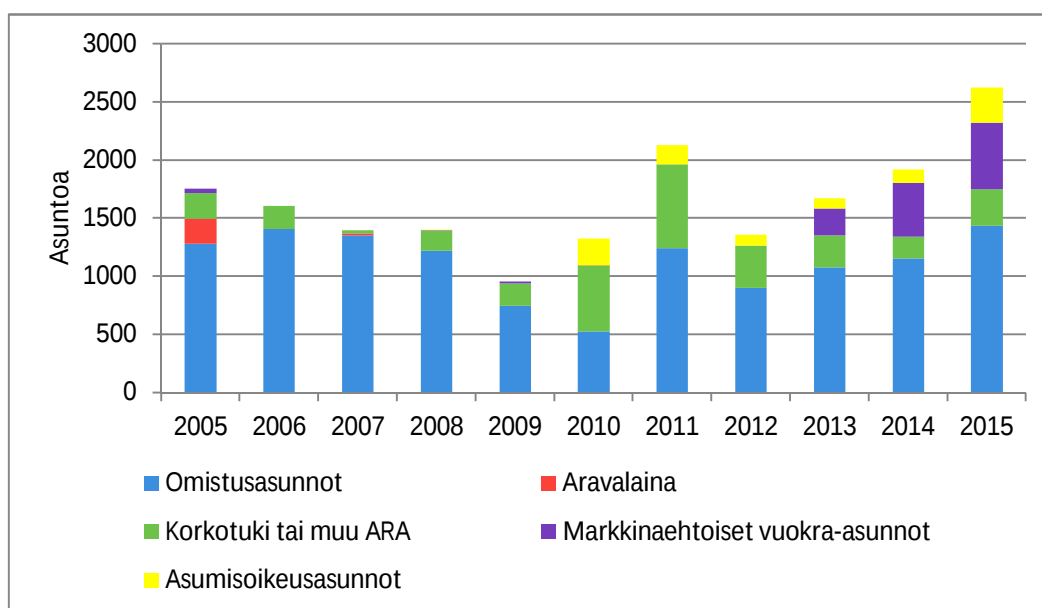
Kuvio 4.2: Myönnettyt rakennusluvat ja valmistuneet asunnot kuukausittain vuosina 2005–16

Lähde: Vantaan kaupunki

Asuntotuotannon talotyyppijakaumassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana (kuvio 4.1). Asuntotuotannon kasvu vuoden 2009 jälkeen on lähes kokonaan seurausta kerrostaloasuntotuotannon lisääntymisestä. Vuonna 2016 valmistuneista asunnoista 88 prosenttia oli kerrostaloasuntoja. Vuosina 2008–9 pientaloasuntotuotanto putosi huomattavasti eikä se ole enää noussut takaisin aiemmalle tasolle. Valmistuneiden omakotitalojen ja rivitaloasuntojen määrä on ollut vuosina 2014–15 vain noin puolet siitä, mitä se oli vuosina 2005–7.

Kuvio 4.3: Asuntotuotanto Vantaalla vuosina 2005–15 hallintasuhteen mukaan

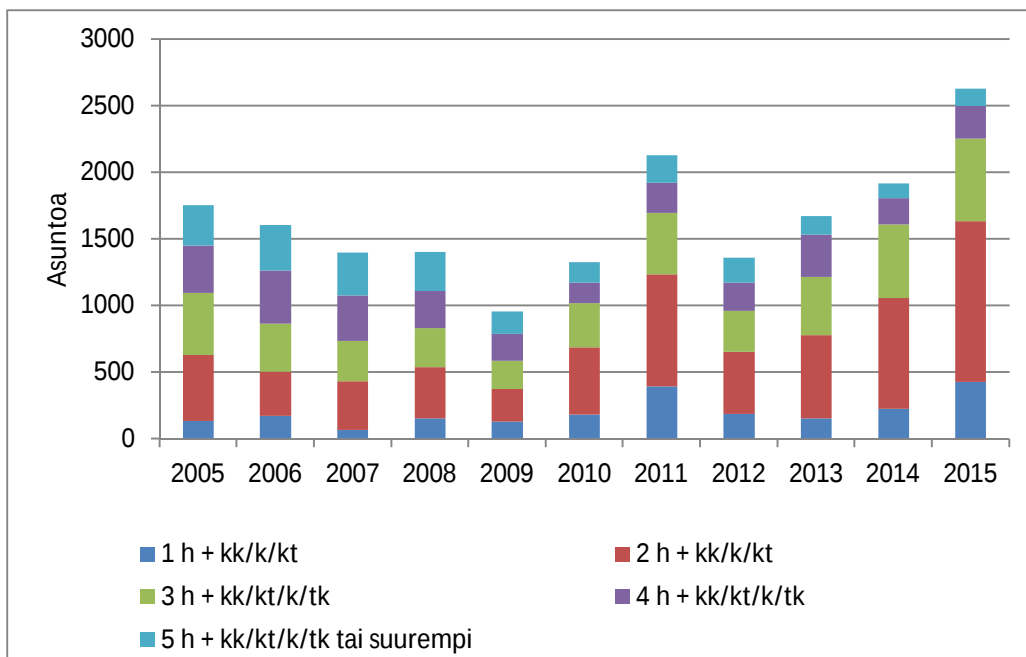
Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Vuoden 2012 jälkeen asuntotuotannossa omistusasuntojen, markkinaehtoisten vuokra-asuntojen ja vuonna 2015 myös asumisoikeusasuntojen määrät ovat kasvaneet tuntuvasti (kuvio 4.3). Sen sijaan kerkotukivuokra-asuntojen määrä asuntotuotannosta on jopa hie-
man laskenut. Omistusasuntojen osuus vuonna 2015 valmistuneista asunnoista oli noin 55 prosenttia. Näistä asunnoista osa kuitenkin ostetaan sijoitusasunnoiksi ja päättyy siten vuokramarkkinoille.

Asuntotuotannossa tyypillisin huoneistotyyppi on kaksio. Niiden osuus valmistuvista asunnoista on lähes puolet (kuvio 4.4). Huomionarvoista on myös se, että perheasuntojen, joiksi tässä lasketaan kolmiot ja sitä suuremmat asunnot, osuus valmistuvista asunnoista on laskenut erityisesti vuoden 2008 jälkeen selvästi. Vuonna 2015 tämä osuus oli vajaat 40 prosenttia ja vuonna 2016 34 prosenttia valmistuneista asunnoista. Vuosina 2005–2007 noin kaksi kolmasosaa valmistuneista asunnoista oli perheasuntoja. Tämä muutos on lähin-
nä seurausta yksiöiden ja erityisesti kaksioiden määrän kasvusta. Painotus perheasunnois-
sakin on aiempaa enemmän kerrostaloasunnoissa ja huoneistotyypeistä kolmio on kasvat-
tanut osuuttaan suurempien huoneistotyyppien kustannuksella.

Talotyyppipainotuksen muutoksen myötä myös valmistuvien asuntojen keskikoko on Vantaalla laskenut merkittävästi. Vuosina 2000–9 valmistuneiden asuntojen keskikoko vaihteli vuosittain 80–90 neliömetrin välillä. Vuonna 2015 valmistuneiden asuntojen keskikoko oli noin 61 neliömetriä ja vuonna 2016 noin 57 neliömetriä.⁴⁶ Valmistuneiden kerrostaloasunto-
jen keskikoko oli vuonna 2016 50 neliömetriä. Valmistuvien rivitaloasuntojen keskikoko on
myös tapahtunut selkeä keskipinta-alan lasku.

Kuvio 4.4 Asuntotuotanto Vantaalla huoneistotyypeittäin vuosina 2005–15

Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Asuntotuotannon kerrostalopainotus muuttaa asuntokannan rakennetta. Tämä muutos tapahtuu kuitenkin suhteellisen hitaasti. Esimerkiksi vuoden 2015 varsin suuri asuntotuotannon määrä, yli 2600 asuntoa, kasvatti Vantaan asuntokantaa noin 2,5 prosentilla. Talotyyppijakauman näkökulmasta Vantaan ja Espoon asuntokannat ovat melko samankaltaisia. Kerrostaloasuntojen osuus on Vantaalla noin 63 prosenttia asuntokannasta kun

⁴⁶ Vuonna 2016 valmistuneiden kerrostaloasuntojen keskipinta-ala oli 50 neliömetriä ja rivitaloasuntojen 65 neliömetriä.

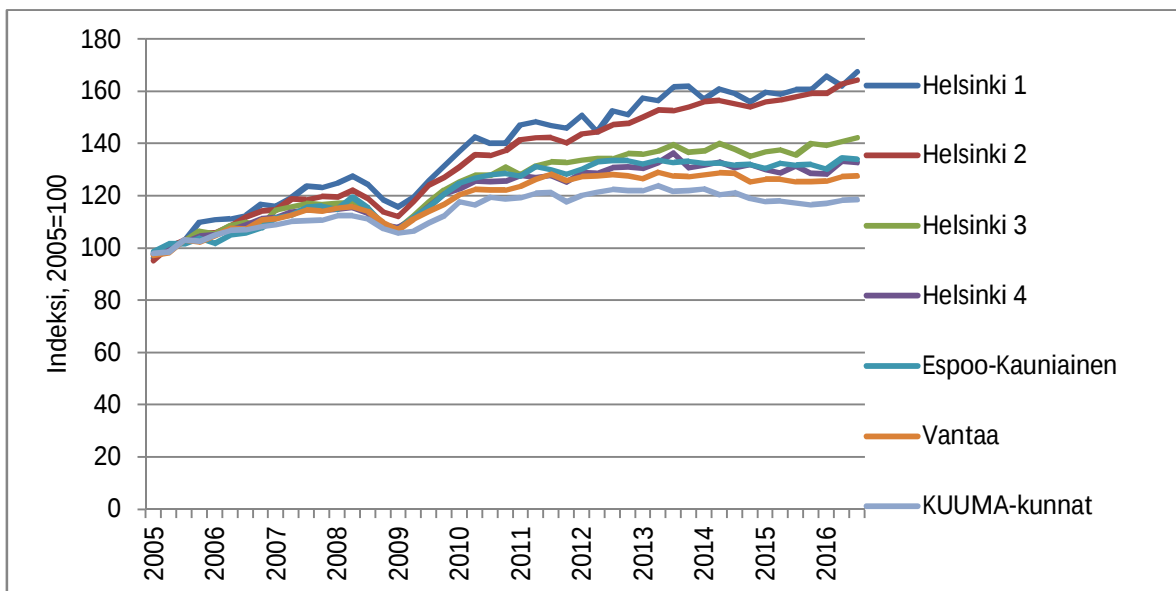
Espoossa se on noin 59 prosenttia. KUUMA-kunnissa puolestaan pientaloasuntojen rooli on keskeisempi ja kerrostaloasuntoja on vain noin 36 prosenttia asuntokannasta. Ainoa merkittävä muutos asuntojen hallintamuotojakaumassa Vantaalla viimeisen kymmenen vuoden aikana on ollut aravalaina- ja korkotukiasuntojen osuuksissa. aravalaina- ja korkotukilaina-asuntojen osuus on pienentynyt noin 23 prosentin osuudesta vuonna 2005 alle 18 prosenttiin vuonna 2015. Samalla markkinaehtoisten vuokra-asuntojen osuus on kasvanut noin 12 prosentista yli 19 prosenttiin.

4.2 ASUNTOJEN HINNAT JA VUOKRAT SEKÄ ASUMISTUKIEN KÄYTTÖ

Asuntojen hintakehityksessä alueelliset erot ovat voimistuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Pääkaupunkiseudun ja muun maan välinen hintaero on kasvanut erityisesti vuoden 2008 jälkeen. Asuntojen alueelliset hintaerot heijastelevatkin talouden alueellisia kehityseroja. Työmarkkinoiden toimivuuden ja työmarkkinaliikkuvuuden näkökulmasta asuntojen suuret hintaerot, samalla kun ne synnyttävät kannustimia kasvavalle asuntojen uudistustannolle korkean asuntokysynnän alueille, luovat kitkaa joka hidastaa työvoiman liikkuvuutta.

Myös Helsingin seudun sisällä asuntohintakehityksessä on tapahtunut selvää alueellista erkaantumista. Merkittävin jakolinja kulkee Helsingin sisällä jossa kantakaupungin ja sen lähialueiden hintakehitys on erkaantunut koko muun Helsingin seudun hintakehityksestä. Vantaalla asuntohinnat ovat vuoden 2011 jälkeen nousseet varsin vähän, neljä prosenttia vuodesta 2011 syksyyn 2016 mennessä. Espoossa asuntojen hinnat ovat samalla ajanjaksolla nousseet viisi prosenttia ja KUUMA-kunnissa jopa hieman laskeneet.

Kuvio 4.5 Vanhojen asuntojen hintakehitys vuosina 2005–16 Vantaalla, Espoossa ja Kauniaisissa, Helsingissä ja KUUMA-kunnissa (Indeksi, 2005=100)

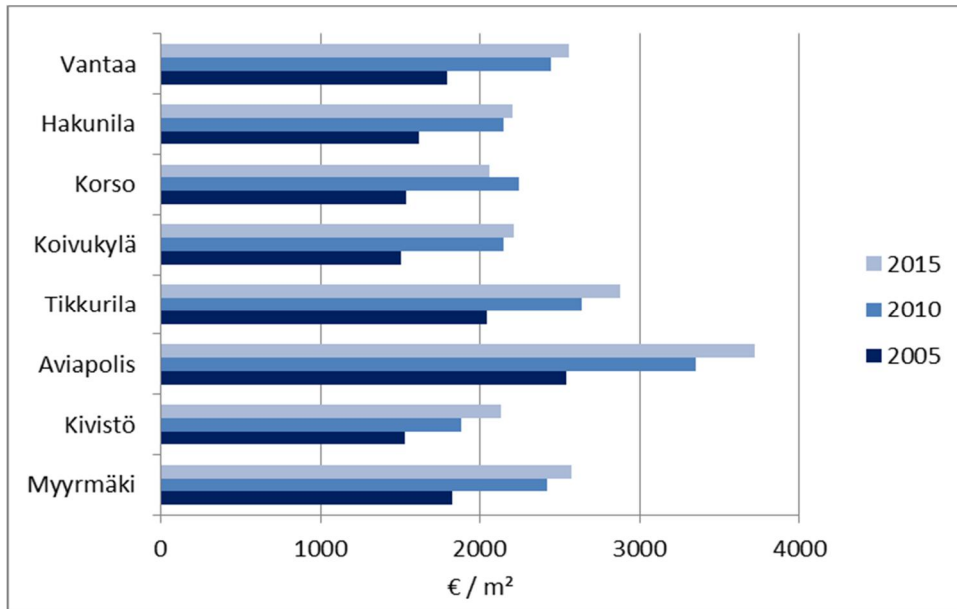

Lähde: Tilastokeskus

Syksyllä 2016 vanhojen kerrostaloasuntojen keskimääräinen neliöhinta Vantaalla oli 2 400 euroa. Espoossa neliöhinta oli 3 250 euroa. Helsingissä neliöhinta vaihteli kalleimman alueen (kantakaupungin) 6 530 eurosta (alue 1) lähiövyöhykkeen 2 650 euroon (alue 4) neliömetriä kohden. Vantaalla asuntojen hinnat myös vaihtelevat suuralueittain melko paljon (kuvio 4.6). Aviapoliksen, jossa asuntokanta on uusinta, hintataso on Vantaan korkein, lä-

hes 3 700 euroa neliömetriltä.⁴⁷ Myös hinnannousu vuodesta 2010 vuoteen 2015 on ollut suurinta Aviapoliksessa. Hakunilan ja Koivukylän alueella hinnan nousu on vain vähäistä ja Korson alueella hinnat ovat jopa laskeneet. Näillä alueilla asuntokanta on myös vanhempaa.

Kuvio 4.6 Kerrostaloasuntojen neliöhinnat (euroa) suuralueittain Vantaalla vuosina 2005, 2010 ja 2015

Lähde: Tilastokeskus

Omakotikiinteistössä korkeimmat keskihinnat Helsingin seudulla ja koko maassa maksetaan Kauniaisissa, Espoossa ja Helsingissä.⁴⁸ Vantaan hintataso asettuu yhdessä Kirkkonummen ja Sipoon kanssa edellä mainittujen kolmen kunnan ja kehyskuntien hintatasojen välimaastoon. Vuonna 2015 asemakaava-alueella ollut omakotikiinteistö vaihtoi Vantaalla omistajaa 318 000 euron keskihinnalla. Espoossa keskihinta oli 470 000 euroa, Helsingissä 405 000 euroa, Kirkkonummella 377 000 euroa ja Sipoossa 320 000 euroa. Kauniaisissa keskihinta oli 820 000 euroa. Muissa kehyskunnissa keskihinta vaihteli noin 220 000 eurosta (Hyvinkää) 280 000 euroon (Kerava).

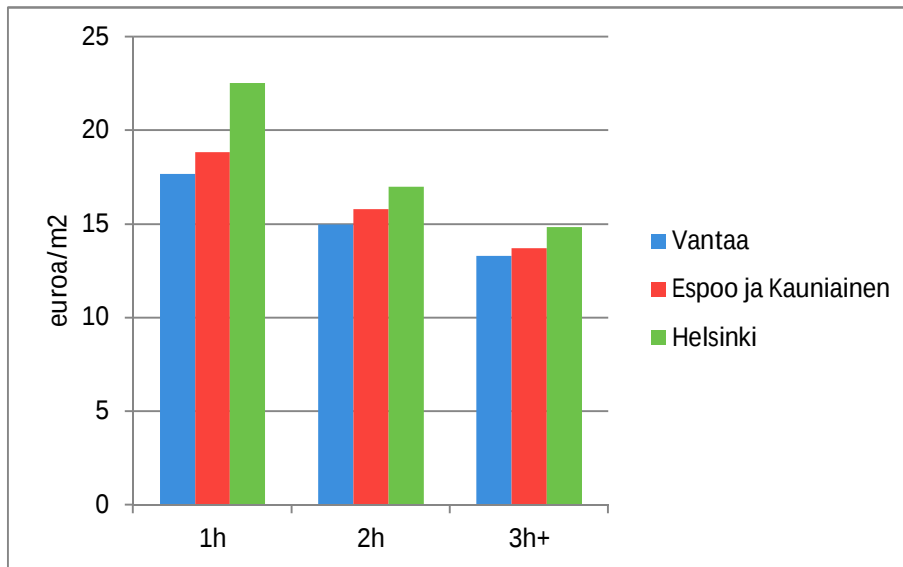
Asuntojen vuokrat ovat nousseet vuodesta 2010 valtakunnallisesti yli 20 prosenttia. Vantaalla vuokrat ovat nousseet samassa ajassa lähes 30 prosenttia. Vapaaehtoisien asuntojen keskimääräinen vuokra oli 2015 Vantaalla noin 15 euroa neliömetriä kohden (kuvio 4.7). Espoon ja Vantaan vuokratasot olivat varsin lähellä toisiaan. Merkittävin ero vuokrissa Helsingin ja Vantaan välillä on yksiöiden vuokrissa, noin viisi euroa neliömetriltä. Muissa huoneistotyypeissä erot ovat pienempiä. ARA-vuokra-asunnoissa vuokrataso oli vuonna 2015 Vantaalla pääkaupunkiseudun korkein niin kaksioissa kuin kolmioissa ja sitä suuremmissa asunnoissa (kuvio 4.8). Pääkaupunkiseudun alimmat ARA-vuokrat olivat Helsingissä.

⁴⁷ Kerrostaloasunnot noin 3 700 euroa neliömetristä ja pientaloasunnot noin 3600 neliömetriltä.

⁴⁸ Maanmittauslaitos, tilastotietoa kiinteistökaupoista.

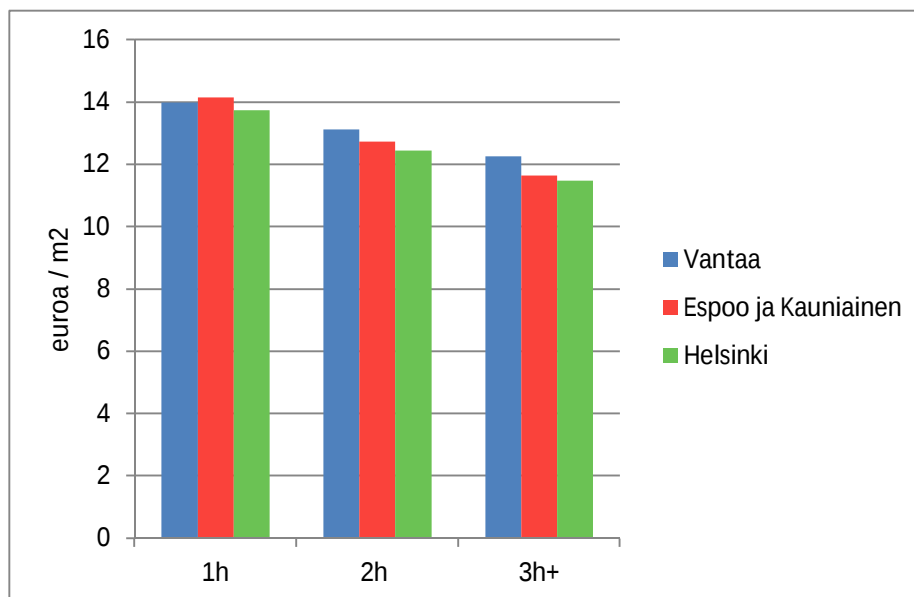
https://khr.maanmittauslaitos.fi/tilastopalvelu/rest/API/kiinteistokauppojen-tilastopalvelu.html?lang=fi#t23g2_x_2016_x_Maakunta (vierailtu 20.2.2017)

Kuvio 4.7: Vapaa- ja vuokra-asuntojen neliövuokrat vuonna 2015 huoneluvun mukaan, Helsinki, Espoo-Kauniainen ja Vantaa,

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 4.8: ARA-vuokra-asuntojen neliövuokrat vuonna 2015 huoneluvun mukaan, Helsinki, Espoo-Kauniainen ja Vantaa,

Lähde: Tilastokeskus

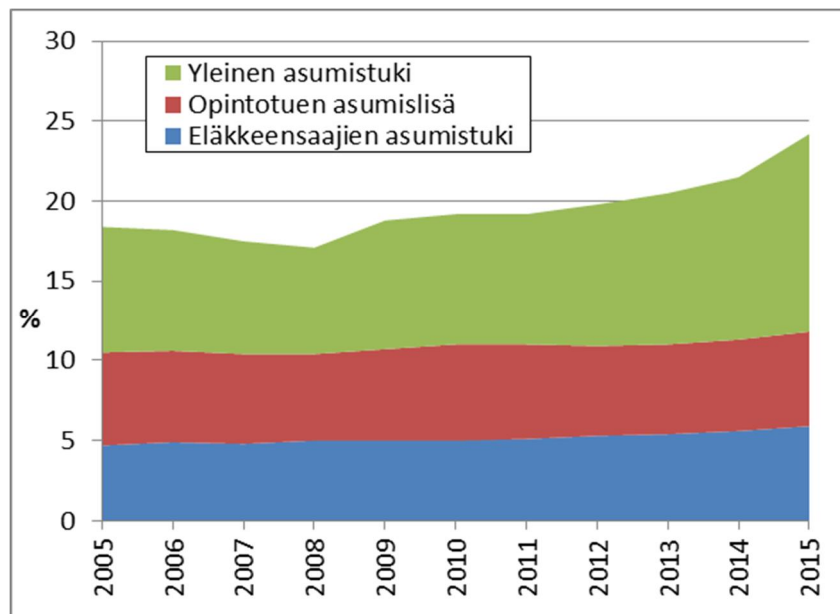
ARA-vuokra-asuntoja on Vantaalla lähes 18 000. Vantaan kaupungin omistama VAV Asunnot Oy omistaa noin 10 000 asuntoa.⁴⁹ Joka kymmenes vantaalainen asuu VAV Asunnot Oy:n omistamassa asunnossa. Tämän lisäksi ARA-vuokra-asuntoja Vantaalla omistavat myös muut julkisyhteisöt ja yleishyödylliset toimijat.

ARA-asuntoa haki Vantaalla vuonna 2015 lähes 10 700 taloutta joista kiireellinen asunnontarve oli noin 30 prosentilla. Yksinäisiä henkilöitä asunnonhakijoista on lähemmäs 60 prosenttia. Asunto luovutettiin vuoden 2015 aikana runsaalle 3 000 taloudelle. Vuosittainen asukasvaihtuvuus oli 12,5 prosenttia vuonna 2015.

Vantaalaisista asuntokunnista noin joka neljäs sai jotain Kelan maksamaa asumistukea (yleinen asumistuki, opintotuen asumislisä, eläkkeensaajan asumistuki) vuonna 2015 (kuvio 4.9). Opintotuen asumislisän ja eläkkeensaajien asumistuen saajien osuus on pysynyt samalla tasolla tai kasvanut maltillisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Sen sijaan yleisen asumistuen saajien määrä kasvanut voimakkaasti vuoden 2008 jälkeen. Tuolloin alle seitsemän prosenttia vantaalaisasuntokunnista sai yleistä asumistukea. Vuonna 2016 osuus oli jo yli 13 prosenttia eli noin 13 700 asuntokuntaa. Valtaosa, noin 90 prosenttia, yleistä asumistukea saavista talouksista asuu vuokra-asunnossa. ARA-vuokra-asunnossa asuvia näistä oli runsaat 7 000 taloutta ja yksityisissä vuokra-asunnoissa asuvia noin 5 000 taloutta. Keskimääräinen maksettu (yleinen) asumistuki oli Vantaalla helmikuussa 2016 ARA-vuokra-asunnoissa asuvilla noin 440 euroa kuukaudessa ja yksityisissä vuokra-asunnoissa asuvilla noin 410 euroa kuukaudessa. Asumistuki kattaa keskimäärin noin puolet tukea saavan kotitalouden asumismenoista.⁵⁰

Yleisen asumistuen saajien määrän ja asumistukimenojen kasvu Vantaalla heijastelee yleistä valtakunnallista kehitystä. Pelkästään vuodesta 2014 vuoteen 2015 asumistukimenot kasvoivat valtakunnallisesti lähes 24 prosenttia. Vuoden 2015 aikana tapahtunutta asumistukimenojen kasvua selittää merkittävällä tavalla asumistukijärjestelmässä tehty työtulojen suojaosuutta koskeva muutos. Tämä syksyllä 2015 voimaan tullut uudistus lisäsi asumistuen määrää ansiotuloja saavissa kotitalouksissa.

Kuvio 4.9 Asumistukien saajien osuudet (%) asuntokunnista Vantaalla vuosina 2005-15

Lähde: THL

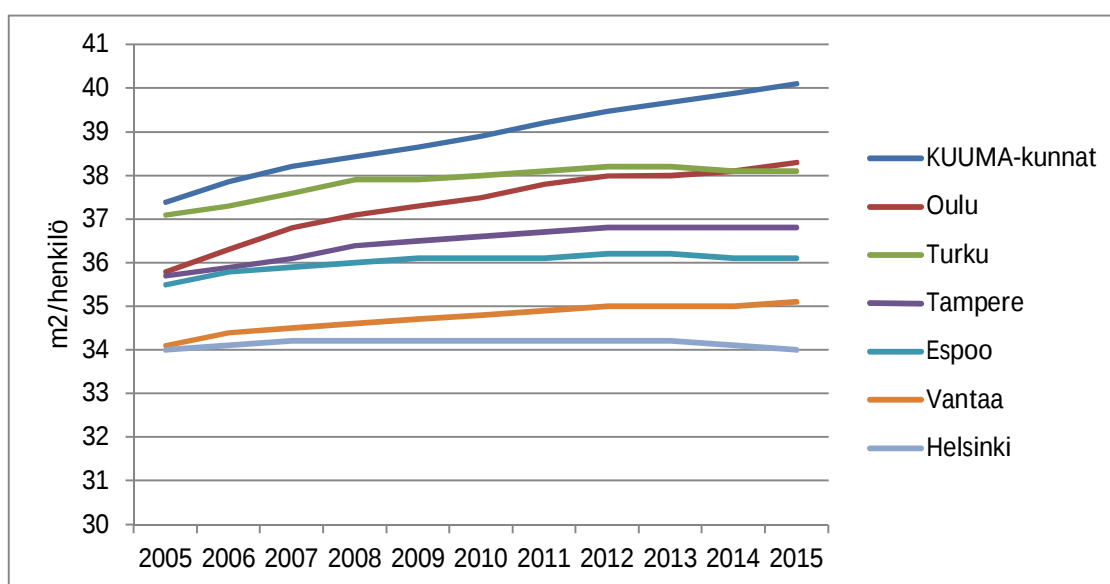
⁴⁹ Muita merkittäviä omistajia ovat mm. M2-Kodit, Y-Säätiö, Sato ja VVO. Vuosina 2016-26 aravalainarajoituksista vapautuvia vuokra-asuntoja on Vantaalla lähes 4800.

⁵⁰ Kelasto-tietokanta.

4.3 ASUMISOLOJEN KEHITYS JA ASUNNOTTOMUUS

Asumisväljyys, asukasta kohden käytettävissä olevalla asuinpinta-alalla mitattuna, kasvoi usean vuosikymmenen ajan, niin Vantaalla ja muissa suurissa kaupungeissa kuin myös muualla maassa. 1990-luvun lopulla väljyyskasvu hetkellisesti taittui mutta jatkui kuitenkin uudelleen vuosituhaten vaihteesta alkaen. Muutaman vuoden kasvun jälkeen asumisväljyyden kasvu alkoi hidastua vuonna 2005. Suurissa kaupungeissa väljyyskasvu on vuoteen 2015 mennessä likimain pysähtynyt (kuvio 4.10). Vantaalla asumisväljyys saavutti tason 35 neliömetriä per henkilö vuonna 2012 ja eikä ole siitä kasvanut. Pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien asukkaista asumisväljyys on suurinta espoolaisilla, joilla on keskimäärin noin neliömetri enemmän asuintilaa vantaalaisiin nähden ja kaksi neliömetriä enemmän helsinkiläisiin nähden. KUUMA-kunnissa asutaan Helsingin seudulla väljimmin – asumisväljyys on 40 neliömetriä henkeä kohden.

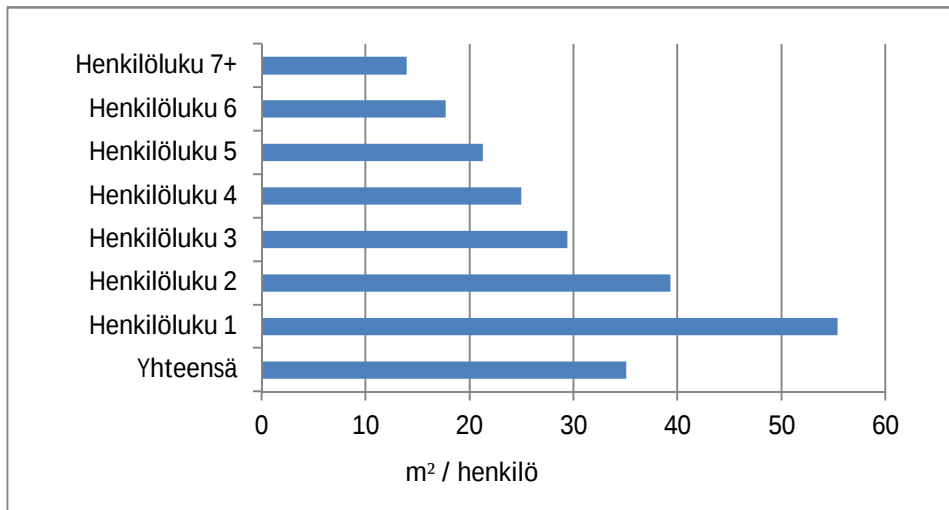
Kuvio 4.10 Asumisväljyyden kehitys vuosina 2005–2015, suuret kaupungit ja KUUMA-kunnat.

Lähde: Tilastokeskus

Asumisväljyys kasvaa asutokunnan kotitalouden henkilöluvun pienenemisen myötä (kuvio 4.11). Yksin asuvilla vantaalaisilla asumisväljyys on noin 55 neliömetriä henkeä kohden kun se esimerkiksi nelihenkisessä taloudessa on 25 neliömetriä henkeä kohden. Tyypillisesti asumisväljyys on omistusasunnoissa asuvilla vuokralla asuvia korkeampi. Keskiarvojen taakse mahtuu toki varsin erilaisia asumisolosuhteita. Ahtaasti asuvia asutokuntia, siis sellaisia joissa henkilöluku ylittää huoneluvun (kun keittiötä ei lasketa huoneeksi), oli Vantaalla vuonna 2015 noin 10 000 ja niihin kuului lähes 42 000 henkeä.

Kuvio 4.11 Asumisväljyys henkilöluvun mukaan Vantaalla vuonna 2015

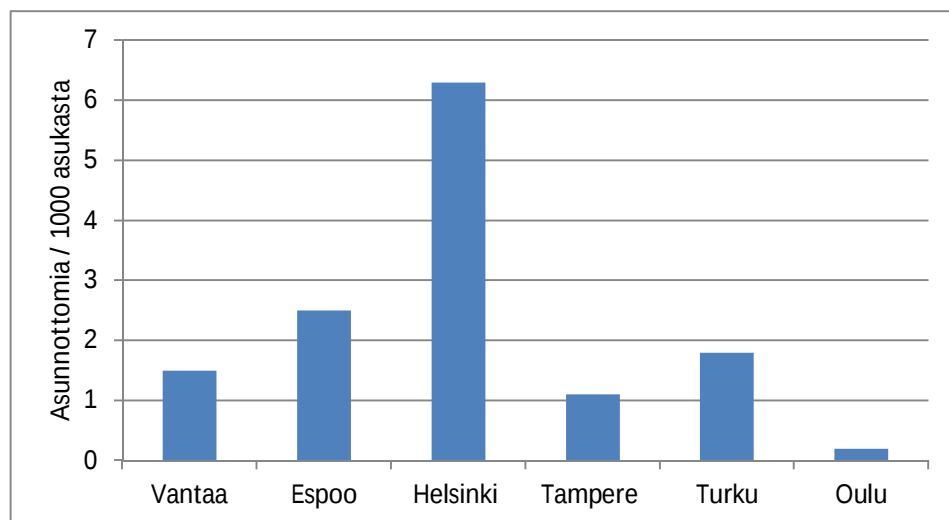
Lähde: Helsingin seudun aluesarjat

Asunnottomuus on kaupunki-ilmiö joka kytkeytyy asuntomarkkinoiden toimivuuteen – asuntotarjonnan riittävyyteen ja monipuolisuuteen. Asunnottomuuden kovassa ytimessä on kyse myös muista tekijöistä jotka liittyvät mm. yksilön elämänhallintaan ja siinä esiintyviin puutteisiin. ARA:n valtakunnallisten tilastojen perusteella asunnottomista, runsaat 7400 henkilöstä (2016), suurin osa asuu tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona. Ulkona, tilapäismailoituksessa tai laitoksissa asuvia on asunnottomista alle 10 prosenttia. Asunnottomuus on ollut viime vuodet laskusuunnassa.

Valtaosa asunnottomista on yksinäisiä henkilöitä, useimmiten miehiä. Asunnottomia perheitä on joitakin satoja, näistä noin puolet on maahanmuuttajaperheitä. Vuonna 2015 tapahtunut turvapaikanhakijoiden määrän kasvu ei ainakaan vielä ole merkittävästi kasvattanut asunnottomuutta. Osin tätä saattaa selittää maahanmuuttajien asuminen tuttavien ja sukulaisten luona, toisaalta myös yksityisen vuokra-asuntotarjonnan lisääntyminen.

Suurten kaupunkien joukossa vaikein asunnottomuusongelma on pääkaupunkiseudulla ja erityisesti Helsingissä (kuvio 4.12). Vuonna 2016 Vantaalla oli runsaat 300 asunnontonta joista lähes 90 prosenttia oli yksinäisiä, useimmat heistä miehiä. Pitkäaikaisasunnottomia näistä oli vajaat 40. Asunnottomia perheitä Vantaalla oli alle 20.

Kuvio 4.12 Asunnottomuus suurissa kaupungeissa vuonna 2016

Lähde: ARA

4.4 ASUINALUEIDEN TILA JA KEHITYS

Pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien vertailussa Vantaa näyttäytyy tasaisen tulonjaon kaupunkina (edellä luku 1.3)⁵¹. Tulotasojen vertailtaessa Vantaalla ei ole, Helsingin ja Espoon tapaan, yksittäisiä poikkeuksellisen korkean tulotason alueita. Muita sosioekonomisia ulottuvuuksia tarkasteltaessa varsin suuria eroja asuinalueiden välillä on kuitenkin myös Vantaalla havaittavissa. Esimerkiksi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudet vaihtelevat kaupunginosittain kolmen ja 19 prosentin välillä, ja vastaavasti pelkän peruskoulun (tai koulutus tuntematon) suorittaneiden osuudet vaihtelevat 16 ja 45 prosentin välillä. Työttömyyden suhteen joidenkin kaupunginosien tilanne vastaa neljän prosentin työttömyysasteellaan täystyöllisyyden tasoa kun pahimmillaan työttömyys on joissain kaupunginosissa 19 prosentin tasolla. Myös vieraskielinen väestö keskittyy vahvasti joihinkin kaupunginosiin. Suurimmillaan heidän osuutensa on 35 prosenttia kaupunginosan väestöstä ja alimmillaan runsaat kaksi prosenttia.

Sosioekonomisten tekijöiden kehityksessä merkille pantavaa on huono-osaisuuden eriyttävyyksien keskittyminen samanaikaisesti samoille alueille. Pääkaupunkiseutua koskevassa tarkasteluissa⁵² on saatu selviä merkkejä tällaisesta kehityksestä. Vuosituhannen vaihteen jälkeen huono-osaisuuden alueellinen keskittyminen pääkaupunkiseudun tietyille, myös Vantaalla sijaitseville, asuinalueille on voimistunut. Tällaiselle kehitykselle edellytyksiä luovat asuntokannan rakenteen painottuminen sosiaalsiin vuokra-asuntoihin, asuinalueen ikääntyminen ja uudisrakentamisen vähyys. Suuri väestön vaihtuvuus alueella, mitä voidaan mitata alueelta poismuuttavien osuudella, myös mahdollistaa nopeinkin väestörakenteen muutoksen. Alueiden välillä Vantaalla on huomattavia eroja poismuuttovilkkaudessa.

Huono-osaisuuden esiintyminen alueella myös usein liittyy alueen rauhattomuuteen. Helsingin seudulta tehdyn tutkimuksen perusteella rauhattomuutta esiintyy eniten 1960- ja 70-luvuilla rakennetuissa lähiöissä.⁵³ Ero muihin seudulla oleviin kaupunkimaisen tiiviisti rakennettuihin alueisiin ei sinällään ole suuri. Sen sijaan pientaloalueilla rauhattomuutta esiintyy olennaisesti vähemmän.⁵⁴

⁵¹ Katso myös Sinkko 2015 ja Riihelä 2002.

⁵² Vilkkama et al. 2014

⁵³ Kemppainen ja Saarsalmi 2015. Artikkelin aineistoina on vuonna 2012 toteutettu kysely johon vastasi yhteensä 9254 henkilöä. Rauhattomuutta kuvaava mittari perustuu vastauksiin jotka koskevat sitä, missä määrin vastaajat ovat kokeneet asuinalueellaan julkista juopottelua, ilkeäkäyttoa, häiriköintiä ja uhkaavaa käyttäytymistä, naapurien aiheuttamia häiriöitä tai huumeiden käyttöä ja kauppaa.

⁵⁴ Poliisin katuturvallisuusindeksillä mitattuna Vantaa sijoittuu suurten kaupunkien joukossa keskitasolle, Helsingin edelle (yhdessä Tampereen ja Turun kanssa), Espoon ja Oulun pitäessä kärkisijoja. Kaupunkipalvelututkimuksessa (2016) vantaalaiset katsoivat oman asuinalueen turvallisuuden kehittyneen myönteiseen suuntaan. Alueiden väliset erot kaupungin sisällä olivat kuitenkin selviä. Pientaloalueet koettiin turvallisimpina ja tiiviisti rakennetut, usein raideliikenteen asemien ympäristöön sijoittuvat alueet, turvattomimpina. Nämä tulokset ovat varsin samankaltaisia esimerkiksi Helsingin toteuttamien turvallisuustutkimusten tulosten kanssa.

5. TALOUS

Talouden rakennemuutos kohti palveluvaltaisista aloja on ollut varsin nopeaa. Samalla elinkeinotoiminnan maantieteellinen painopiste on siirtynyt kohti kaupunkeja. Perinteisten teollisuusalojenkin tuotantoon kytkeytyy aiempaa enemmän palveluita. Tämän kehityksen myötä työpaikkamäärä Helsingin seudulla on kasvanut vuodesta 1980 vuoteen 2015 mennessä puolitoistakertaiseksi mutta muualla Suomessa pysynyt ennallaan. Nopeinta kasvu on ollut aineettomien palveluiden tuottamisessa ja niiden välittämiseen liittyvissä palveluissa.⁵⁵

Talouden rakennemuutos ja väestön ikääntyminen tuottavat julkistaloudelle mittavia haasteita. Kasvukeskuksissa haasteena ovat kasvun vaatimat investoinnit ja väestöä menettävillä alueilla tulopohjan rapautuminen. Kuntien välisessä verotulotasaussjärjestelmässä nettomaksajia (kuntia) on suhteellisen vähän. Kuntien tehtäväkenttä on perinteisesti ollut Suomessa varsin laaja.⁵⁶ Valmisteilla oleva sote- ja maakuntauudistus tulee muuttamaan kuntien tehtäväkenttää ja toiminnan rahoitus pohjaa merkittävästi.

5.1 ALUETALOUS JA SUHDANNEKEHITYS

Kaupungistuminen keskittää väestöä ja taloudellista toimeliaisuutta aiempaa harvalukuisemmalle joukolle kaupunkialueilta. Suomen kymmenen suurinta seutukuntaa tuottaa maan bruttokansantuotteesta jo yli kaksi kolmasosaa. Yksinään Helsingin seudulla tuotetaan yli kolmasosa maamme bruttokansantuotteesta. Tämä on selvästi alueen väestöosuutta suurempi osuus. Asukasta kohden laskettu bruttokansantuote, yli 50 000 euroa, onkin Helsingin seudulla yli kolmanneksen maan keskiarvoa korkeampi (kuvio 5.1). Yritystoiminnassa Uudenmaan osuus koko maan yritysten toimipaikoista oli vuonna 2015 28 prosenttia mutta osuus yritysten henkilöstöstä oli 37 prosenttia ja yritysten liikevaihdosta peräti 47 prosenttia.

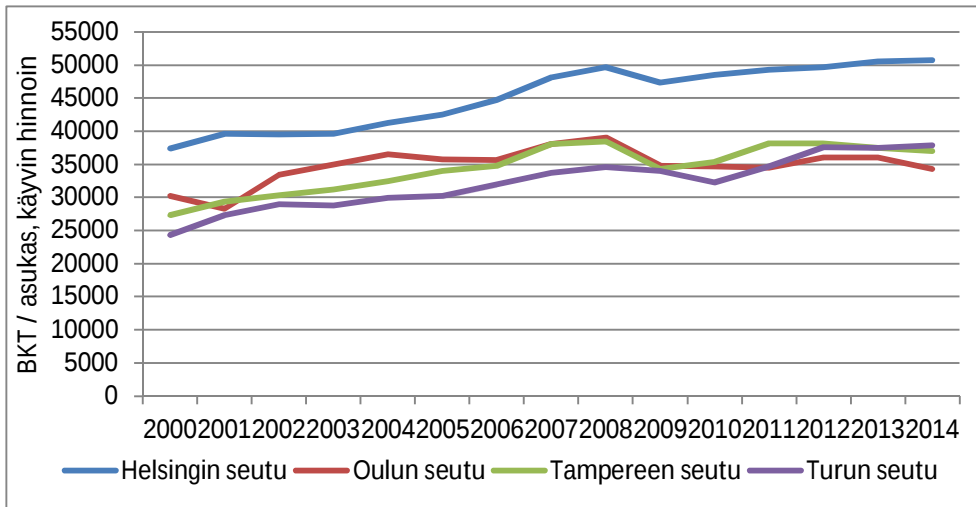
Kaupunkiseudut ovat myös kansainväliselle kaupalle, niin vienti- kuin tuontitoiminnalle, tärkeitä alueita. Teollisuustuotannon vaikeuksien keskellä palveluviennin rooli, tavaraviennin rinnalla ja se osana, on kasvanut. Suomen palveluviennistä Helsingin seudun osuus on yli puolet ja seudullisesti palveluviennin arvo lähestyy tavaraviennin arvoa⁵⁷.

⁵⁵ Helsingin seudun yrityskatsaus 2014. HSY (2016).

⁵⁶ Kuntien tehtävien kartoitus. Raportti 2012. Kunnat 2/2013. Valtioneuvoston kanslia.

⁵⁷ Helsingin seudun toimialakatsaus 2/2016, Helsingin seudun kauppakamari.

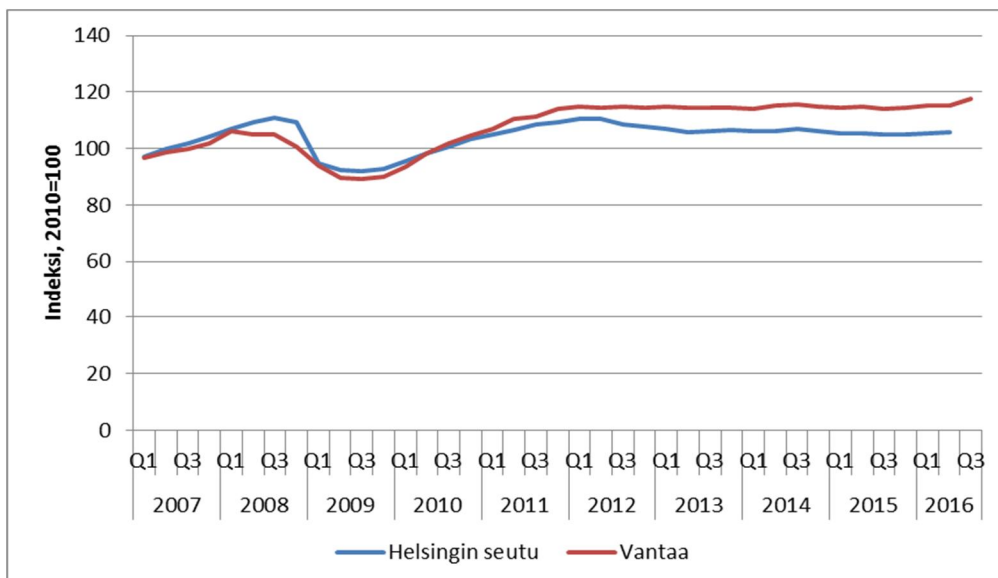
Kuvio 5.1 Bruttokansantuote henkeä kohden käyvin hinnoin vuosina 2000–2014, suurimmat kaupunkiseudut

Lähde: Tilastokeskus

Vuosituhaten alun minitaantumän jälkeinen aika aina vuoteen 2008 oli vahvaa talouskasvun aikaa. Kansainvälisen rahoituskriisin myötä myös Suomessa koettiin voimakas makrotaloudellinen shokki vuonna 2009. Helsingin seudulla kokonaistuotanto väheni kuusi prosenttia, muualla maassa vielä enemmän. Yritysten liikevaihdossa pudotus oli suurempi (kuvio 5.2). Julkisen sektorin toiminnassa ei samankaltaista pudotusta tapahtunut. Talouden elpyminen, yritysten liikevaihdon kasvu, oli 2010–11 Vantaalla selvästi koko Helsingin seutua nopeampaa. Vuodesta 2012 alkaen kehitys on kokonaisuudessaan ollut varsin heikkoa; taantuma on osoittautunut poikkeuksellisen pitkäkestoiseksi. Vantaalla yritysten liikevaihto on pysytellyt vuoden 2012 tasolla kun samanaikaisesti Helsingin seudulla yritysten liikevaihto kokonaisuudessaan on laskenut noin viisi prosenttia.

Kuvio 5.2 Liikevaihdon trendi Vantaalla ja Helsingin seudulla vuosina 2007–2016

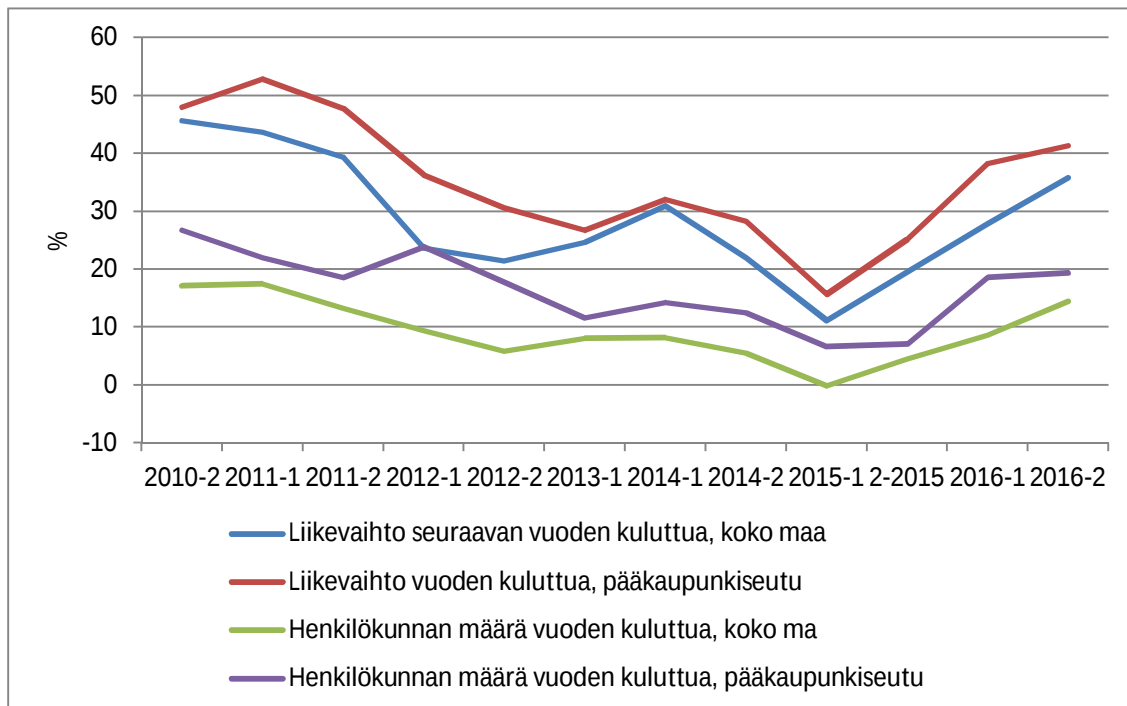

Lähde: Tilastokeskus

Talouskehitystä ennakoivan PK-suhdanneindikaattorin antama kuva talouskehityksestä oli varsin heikko ja edelleen heikkenevä aina vuoden 2014 lopulle asti (kuvio 5.3). Keväästä

2015 alkaen odotukset ovat kuitenkin kehittyneet myönteiseen suuntaan sekä yritysten liikevaihdon että henkilökunnan määrän kehityksen suhteen. Pääkaupunkiseudun ja koko maan yritysten suhdanneodotukset ovat kehittyneet varsin samansuuntaisesti. Myös työllisyyskehityksessä on vuoden 2015 lopulta alkaen havaittavissa käänne parempaan suuntaan. Taantuman jälkeinen kasvu kuitenkin oli edelleen suhteellisen heikkoa jos verrataan nykytilannetta esimerkiksi 1990-luvun alun laman jälkeisiin vuosiin. Kotimarkkinoilla erityisesti rakentamisen ja investointien kasvu sekä myös kotitalouksien kulutus, ovat taloutta kantavia tekijöitä. Vantaalla tämä näkyy mm. asuntorakentamisen korkeana volyyminä ja Helsinki-Vantaan-lentokentän mittavina laajennusinvestointeina. Matalan inflaation ja kilpailukyky sopimukseen liittyvien veronalennusten takia kuluttajien ostovoima kehittyy kohtuullisesti. Vientiteollisuudella on edelleen vaikeuksia vaikka yksittäisten yritysten ja toimialojen osalta myös nousujohteista kehitystä on havaittavissa.

Kuvio 5.3 Pk-yritysbarometri, suhdanneindikaattori⁵⁸

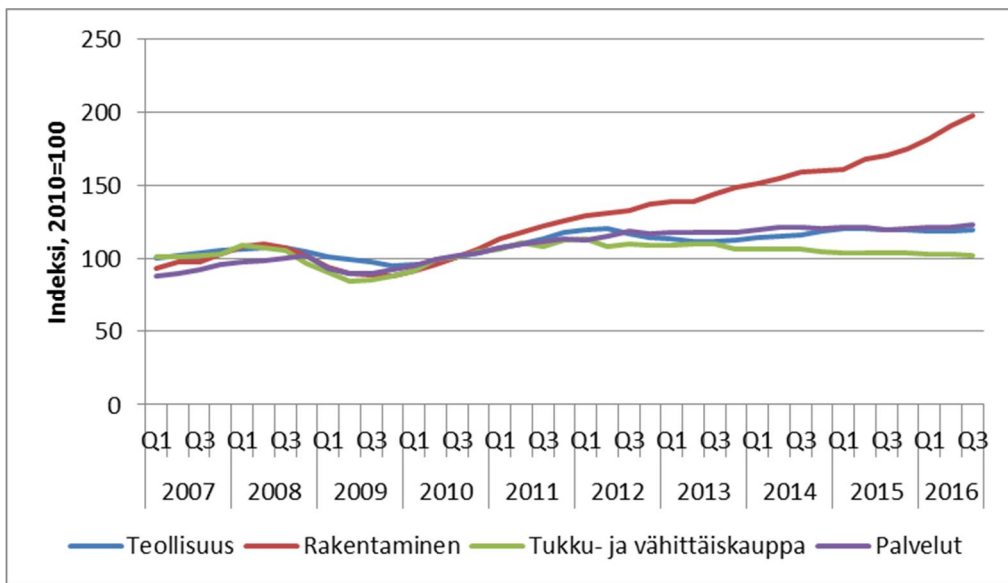

Lähde: TEM

Vantaalla harjoitettavan yritystoiminnan liikevaihdon kehityksessä on merkittäviä toimialakohtaisia eroja (kuvio 5.4). Talouden taantuma vuonna 2009 ja jälleen vuodesta 2012 alkaen näkyvät erityisen selvästi teollisuuden, kaupan ja palveluiden toimialoilla. Kaupan toimialalla liikevaihdon kehitys on ollut laskevaa vuodesta 2012 alkaen, teollisuudessa ja palveluissa on pysytty suunnilleen vuoden 2012 tasolla. Rakentamisala sen sijaan on kasvanut vuoden 2009 aallonpohjan jälkeen vahvasti. Vantaalaisten rakennusalan yritysten liikevaihto on karkeasti ottaen kaksinkertaistunut vuoden 2009 jälkeen.

⁵⁸ Pk-yritysbarometrin suhdanneindikaattori perustuu yritysten odotuksiin mm. liikevaihdon ja henkilökunnan määrän kehityksestä. Suhdanneindikaattori lasketaan erotuksena niiden yritysten osuudesta, jotka odottavat liikevaihdon (henkilökunnan määrän) olevan vuoden kuluttua suurempi nykyhetkeen verrattuna ja niiden yritysten osuudesta, jotka odottavat liikevaihdon (henkilökunnan määrän) olevan vuoden kuluttua pienempi nykyhetkeen verrattuna. Tieto kerätään kaksi kertaa vuodessa.

Kuvio 5.4 Liikevaihdon kehitys keskeisimmillä toimialoilla⁵⁹ Vantaalla vuosina 2007–2016

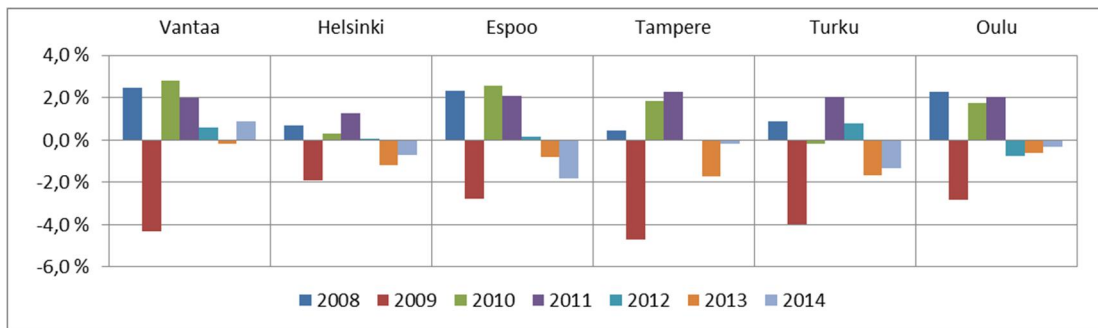
Lähde: Tilastokeskus

⁵⁹ Käytetty toimialajako perustuu TOL2008-luokitukseen seuraavasti: teollisuus (kaivostoiminta ja louhinta, sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta sekä vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto ja muu ympäristön puhtaanapito), rakentaminen (rakentaminen), kauppa (tukku- ja vähittäiskauppa sekä moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus), palvelut (kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemistoiminta, informaatio ja viestintä, kiinteistöalan toiminta, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, hallinto- ja tukipalvelutoiminta, taiteet, viihde ja virkistys sekä muu palvelutoiminta).

5.2 TOIMIALAT JA TYÖPAIKAT VANTAALLA

Talouden taantuma vuonna 2009 johti liki 30 000 työpaikan menetykseen Helsingin seudulla. Vantaalla työpaikkoja menetettiin yhteensä 4 580. Taantuma vaikutti kuitenkin jäävän lyhytaikaiseksi. Talouden taantumaaan reagointiin valtion elvyttävällä finanssipolitiikalla vuosina 2010–11. Myös työttömyys kääntyi uudelleen laskuun. Työpaikkakehitys olikin varsin positiivista suurissa kaupungeissa (kuvio 5.5), erityisesti Vantaalla ja Espoossa. Vantaalla uusia työpaikkoja syntyi vuosina 2010–11 yhteensä 2040. Talouden suhdanteet kuitenkin heikkenivät uudelleen vuodesta 2012 alkaen. Vaikutukset välittyivät myös työpaikkamäärien kehitykseen – lähes kaikissa suurissa kaupungeissa työpaikat vähenivät vuodesta 2012 alkaen. Poikkeuksen teki kuitenkin Vantaa, jossa työpaikkamäärissä oli edelleen kasvua vuonna 2012 ja myös vuonna 2014. Suurten kaupunkien joukossa Vantaan työpaikkakehitys onkin viimeisen kymmenen vuoden aikana, talouden kohtaamista shokeista huolimatta, ollut myönteistä. Vuosina 2004–2014 Vantaan työpaikkamäärä kasvoi vajalla 11 400 työpaikalla, näistä vuoden 2009 jälkeen syntyi 6 200.

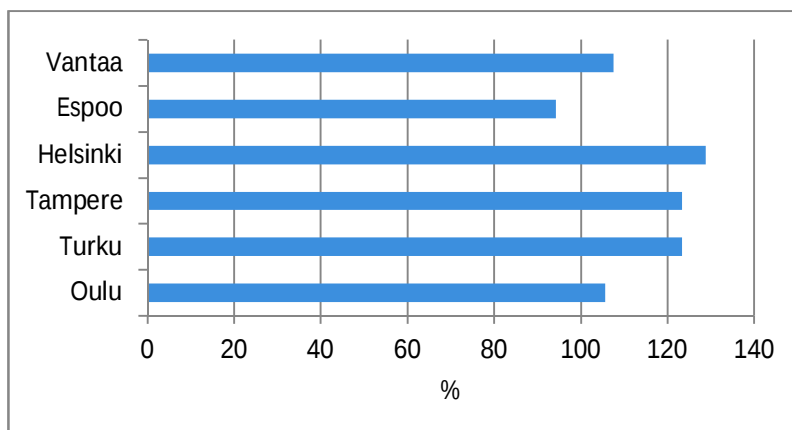
Kuvio 5.5 Työpaikkakehitys suurimmissa kaupungeissa vuosina 2008–2014

Lähde: Tilastokeskus

Helsingin seudun noin 727 000 työpaikasta vuonna 2014 valtaosa, yli 83 prosenttia, oli pääkaupunkiseudulla. Vantaalla Helsingin seudun työpaikoista oli lähes 15 prosenttia, yhteensä noin 107 000 työpaikkaa. Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna työpaikkaomavaraisuus on laskenut Helsingissä ja kasvanut Vantaalla ja Espoossa. Vantaan työpaikkaomavaraisuus oli vuonna 2014 108 prosenttia (kuvio 5.6). Suurten kaupunkien joukossa ainoastaan Espoossa työpaikkaomavaraisuus jäi alle 100 prosentin. KUUMA-kunnissa työpaikkaomavaraisuus vaihtelee pääasiallisesti 60 ja 75 prosentin välillä.

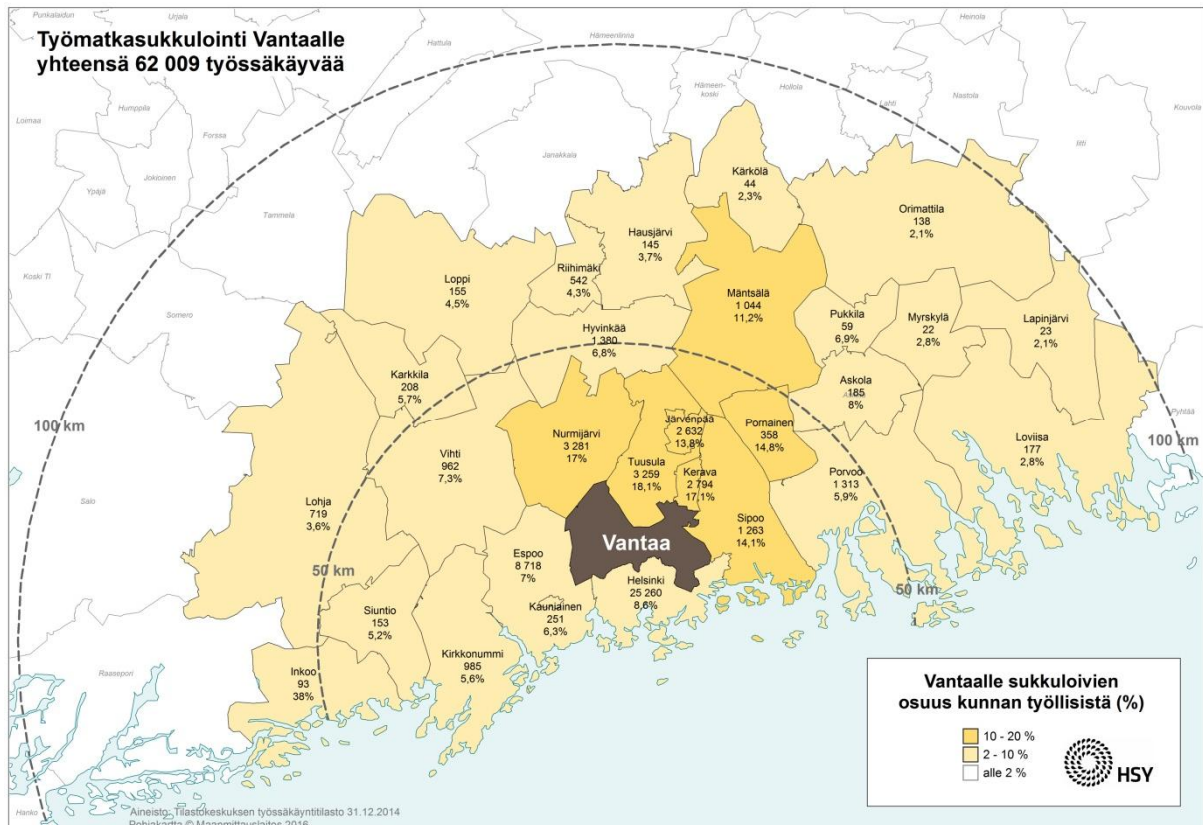
Kuvio 5.6 Työpaikkaomavaraisuus suurimmissa kaupungeissa vuonna 2014.

Lähde: Tilastokeskus

Vantaalaisista työllisistä noin 45 prosenttia käy töissä Vantaalla, noin 39 prosenttia Helsingissä sekä noin seitsemän prosenttia Espoossa ja noin viisi prosenttia KUUMA-kunnissa. Vastaavasti Vantaalla sijaitsevien työpaikkojen työntekijöistä noin 42 prosenttia on vantaalaisia, lähes 24 prosenttia helsinkiläisiä, runsaat kahdeksan prosenttia espoolaisia ja lähes 17 prosenttia KUUMA-kunnissa asuvia. Muiden Helsingin seudun kuntien asukkaista, Vantaa on varsin tärkeä työpaikka-alue Tuusulassa, Keravalla ja Nurmijärvellä asuville (kuvio 5.7). Näiden kuntien työllisistä 17–18 prosenttia työskentelee Vantaalla. Sipoon, Järvenpään, Mäntsälän ja Pornaisten työllisistä 11–15 prosenttia työskentelee Vantaalla.

Kuvio 5.7 Työmatkasukkulointi Vantaalle vuonna 2014

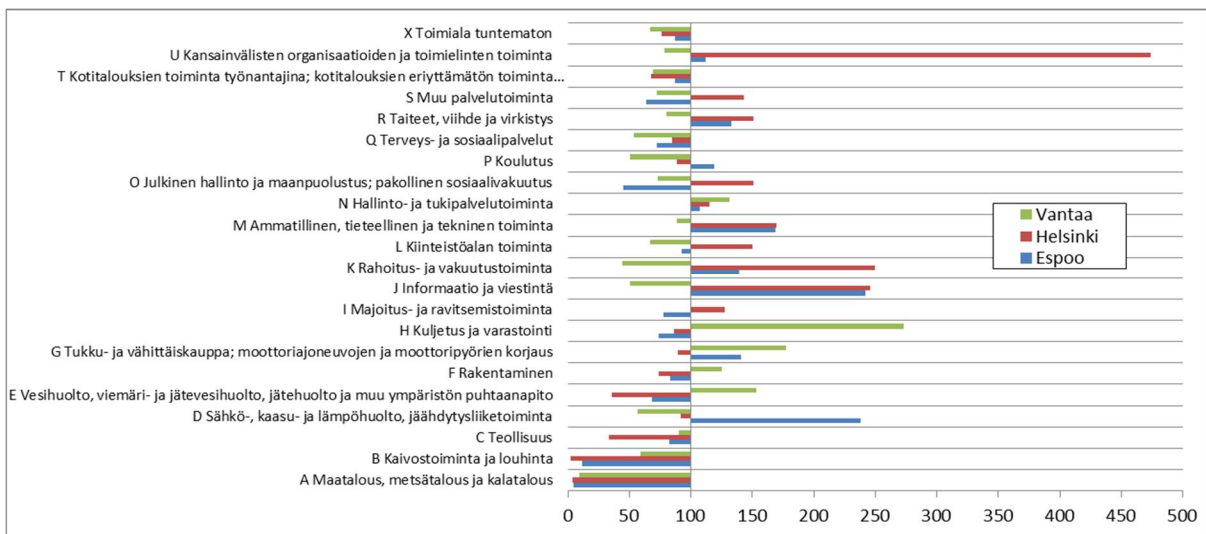
Lähde: HSY

Vantaan elinkeino- ja työpaikkarakenne on varsin palveluvaltainen. Kaikista työpaikoista Vantaalla yksityisen sektorin palvelualueiden⁶⁰ työpaikkoja oli vuonna 2014 noin 61 prosenttia ja julkisen sektorin palvelualueiden⁶¹ työpaikkoja runsaat 16 prosenttia työpaikoista. Verrattuna kansallisiin keskiarvoihin, Vantaan työpaikoissa on vahva painotus kuljetus- ja varastointialaan, tukku- ja vähittäiskauppaan, rakentamiseen sekä yhdyskuntainfrastruktuuriin ja ympäristöalaan (kuvio 5.8). Vastaavasti rahoitusalan, informaatio- ja viestintäalan, kiinteistöalan, koulutusalan sekä myös sosiaali- ja terveysalan työpaikkoja Vantaalla on suhteellisesti ottaen vähemmän. Nämä erot ovat monelta osin samansuuntaisia mutta vielä selvempiä jos Vantaata verrataan Helsinkiin ja Espooseen.

⁶⁰ Tukku- ja vähittäiskauppa, moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus; kuljetus ja varastointi; majoitus- ja ravitsemistoiminta; informaatio ja viestintä; rahoitus- ja vakuutustoiminta; kiinteistöalan toiminta; ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta; hallinto- ja tukipalvelutoiminta; taiteet, viihde ja virkistys sekä muu palvelutoiminta.

⁶¹ Julkinen hallinto ja maanpuolustus, pakollinen sosiaalivakuutus; koulutus sekä terveys- ja sosiaalipalvelut.

Kuvio 5.8 Toimialoitainen erikoistumisindeksi⁶², Vantaa, Espoo ja Helsinki, vuosi 2014.

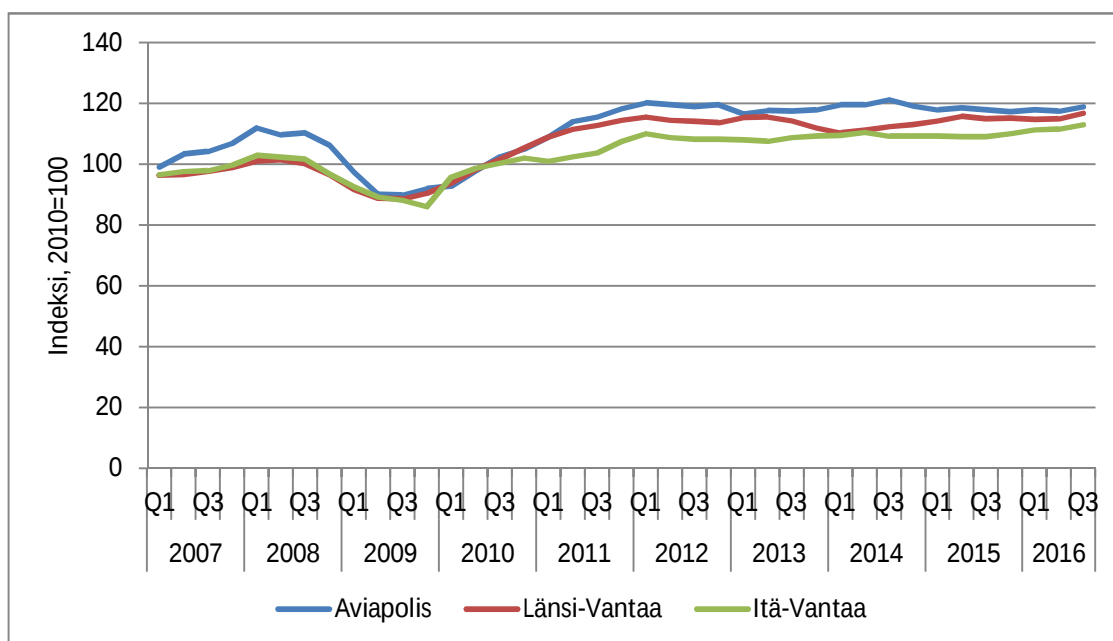
Lähde: Tilastokeskus

Suurinta työpaikkamäärien kasvu vuosina 2010–14 on ollut rakentamisalalla (lisäystä lähes lähes 1450 työpaikkaa), sosiaali- ja terveysalalla (lisäystä yli 900 työpaikkaa) ja hallinto- ja tukipalvelutoiminnoissa (lisäystä yli 800 työpaikkaa). Myös kuljetusalan työpaikat lisääntyivät lähes 350:lla – tämä ei kuitenkaan riittänyt kattamaan vuosina 2007–9 menetettyjä yli 800 työpaikkaa. Julkishallinnossa työpaikat vähenivät lähes 500:lla vuosina 2010–14. Teollisuuden työpaikkamäärä kasvoi hieman vuosina 2010–14. Huomionarvoista kuitenkin on, että noin 1 000 teollisuusalan työpaikkaa menetettiin vuosina 2007–9.

Yritystoiminnan liikevaihdon kehitystä Vantaalla tarkasteltaessa (kuvio 5.9) havaitaan selviä eroja alueiden välillä. Aviapoliksen alueella vuoden 2009 taantuma aiheutti suhteellisen suuremman pudotuksen yritysten liikevaihtoon verrattuna Itä- ja Länsi-Vantaan kehitykseen. Liikevaihdon kasvu Itä-Vantaalla oli vuosina 2010 ja 2011 selvästi Aviapolista ja Länsi-Vantaata hitaampaa. Selvimmin Itä-Vantaan kehitys erosi vuoden 2011 jälkeen Vantaan muista alueista kaupanalan liikevaihdon hitaan kasvu seurauksena. Vuoden 2009 jälkeen, vuosina 2010–14, on työpaikkamäärä Itä-Vantaan kaupunginosista Tikkurilassa, Hakunilassa ja Koivukylässä kasvanut yhteensä lähes 2000:lla työpaikalla.

⁶² *Indeksi kuvaa alueen eri toimialojen työpaikkamääriä suhteessa koko maan tasoon. Indeksi = $100 \cdot (e_{it}/e_i)/(e_t/e)$, jossa e_{it} on alueen i työpaikkojen määrä toimialalla t , e_i alueen työpaikat yhteensä, e_t koko maan työpaikkojen määrä toimialalla t ja e koko maan työpaikat yhteensä. Mitä suurempi luku, sitä vahvemmin toimiala on keskittynyt kyseiselle alueelle ja sitä erikoistuneempi alue on kyseisen toimialan suhteen (jos työpaikkaosuutta kuvaava indeksiarvo = 100, on ko. vastaa alan työpaikkamäärä alueella maan keskiarvoa, 0 = toimialalla ei ole alueella yhtään työpaikkaa).*

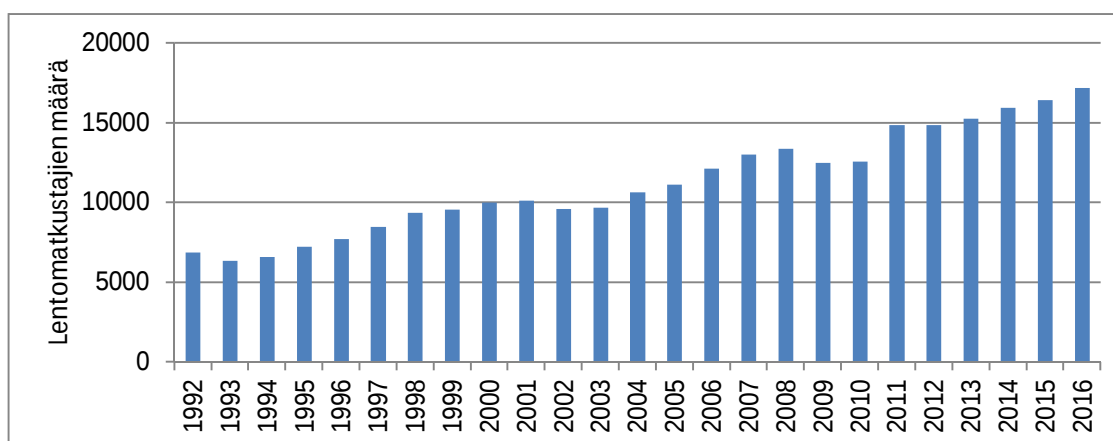
Kuvio 5.9: Yritystoiminnan liikevaihto Vantaan eri alueilla⁶³ vuosina 2007–16

Lähde: Tilastokeskus

Vantaan työpaikka-alueista vahvinta kasvu vuoden 2009 taantuman jälkeen on ollut Aviapoliksen alueella. Työpaikkojen määrä alueella on kasvanut vuosina 2010–14 lähes 2000:lla. Aviapoliksen alue sijoittuu Helsinki-Vantaan-lentoaseman läheisyyteen. Lentoliikenteen jatkuva kasvu (kuvio 5.10) on osaltaan tukenut alueen kehitystä. Aviapoliksen alueella toimii runsaasti lentoliikenteeseen välittömästi liittyvää tai siihen tukeutuvaa yritystoimintaa. Viime vuosien toimitilarakentamisesta Vantaalla huomattava osa onkin keskittynyt lentoaseman ympäristöön. Lentoliikenteen kasvun tukema myös matkailijoiden yöpymisten määrä vantaalaisissa hoteleissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana noin kaksinkertaistunut.

Kuvio 5.10 Matkustajamäärien kehitys Helsinki-Vantaan – lentoasemalla neljännesvuosittain, vuodet 1992–2016.

Lähde: Helsingin seudun suunnat –tietokanta

⁶³ Länsi-Vanta = Myyrmäen ja Kivistön suuralueet, Aviapolis = Aviapoliksen suuralue ja Itä-Vantaa = Tikkurilan, Koivukylän, Korson ja Hakunilan suuralueet.

Länsi-Vantaalla teollisuuden liikevaihdon laskusta huolimatta yritystoiminnan liikevaihto on kehittynyt viime vuosina suotuisasti. Tätä selittää toisaalta kaupanalan liikevaihdon kehitys ja toisaalta rakennusalan voimakas kasvu. Alueen työpaikkamäärä kuitenkin laski lievästi vuosina 2010 - 14. Aviapoliksen ja Itä-Vantaan alueista poiketen Länsi-Vantaalla yritysten liikevaihto on vuodesta 2014 alkaen kuitenkin kasvanut. Alueen kasvupotentiaalia lisää edelleen Kehäradan avaamisen myötä parantunut saavutettavuus.

5.3 YRITYKSET JA YRITTÄJYYS

Uusia yrityksiä perustettiin Vantaalla vuonna 2015 lähes 1 100 ja lakkautettiin yli 900. Yritysten määrä onkin ollut viime vuosina kasvussa. Uusien yritysten osuus koko yrityskannasta oli vuonna 2015 Vantaalla lähes 10 prosenttia, suurten kaupunkien korkein. Uusista yrityksistä valtaosa on alle viisi henkilöä työllistäviä. Suurissa kaupungeissa, myös Vantaalla, yrittäjien osuus ammatissa toimivista henkilöistä on kaikissa noin seitsemän prosenttia. Miehiä on yrittäjistä naisia enemmän, Vantaalla noin kaksi kolmasosaa, mikä on hieman enemmän kuin muissa suurissa kaupungeissa. Valtaosa yrityksistä on Vantaalla, kuten muissakin kaupungeissa, henkilöstömäärällä mitattuna varsin pieniä. Vantaata kotipaikkanaan pitää kuitenkin yli 40 suuryritystä.⁶⁴ Näistä yli puolet on palvelualan yrityksiä, runsas neljäsosa teollisuusyrityksiä ja loput sekä kaupan että rakennusalan yrityksiä. Yritysten liikevaihto työntekijää kohden oli vuonna 2014 Vantaalla runsaat 380 000 euroa työntekijää kohden, seudun toiseksi suurin Espoon (543 000 euroa työntekijää kohden) jälkeen.

Vantaan suurin yritys vuonna 2015 oli lentoyhtiö Finnair OyJ yli 2,3 miljardin euron liikevaihdollaan. Muita vähintään miljardin euron liikevaihdon saavuttaneita vantaalaisyrityksiä olivat rahapeliyhtiö Veikkaus Oy (2,1 miljardia euroa), teknisen alan tukku-kauppaa harjoittava Onvest Oy (1,9 miljardia euroa), energiayhtiö Oy Teboil Ab (1,9 miljardia euroa)⁶⁵, elintarvikealalla toimiva Oy Karl Fazer Ab (1,6 miljardia euroa), lääkealan tukkuyritys Tamro OyJ (1,4 miljardia euroa) ja rakennusalan tuotteita valmistava Uponor OyJ (1,1 miljardia euroa). Muita yli 500 miljoonan liikevaihtoon vuonna 2015 yltäneitä vantaalaisyrityksiä olivat Cramo OyJ, Ramirent OyJ, Tikkurila OyJ, Pöyry OyJ, Oy Schenker East Ab ja ISS Palvelut Oy.

5.4 KUNTATALOUS

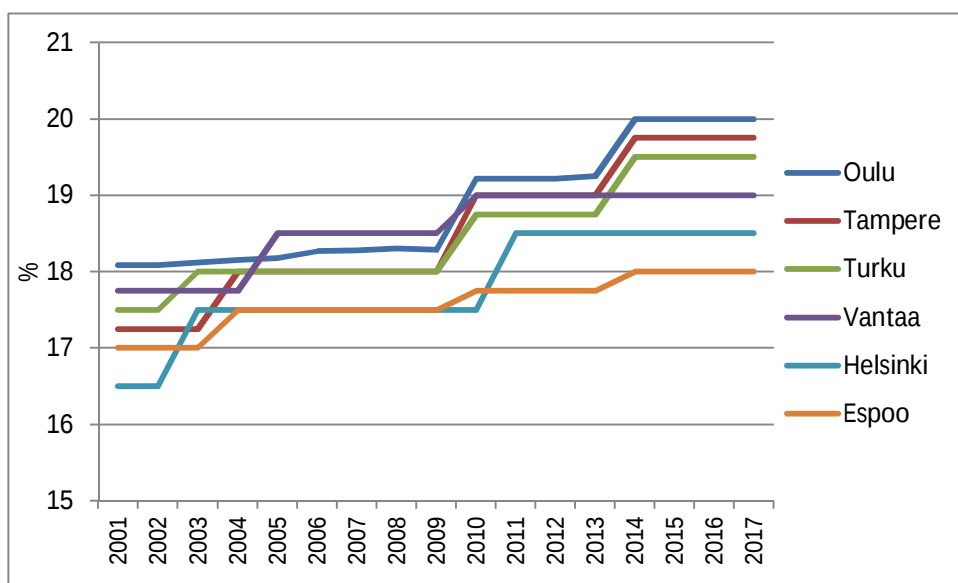
Yleisen taloustilanteen vaikutukset verotulokehitykseen, kuntien lisääntyneet tehtävät ja väestön ikääntymisen luomat menopaineet yhdessä kasvavien kuntien investointitarpeiden kanssa ovat pitäneet kuntatalouden tiukkana. Kuntien toimintamenojen kasvu sinällään on pysynyt kohtuullisena mutta kuntien ja kuntayhtymien lainakanta on kuitenkin kasvanut yhtäjaksoisesti koko 2000-luvun. Kunnat ja kuntayhtymät ovat ottaneet lainaa karkeasti saman verran kuin mitä toiminnan ja investointien rahavirta on ollut negatiivinen.

Kuntien keskimääräinen veroprosentti on noussut vuosituhaten vaihteen alle 18 prosentista lähemmäs 20 prosenttia. Nimellisten veroprosenttien korotuksista huolimatta efektiivinen veroaste on noussut, erilaisten verotuksessa tehtävien vähennysten takia, vain noin puoli prosenttia. Vantaan kunnallisveroprosentti on suurten kaupunkien keskikastia (kuvio 5.11) mutta pääkaupunkiseudun suurten kaupunkien korkein.

⁶⁴ Tilanne syksyllä 2016 (Tilastokeskus). Suuryritykseksi lasketaan yritys joka työllistää yli 250 henkeä sekä myös jotkut tätä pienemmät mutta liikevaihdoltaan merkittävät yritykset.

⁶⁵ Oy Teboil Ab:n kotipaikka on Helsinki mutta yrityksen pääkonttori toimii Vantaalla.

Kuvio 5.11 Kunnallisveroprosentti, suurimmat kaupungit, vuodet 2001–15

Lähde: Kuntaliitto

Suurista kaupungeista verotulot asukasta kohden olivat Espoossa suurimmat, lähes 5 170 euroa vuonna 2015 (kuvio 5.12). Vantaa oli tässä vertailussa suurten kaupunkien kolmas, verotuloja noin 4 350 euroa asukasta kohden. Espoon ohella Vantaan edelle meni Helsinki jossa verotuloja kertyi lähes 4 900 euroa asukasta kohden.

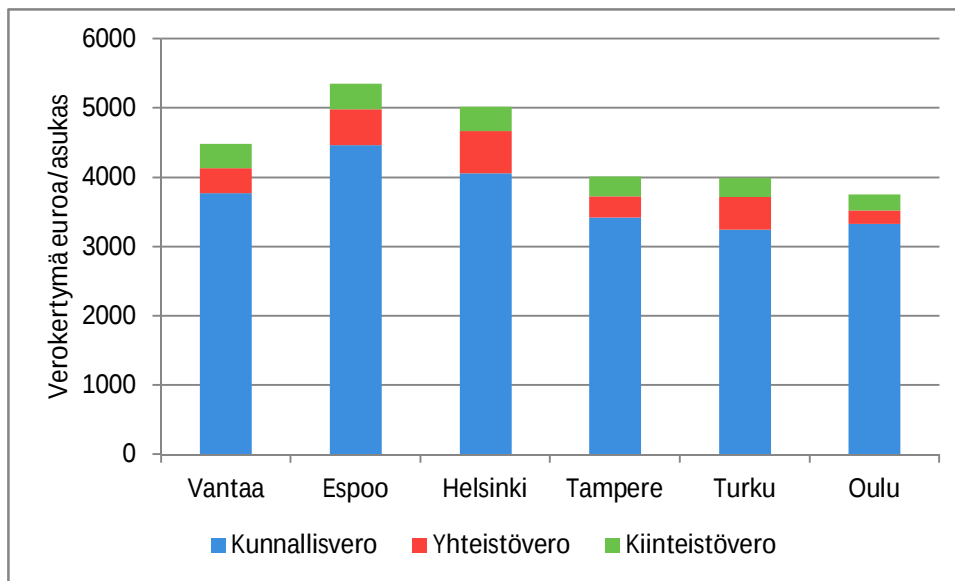
Verolajeittain tarkasteltuna kunnallisveron osuus kokonaisverokertymästä on hallitseva. Vuonna 2015 vantaalaiset maksoivat kunnallisveroa yhteensä noin 796 miljoonaa euroa mikä vastasi noin 85 prosenttia Vantaan verokertymästä. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli noin 1,5 prosenttia. Yhteisöveron tuotto jaetaan valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Vuoden 2016 verotuksessa kunnan osuus yhteisöverotuotosta on 30,92 prosenttia. Kuntien osuus yhteisöveron tuotosta on vaihdellut melkoisen paljon. 1990-luvulla osuus oli 40 prosenttia ja ylikin, viimeisen kymmenen vuoden aikana kuntien osuus yhteisöveron tuotosta on vaihdellut välillä 22,03–36,87 prosenttia. Jos yhtiö toimii useamman kunnan alueella, yhteisövero jaetaan kuntien kesken henkilöstömäärien suhteessa.

Vuoden 2015 verotuksessa suurista kaupungeista eniten yhteisöverotuloa saivat Helsinki, Espoo ja Turku. Vantaan yhteisöverotuotot olivat vuonna 2015 noin 77 miljoonaa euroa. Tämä vastasi vajaata kahdeksan prosenttia Vantaan verotulokertymästä. Suurimpia yhteisöveron maksajia Vantaalla vuonna 2015 olivat Metsähallitus (8,9 milj.eur), Vaisala OyJ (6,6 milj.eur) , Tamro OyJ (5,9 milj.eur), Vantaan Energia Oy (5,8 milj.eur) ja Slo Oy (4,5 milj.eur).⁶⁶

Suurista kaupungeista eniten kiinteistöverotuloja keräävät Helsinki, Espoo ja Vantaa. Kiinteistöverokertymät ovat kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana tuntuvasti. Vantaalla tämä kasvu on ollut noin 33 miljoonaa euroa vuodesta 2005 vuoteen 2015. Kiinteistöverokertymä Vantaalla vuonna 2015 oli noin 75 miljoonaa euroa. Tämä vastasi noin 8 prosenttia Vantaan verokertymästä.

⁶⁶ Luvut viittaavat yhtiön tai liikelaitoksen maksamaan yhteisöveroon kokonaisuudessaan. Kuntien jakoosuudesta tietoja edellä.

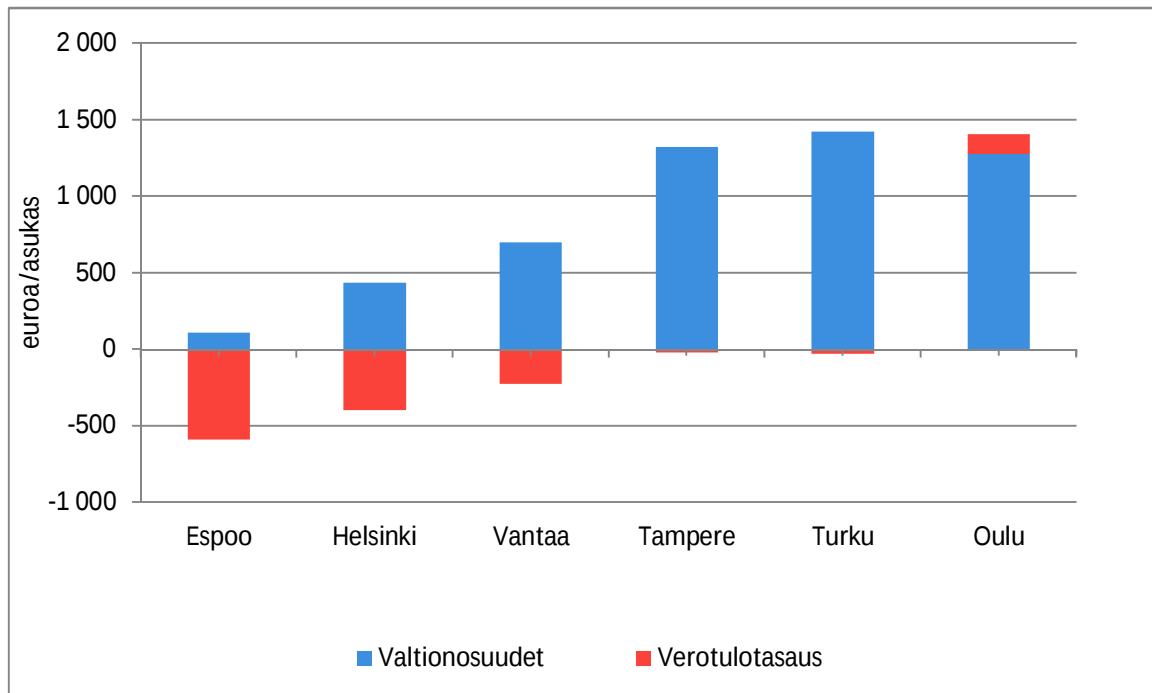
Kuvio 5.12 Verotulot asukasta kohden verolajeittain vuonna 2015, suuret kaupungit

Lähde: Tilastokeskus

Kuntien välisessä verotulotasausjärjestelmässä nettomaksajia ovat pääasiassa Helsingin ja Tampereen seudun kunnat, muut suuret ja keskisuuret kaupungit sekä pieni joukko pienempiä kuntia. Suurista kaupungeista suurimmat asukaskohtaiset maksuosuudet verotulotasauksessa olivat Espoossa (612 euroa per asukas), Helsingissä (407 euroa asukas) ja Vantaalla (234 euroa per asukas) (kuvio 5.13). Suurin asukaskohtainen maksuosuus verotulotasauksessa oli Kauniaisissa (1 263 euroa per asukas). Kunnille maksettavien valtionosuuksien kohdalla Vantaa asemoituu suurten kaupunkien joukossa keskivaiheille. Verrattuna Espooseen ja Helsinkiin Vantaa saa enemmän valtionosuuksia. Suhteessa muihin suuriin kaupunkeihin, pääkaupunkiseudun kaupunkien saamat valtionosuudet ovat kuitenkin olennaisesti pienempiä.

Kuvio 5.13 Valtionosuudet ja kuntien välinen verotulotasaus asukasta kohden vuonna 2016, suuret kaupungit⁶⁷

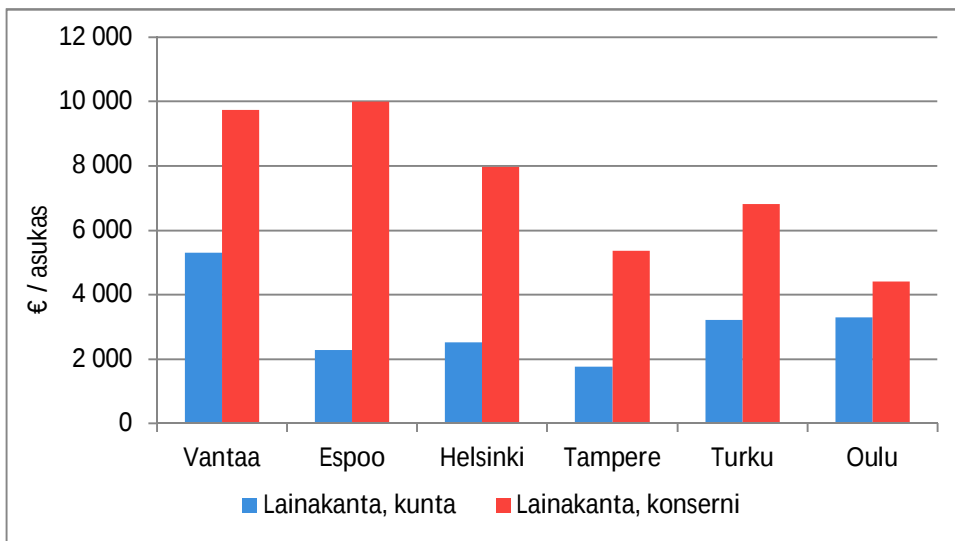
Lähde: Kuntaliitto

Asukasta kohden lasketuissa toimintakuluissa, runsaat 6 500 euroa asukasta kohden, Vantaa oli vuoden 2015 vertailussa suurten kaupunkien keskijoukkoa. Espoossa toimintakulut olivat Vantaata alemmat (alle 6 400 euroa asukasta kohden) mutta Helsingin toimintakulut olivat yli 300 asukasta kohden korkeammat Vantaaseen verrattuna. Toimikuluista pystyttiin toimintatuotoilla Vantaalla kattamaan runsaat 21 prosenttia. Toimintakate, siis verotuloilla, valtionosuuksilla ja velalla katettava osuus toimintamenoista, oli Vantaalla 2015 suurten kaupunkien pienimpiä, runsaat 4 700 euroa asukasta kohden. Vuosikate puolestaan oli Vantaalla Espoon jälkeen suurten kaupunkien suurin ja sillä pystyttiin kattamaan poistot 100 prosenttisesti.

Kasvavissa kunnissa vuosikatteen riittävyys poistoihin ei vielä kerro koko kuvaa talouden tasapainosta. Kasvun vaatimat investoinnit ovat usein poistoja suurempia. Investoinneista kyettiin vuonna 2015 Vantaalla tulo-rahoituksella rahoittamaan noin kaksi kolmasosaa. Vantaalla toiminnan ja investointien yhteenlaskettu rahavirta oli kuitenkin, mittavista investoinneista johtuen, vuonna 2015 noin 170 euroa asukasta kohden miinuksella. Viiden viimevuoden aikana toiminnan ja investointien rahavirta on kumulatiivisesti noin 1 470 euroa asukasta kohden miinuksella. Vantaalla on runsaasti velkaa (kuvio 5.14). Konsernitasolla tosin Espoolla on enemmän velkaa ja konsernitasolla tarkasteltuna myös Helsingin ja Vantaan ero velkaantuneisuudessa on huomattavasti pienempi kuin pelkästään kuntatasolla tarkasteltuna.

⁶⁷ Laskelma perustuu marraskuun 2016 ennakkoväestötietoon.

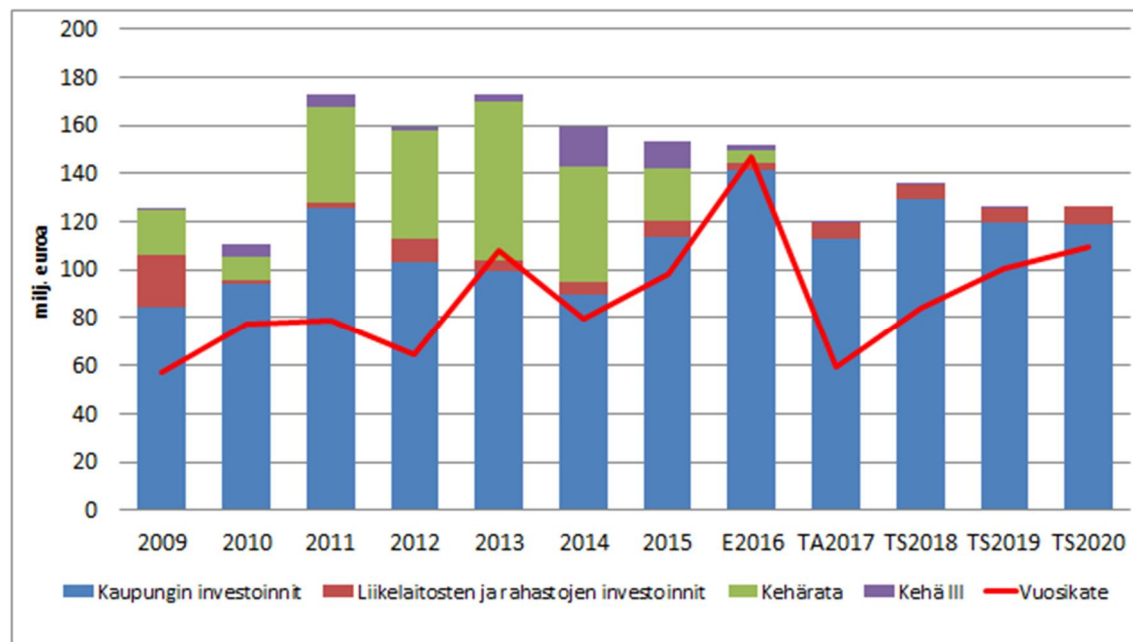
Kuvio 5.14 Kunnan ja kuntakonsernin velka asukasta kohden vuonna 2015

Lähde: Kuntaliitto

Vantaan lainakannassa on huomattava kasvu vuosina 2011–2014, yhteensä yli 300 miljoonaa euroa. Tämä velkaantumisen kasvu johtui pitkälti Kehäradan rakentamisesta sekä Kehä III:n perusparannuksista (josta Vantaa saa valtiolta takaisin vuonna 2017 noin 20 miljoonaa euroa) (kuvio 5.15). Lähivuosina investointitasojen ennakoidaan olevan olennaisesti alempia vuosiin 2011–15 verrattuna. Velan määrästä huolimatta korkokulut ovat ennätysellisen alhaalla alhaisen korkotason takia.

Kuvio 5.15 Investointien kehitys Vantaalla vuosina 2009–2020

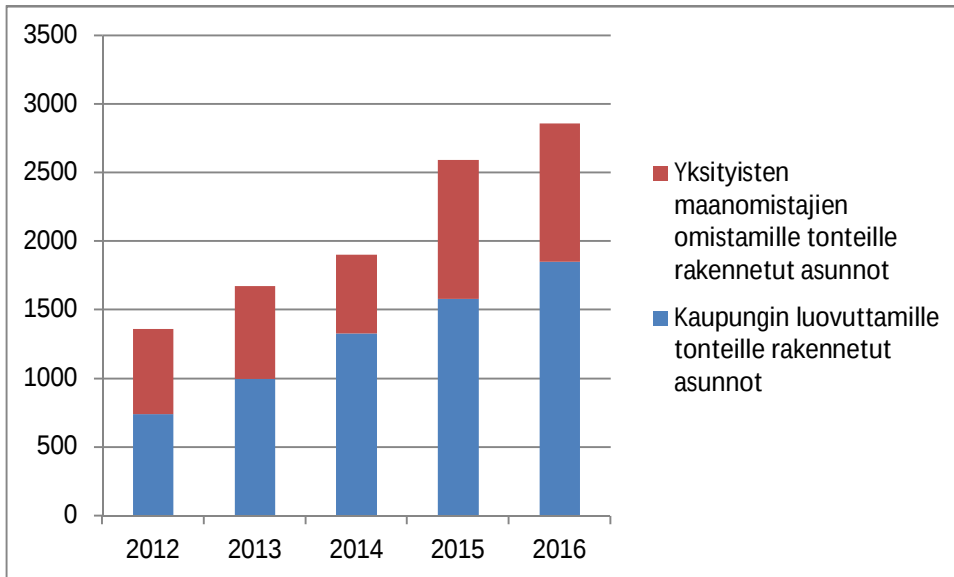

Lähde: Vantaan kaupunki

Maapolitiikalla on tärkeä rooli kasvavan kaupungin vaatimien investointien rahoituslähteenä. Vantaalla valmistuvista asunnoista on vuosina 2013–16 noin 60–70 prosenttia rakennettu kaupungin luovuttamille tonteille (kuvio 5.16). Maanmyynnistä kaupungille kertyneet tulot olivat vuonna 2016 yli 50 miljoonaa euroa. Yhteensä vuosina 2013–16 maanmyyntituloja kertyi yli 155 miljoonaa euroa. Maanmyynnin edellyttämien maa-alueiden hankintaan

käytetyt varat ovat valtuustokauden aikana pienentyneet. Vuonna 2013 maanhankintaan käytettiin runsaat 9,6 miljoonaa euroa, vuonna 2016 7,2 miljoonaa euroa. Vuosina 2013–16 maanhankintaan käytettiin runsaat 33,8 miljoonaa euroa.

Kuvio 5.16 Kaupungin luovuttamille tonteille valmistuneet asunnot ja yksityisten maanomistajien omistamille tonteille rakennetut asunnot vuosina 2012–15⁶⁸

Lähde: Vantaan kaupunki

Maanmyynnin ohella kaupunki saa tuloja yksityiselle maalle kaavoitettavasta rakennusoi-
keudesta maankäyttösopimusten kautta. Maankäyttösopimuksista kaupungille tulevat kor-
vaukset ovat kasvaneet viime vuosina voimakkaasti. Kun kaupunki sai näistä sopimuksista
runsaat kuusi miljoonaa euroa vuonna 2013, olivat maankäyttösopimusten perusteella kau-
pungille maksetut korvaukset vuonna 2016 jo 33,5 miljoonaa euroa. Yhteensä vuosina 2013–
16 maankäyttösopimuksiin liittyvistä korvauksista kertyi kaupungille tuloja noin 76 miljo-
onaa euroa. Tämän lisäksi kaupungille on vuosilta 2013–16 kertynyt lähes 18 miljoonaa euroa
tuloja jotka realisoituvat kun kaupunki toteuttaa sopimusten mukaiset infrastruktuuri-
investoinnit. Maanvuokrauksesta eri tarkoituksiin kaupungille kertyi vuosina 2013–2016 tulo-
ja yhteensä lähes 14,8 miljoonaa euroa. Vuosittain saatavien maanvuokratulojen määrä on
kasvanut tasaisesti vuosina 2013–16.

⁶⁸ Kaupungin luovuttamista tonteistakin tulee yksityisesti omistettuja. Maanmyyntituloja kertyy vain kaupungin luovuttamista tonteista.

5.5 PALVELUKUSTANNUKSET

Kuntien palvelukustannusten vertailu on muuttunut palvelutuotannon toteuttamistapojen moninaistumisen vuoksi vuosi vuodelta vaikeammaksi. Palveluiden sisällössä mahdollisesti olevat erot ja eri palveluiden sekä niihin liittyvien kustannusten rajaaminen myös vaikeuttavat vertailua. Yhteismitallisen kuvan kuntien palvelukustannuksista saamiseksi, suuret kaupungit ovat jo 1990-luvulta alkaen tuottaneet yhteistyöllä vertailutietoa palvelukustannusten kehittymisestä.⁶⁹ Vertailu pohjautuu palveluiden bruttokustannuksiin. Kuntien palvelutuotannon nettokustannuksista kattavan vertailun tekee puolestaan Kuntaliitto.⁷⁰ Eri palveluiden osalta tuotetaan lisäksi vertailuja mm. THL:n toimesta.

Sosiaali- ja terveystoimen asukasta kohden lasketut nettokustannukset ovat Vantaalla olleet viime vuosina systemaattisesti hieman Espoota korkeammat mutta Helsinkiä alemmat. Vuoden 2014 aineiston perusteella Vantaalla noin 2 770 euroa asukasta kohden kun Espoossa jäätiin noin 2 550 euroon ja Helsingissä päädyttiin noin 3 160 euroon. Terveystoimen menoja kokonaisuudessaan on tarkasteltu myös THL:n toimesta (2015). Vuoden 2014 aineiston perusteella Vantaan asukasta kohden lasketut menot olivat Espoon jälkeen suurten kaupunkien alimmat, ja koko maan mitassa verrattain alhaiset, 14 prosenttia keskiarvoa pienemmät. Väestörakenteeseen, sosioekonomisiin tekijöihin ja sairastavuuteen suhteutettuna Vantaan menot olivat kuusi prosenttia maan keskiarvon alapuolella.⁷¹

Lasten päivän hoidon nettokustannukset 0–6-vuotiasta väestöä kohden olivat Vantaalla vuonna 2014 noin 6 450 euroa. Kun vertailu suoritetaan bruttokustannusperiaatteella ja kustannukset suhteutetaan päivähoitossa olevien lasten lukumäärään, kunnallisesti tuotetun lasten päivähoitopalvelun kustannukset lasta kohden ovat Vantaalla suurten kaupunkien alimpia, vain hieman Tamperetta korkeammat ja selvästi Espoota ja Helsinkiä alemmat (kuvio 5.17).

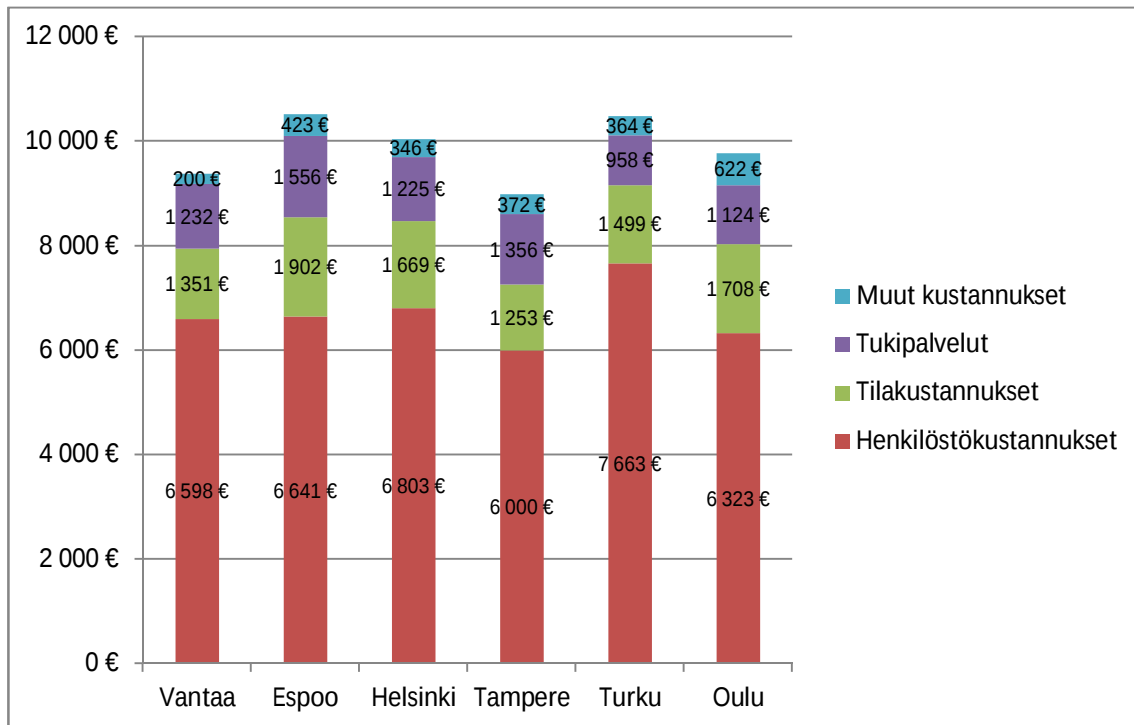
⁶⁹ Vertailun kohteina ovat lasten päivähoito, lastensuojelu, aikuissosiaalityö ja toimeentulontuen, päidenhuollon, vammaispalveluiden, kehitysvammahuollon sekä vanhuspalveluiden palvelukustannukset.

⁷⁰ Kustannuksia voidaan vertailla bruttokustannuksina, kaikki palvelun tuottamisesta syntyvät kustannukset, tai nettokustannuksina jolloin palvelun bruttokustannuksista vähennetään palvelun tuottamat tulot, esim. palvelun käytöstä perittävät maksut.

⁷¹ Sosiaali- ja terveydenhuollon tarvevakioidut menot sairaanhoitopiireittäin ja kunnittain 2014.

Miikka Vähänen, Mikko Kuronen, Unto Häkkinen, CHESS/Terveystoimen ja hyvinvoinnin laitos 4.2.2016

Kuvio 5.17 Kustannukset menolajeittain kunnallisen päiväkotihoidon laskennallisen lapsen⁷² vuosikustannuksista 2015

Lähde: Ahlgren-Leinvojo 2016

Bruttokustannusperiaatteella tarkasteltuna lastensuojelun avohuollossa kustannukset ovat 0–17-vuotiaista asukasta kohden laskettuna Vantaalla suurten kaupunkien keskitasoa. Vastaavasti sijaisperheisiin sijoitettujen lasten tuottamat kustannukset 0–17-vuotiaista asukasta kohden suurten kaupunkien keskiarvotasoa alemmat mutta selvässä nousussa vuosina 2011–15, toisin kuin esimerkiksi Espoossa ja Helsingissä, joissa kustannukset ovat vastaavalla ajanjaksolla jatkuvasti laskeneet.⁷³ Vammaispalveluissa Vantaan kustannusten nousu on ollut vuosina 2011–15 suurista kaupungeista hitainta ja menot, asiakasmäärän supistumisen myötä, jopa hieman vuonna 2015.

Työmarkkinatuen kuntaosuudet kasvoivat kaikissa suurissa kaupungeissa voimakkaasti vuonna 2015 ja olivat Vantaalla lähes 19 miljoonaa euroa. Kasvua vuodesta 2014 tuli 71 prosenttia. Yli puolet menoista kohdistui yli 1000 päivää työttöminä olleisiin. Suurista kaupungeista eniten työmarkkinatuen kuntaosuudet nousivat kuitenkin Espoossa, 93 prosenttia.

Toimeentulotukimenot olivat vuonna 2015 Vantaalla yhteensä liki 57 miljoonaa euroa. Tästä perustoimeentulotuen osuus oli 84 prosenttia. Toimeentulotukimenot asukasta kohden laskettuna olivat Vantaalla, yhdessä Helsingin kanssa, suurten kaupunkien korkeimmat. Vuonna 2015 asukasta kohden lasketut toimeentulotukimenot olivat Vantaalla runsaat 250 euroa (toimeentulotuen saajista tarkemmin luvussa 2). Espoossa ja Tampereella menot

⁷² Laskennallinen lapsi -määritelmällä tarkoitetaan kunnallisen päiväkotihoidon kustannusten vertailussa ja henkilöstön suhteuttamisessa käytettävää lasten määrää, jossa otetaan huomioon päivähoitoasetuksen määrittelemä eri-ikäisten ja eri ajan päiväkotihoidossa olevien lasten määrä yhtä hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevää työntekijää kohden. Laskennallinen lasten määrä saadaan muuttamalla päiväkotihoidossa olevat lapset päivähoitoasetuksen määrittelemien suhdelukujen avulla 3 vuotta täyttäneiksi kokopäivähoitossa oleviksi lapsiksi ja ottamalla erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset lisäksi erikseen huomioon.

⁷³ Kuuden suurimman kaupungin lasten päivähoitoon palvelut ja kustannukset vuonna 2015, Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 5/2016.

olivat noin 200 euroa asukasta kohden. Turussa ja Oulussa jäätiin alle puoleen Vantaan tasosta.⁷⁴

Opetus- ja kulttuuritoimen nettokustannukset asukasta kohden, noin 1 950 euroa, olivat Vantaalla vuonna 2014 samaa tasoa Helsingin ja valtakunnallisen keskiarvon kanssa, ja 20 prosenttia Espoon tasoa alemmat. Peruskoulun osalta oppilaskohtaiset nettomenot Vantaalla, olivat Vantaalla noin 7 600 euroa vuonna. Espoossa oppilaskohtaiset nettomenot olivat noin 25 prosenttia ja Helsingissä noin 37 prosenttia Vantaata korkeammat. Peruskoulun ja lukion bruttomenoja vertailevan selvityksen⁷⁵ mukaan peruskoulun oppilaskohtaiset käyttömenot⁷⁶ olivat Vantaalla suurten kaupunkien alimmat ja valtakunnallisesti vertailunakin suhteellisen alhaiset. Saman selvityksen mukaan Vantaalaisten lukioiden opiskelijakohtaiset käyttömenot olivat vuonna vajaat 6 000 euroa opiskelijaa kohti.⁷⁷ Tämä oli selvästi muita suuria kaupunkeja vähemmän. Espoossa ja Helsingissä opiskelijakohtaiset käyttömenot olivat noin kolmanneksen Vantaata korkeammat.¹²

Kulttuuritoimen nettokustannukset asukasta kohden olivat Vantaalla vuonna 2014 Helsinkiin ja Espooseen verrattuna noin 50 prosenttia pienemmät ja myös selvästi valtakunnallisen tason alapuolella. Kirjastojen sekä liikunta- ja ulkoilupalveluiden osalta asetelma oli samankaltainen vaikkakin ero Helsinkiin ja Espooseen nähden oli hieman pienempi.

Yhdyskuntapalveluiden osalta Vantaan nettokustannukset asukasta kohden ovat samaa tasoa valtakunnallisen keskiarvon kanssa ja varsin lähellä Helsingin tasoa. Espoossa yhdyskuntapalveluiden kustannukset olivat selvästi Vantaata ja Helsinkiä korkeammat. Liikenneväyläkustannusten osalta Vantaa ja erityisesti Espoo ovat selvästi Helsingin ja valtakunnallisen keskiarvon yläpuolella.

⁷⁴ Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö vuonna 2015, Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 8/2015

⁷⁵ Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kustannuskehitys v. 2014, Karvonen Juha, Svartsjö Mikko, 2015 Suomen Kuntaliitto.

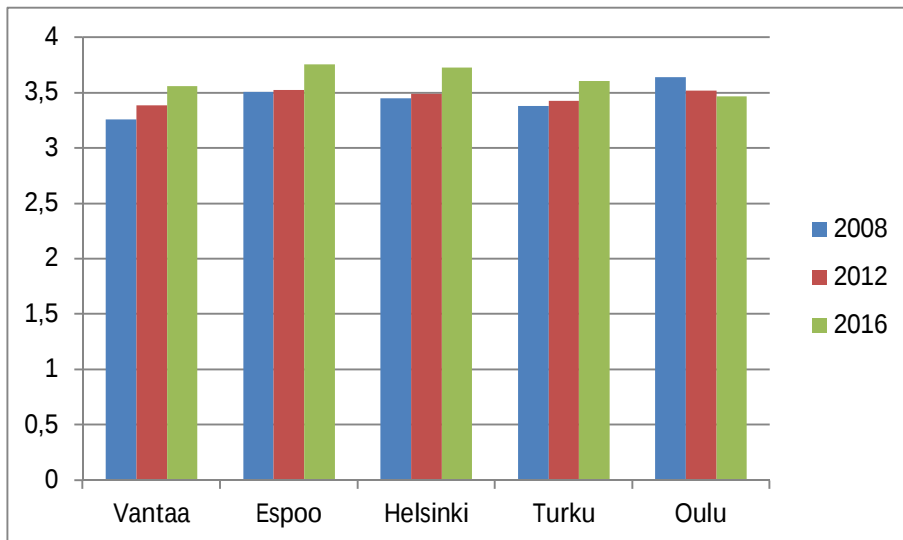
⁷⁶ Oppilaskohtaiset käyttömenot sisältäen poistot ja arvonalentumiset sekä sisäisiin vuokriin sisältyvät pääomakustannukset.

⁷⁷ Kuntaliiton nettokustannustarkastelussa Vantaan lukioissa oppilaskohtaiset olivat noin 5 650 euroa.

5.6 TYYTYVÄISYYS KAUPUNGIN PALVELUIHIN

Kansalaisten tyytyväisyyttä kotikunnan palveluihin on kartoitettu vuodesta 1983 alkaen neljän vuoden välein Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksella.⁷⁸ Tutkimukseen osallistuneiden kuntien joukko on hieman vaihdellut vuosien saatossa. Vantaan on joinakin vuosina osallistunut tutkimukseen ja myös toteuttanut vastaavan sisältöisiä omia tutkimuksiaan. Viimeisin Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus valmistui syksyllä 2016.

Kuvio 5.18 Tyytyväisyys kotikuntaan ja sen palveluihin, laaja asuinkuntaindeksi (54 palvelua), Kuntapalvelututkimus

Lähde: FCG, Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus 2016

Tutkimuksen tulosten pohjalta koostettu ns. laaja asuinkuntaindeksi⁷⁹ koostuu vastaajien arvioista koskien 54 kunnan palvelua tai tehtävää. Näistä painotetaan erikseen vielä terveyskeskusten, sairaaloiden ja hammashoidon palvelua sekä peruskoulun ja lasten päivähoitoa. Tulosten mukaan vantaalaisten tyytyväisyys kotikaupungin palveluihin on kokonaisuudessaan lisääntynyt vuodesta 2008 alkaen (kuviot 5.18). Tyytyväisyys on vertailukaupunkien tasolla joskin Espoota ja Helsinkiä hieman perässä. Yleisenä kehityssuuntana Vantaalla on ollut tyytyväisyyden kasvu kaupungin palveluihin.

5.7 SOTE- JA MAAKUNTAUUDISTUS

Kuntien tehtäväkenttä on Suomessa ollut perinteisesti varsin laaja. Vuoden 2019 alusta maakuntamallin mukaiset aluehallinto-organisaatiot ottavat hoidettavakseen monia kuntien tehtäväkenttään nykyisin kuuluvia tehtäviä. Valtakunnan tasolla kunnilta maakunnille siirtyvien tehtävien kokonaiskustannuksiksi on arvioitu 17,7 miljardia euroa vuodessa. Taloudellisesti merkittävin kunnilta pois siirtyvä tehtäväkokonaisuus ovat terveydenhuollon ja sosiaalitoimen tehtävät. Vantaan vuoden 2017 talousarviossa kaikkien kaupungilta Sote- ja maakuntauudistuksen myötä pois siirtyvien tehtävien rahallinen arvo on arviolta noin 690 miljoonaa euroa, 44 prosenttia kaupungin menoista. Aluehallinto-organisaatioiden toimin-

⁷⁸ Mukana tutkimuksessa oli 9 kuntaa. Lomake lähetettiin yhteensä 18 900 henkilölle. Vantaalla lomake lähti 4000 henkilölle ja vastausprosentti oli 26,6.

⁷⁹ Indeksia laskettaessa eri palveluita on painotettu seuraavasti: Sairaalapalvelut, painoarvo: 3; Terveyskeskuksen lääkäripalvelut 5; Hammaslääkäripalvelut 3; Peruskoulu 5; Lasten päivähoito 3 ja Kaikki muut 1.

nan rahoittamiseksi kunnilta lisäksi leikataan valtiolle uudistuksen alkuvaiheessa 12,3 prosenttiyksikön⁸⁰ osuus kunnallisverokertymistä ja sote-valtionosuuksien tulot. Lisäksi kunnat menettävät merkittävän määrän sosiaali- ja terveydenhuollon tuloja. Vantaalla näitä tuloja on budjetoitu vuodelle 2017 yhteensä 108 miljoonaa euroa. Sote- ja maakuntauudistuksen myötä kuntien toiminnan rahoitusrakenne muuttuu merkittävästi.⁸¹ Kunnallisverotulojen osuus pudonnee vajaasta 70 prosentista runsaaseen puoleen. Vastaavasti kiinteistöverotulojen, yhteisverotulojen ja valtionosuuksien suhteellinen merkitys puolestaan kasvaa.

Uudistuksen mittaluokka on suuri ja aikataulu erittäin haasteellinen. Uudistuksen tarkoituksena on toisaalta turvata palvelutaso valtakunnallisesti ja samalla hillitä sosiaali- ja terveysmenojen kasvua. Osana uudistusta on tarkoitus lisätä kansalaisten valinnanvapautta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tavoitteena on täten nopeuttaa palveluun pääsyä ja myös parantaa palvelujen laatua ja vaikuttavuutta. Hallituksen luonnostelemassa mallissa valinnanvapaus koskee erityisesti perustason palveluita ja soveltuvien osin myös erikoistason sosiaali- ja terveyspalveluita. Käyttäjä voisi uudistuksen jälkeen valita palvelutuottajan tarjolla olevista julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutarjoajien joukosta. Valinnanvapauden lisääminen ja yksityisten palvelutuottajien ottaminen laajasti mukaan tuottamaan sote-palveluita on kuitenkin kustannusten kasvun hillinnän näkökulmasta erittäin haasteellista. Palvelutuottajien kannustimet olisi kyettävä rakentamaan tavalla joka tukee kustannuskehityksen hallintaa.

⁸⁰ Viimeisimmissä laskelmissa on käytetty kunnilta leikattavana osuutena myös 12,5 prosenttiyksikköä.

⁸¹ Valtiovarainministeriön laskelmat 21.12.2016.

6. KAUPUNKIRAKENNE JA YMPÄRISTÖ

1950-luvulla alkanut voimakas kasvu on muokannut Vantaata ja sen eri alueita suuresti. Monin paikoin kaupunkia on rakennettu alueille, joilla on ollut vanhaa väistyvää rakennuskantaa suhteellisen vähän. Viime vuosina kaupunkikehityksessä on kuitenkin tapahtunut selvä käänne. Kasvu painottuu nyt Vantaalla jo olemassa oleville keskusta-alueille ja niiden lähiympäristöihin. Kaupunkirakenne eheytyy kun vanhoja alueita täydennysrakennetaan. Samalla keskusta-alueiden ilme, uuden rakennuskannan korvatessa vanhaa, muuttuu huomattavasti. Kaupunkia rakentuu uudelleen.

Helsingin seudun voimakkaimmin kasvava työpaikka-alue on viime vuosina ollut Aviapoliksen alue. Alueesta on kehittymässä kansainvälisestikin verrattuna ainutlaatuinen lentokenttäkaupunki jossa yhdistyvät asuminen, palvelut ja työpaikat. Työpaikkarakentamisessa, erityisesti toimistorakentamisessa, on myös tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina. Vanhat toimistorakennukset eivät taivu nykyvaatimusten mukaiseen tehokkaampaan tilankäyttöön. Uutta toimistotilaa rakennetaankin samalla kun vanhaa puretaan. Toimistotyöpaikat myös keskittyvät alueellisesti. Hyvän saavutettavuuden merkitys korostuu.

Vantaa on nyt ja myös tulevaisuudessa runsaiden viheralueiden kaupunki. Kolmen kunnan (Sipoo, Vantaa ja Helsinki) alueelle sijoittuvassa, vuonna 2011 perustetussa Sipoonkorven kansallispuistossa, vieraili vuonna 2016 yli 82 000 kävijää.⁸² Vantaalla on myös useita arvokkaita kulttuurimaisemia kartanoineen. Näiden alueiden arvo on tunnistettu ja yleiskaavassa otettu huomioon. Vaikka tiivistyvälle kasvulle sinällään onkin tilaa, haasteeksi voivat kuitenkin muodostua tiiviiden keskusta-alueiden tarvitsemat lähiviheralueet ja viheryhteyksien säilyttäminen kasvavassa kaupungissa.

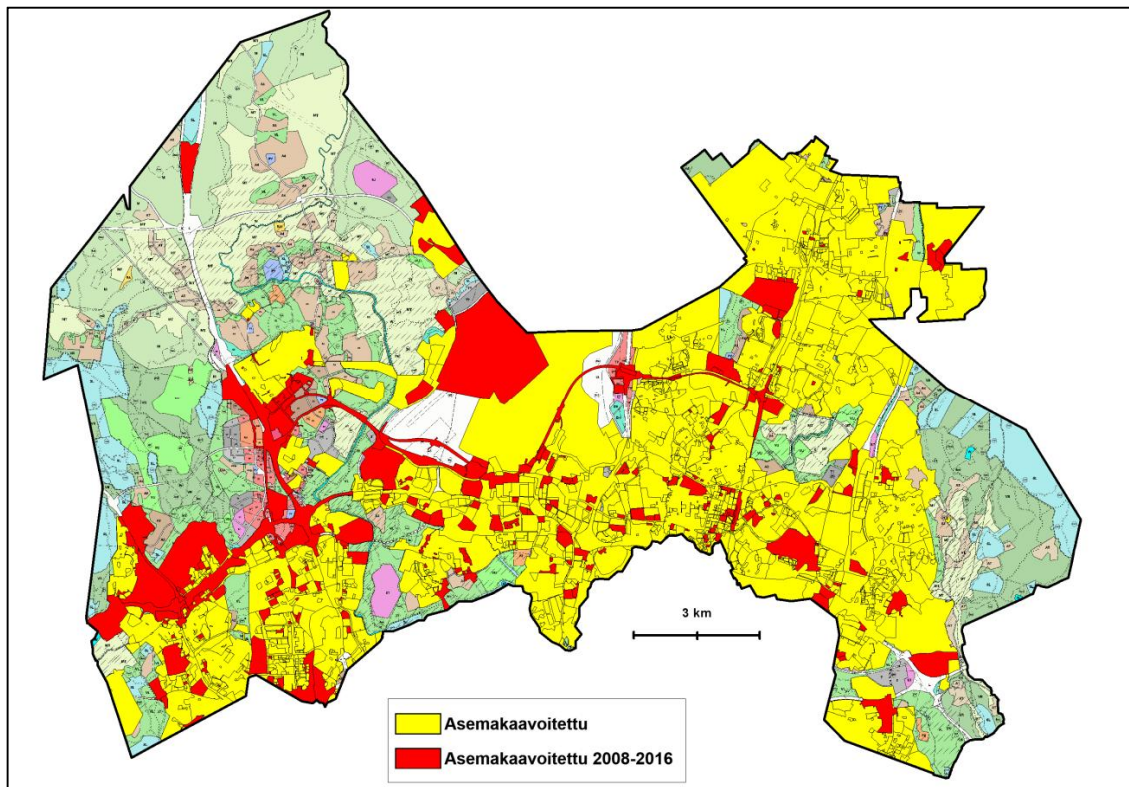
Asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt ovat Vantaalla laskeneet pitkällä aikavälillä selvästi, vuoteen 1990 verrattuna noin neljänneksen. Voimakkaasti kasvavan Vantaan kasvihuonekaasupäästöt kokonaisuudessaan ovat laskeneet vuodesta 1990 viisi prosenttia. Suurin osa Vantaan kasvihuonekaasupäästöistä syntyy rakennusten lämmittämisestä, liikenteestä ja sähkön kulutuksesta.

6.1 KAUPUNKIRAKENTEEN KEHITYS

Vantaan kaupungin alueesta on asemakaavoitettu 128 km², mikä vastaa 53 prosenttia kaupungin pinta-alasta (kuvio 6.1). Vuodesta 2007 asemakaavoitetun alueen pinta-ala Vantaalla on kasvanut 7 km². Asemakaavoitetulla alueella asuu 95 prosenttia vantaalaisista. Vuosina 2008–16 Vantaalla on tuotettu vuosittain noin 166 000 k-m² uutta asuntorakentamisoikeutta ja noin 140 000 k-m² uutta työpaikkarakentamisoikeutta.

⁸² <http://www.metsa.fi/kansallispuistoittain> (vierailtu 2.2.2017)

Kuvio 6.1 Asemakaavoitetut alueet Vantaalla

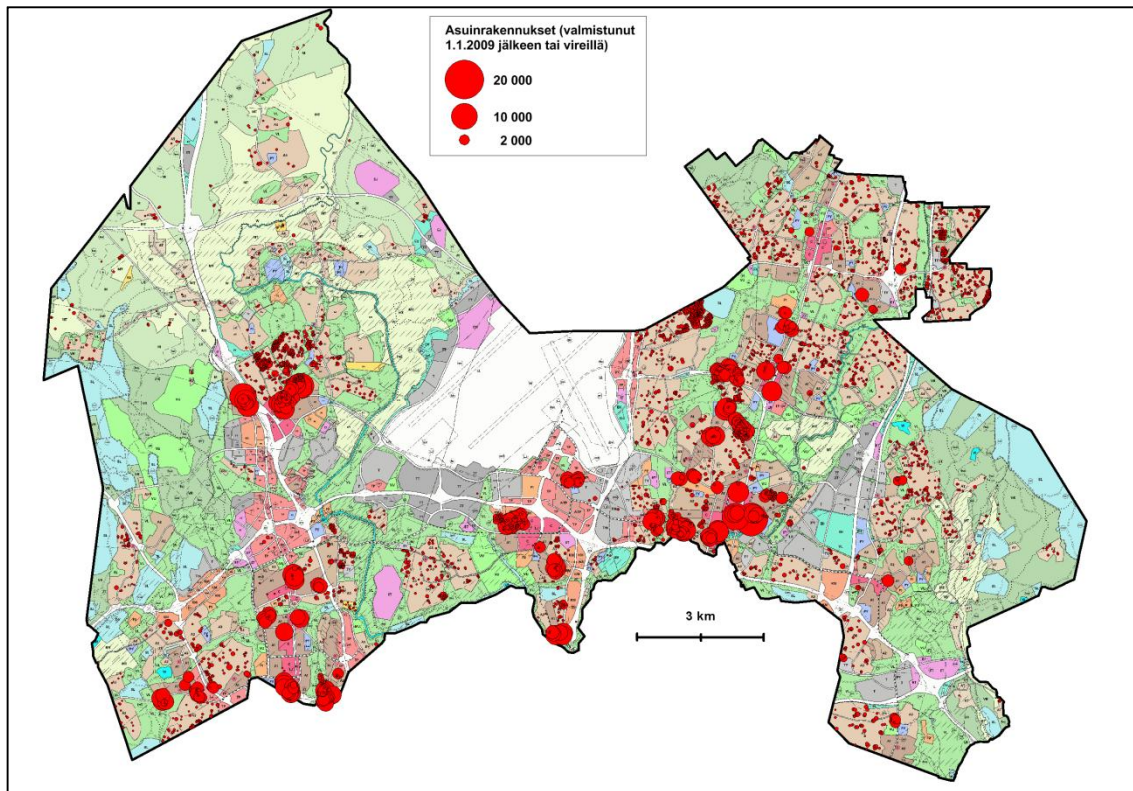

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Viime vuosien asuntorakentaminen on painottunut keskustoihin ja keskustojen tuntumaan sekä yleensäkin kerrostaloalueille (kuvio 6.2). Yli 75 prosenttia viimeisen kahdeksan vuoden aikana kaavoitetusta asumisen nettokerrosalasta on syntynyt kahdeksalle keskusta-alueelle. Yleiskaavan täydennysalueiden kaavoitus ja rakentaminen on ollut selvästi suurempaa kuin yleiskaavan laajennusalueiden.

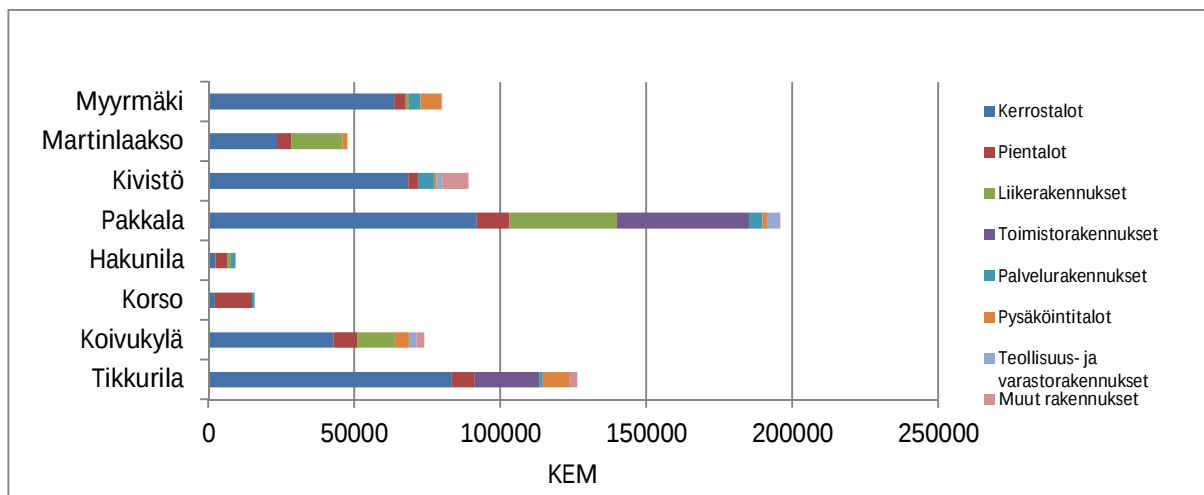
Asuntorakentaminen on kohdentunut melko tasapuolisesti eri alueille lukuun ottamatta Luoteis-Vantaata ja Hakunilaa, joilla rakentaminen on ollut vähäisempää (kuvio 6.3). Myös Kivistö jää jälkeen rakentamisen volyymissä suuremmille alueille, mutta tarkastelujakson viimeisinä vuosina Kivistö on rakentunut merkittävästi. Yksittäisistä sijainneista Tikkurilan ja Kivistön keskustat ovat rakentuneet nopeimmin. Pientalorakentaminen on ollut selvästi tasaisempaa ympäri Vantaata pientaloalueille. Suunnittelutarveratkaisuilla asemakaava-alueiden ulkopuolella on rakennettu varsin vähän. Asuntorakentamisen ennustetaan pysyvän korkealla tasolla seuraavien vuosien aikana. Uudisrakentamisen myötä Vantaa muuttuu entistä kerrostalovaltaisemmaksi. Seuraavan viiden vuoden aikana valmistunee vuosittain yli 2 600 asuntoa, joista yli 80 prosenttia on kerrostaloasuntoja. Rakentamisen painopiste pysyy Kehäradan vaikutusalueella, Kivistössä, Myyrmäessä ja Tikkurilassa.

Kuvio 6.2 Asuntorakentaminen Vantaalla vuosina 2009–16

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

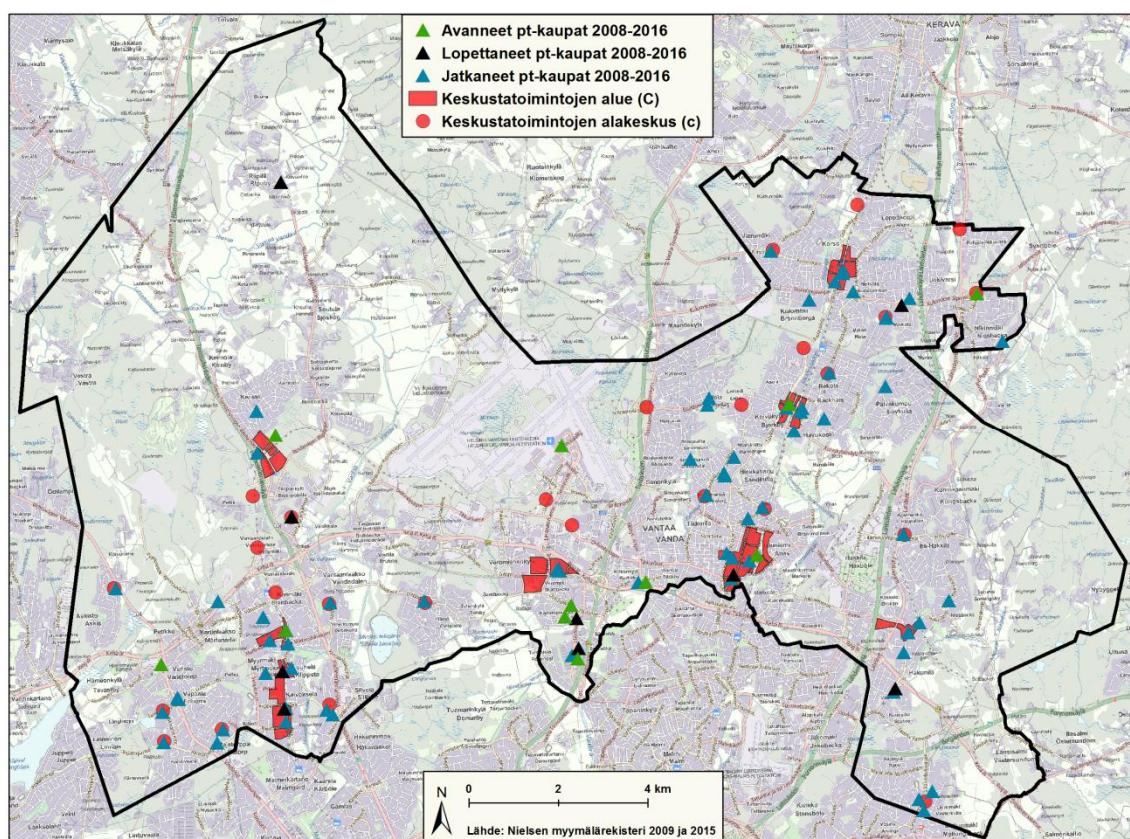
Kuvio 6.3 Rakennettu kerrosala käyttötarkoituksittain ja keskusta-alueittain vuosina 2009–16

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Päivittäistavarakauppojen kokonaismäärä on kasvanut vuoden 2007 jälkeen vain kahdella, tosin uusiin sijainteihin on avattu 11 kauppaa. Uudet päivittäistavarakaupat ovat sijoittuneet melko hyvin yleiskaavan tavoitteiden mukaisesti painottuen keskustoihin ja asuinalueille. Syrjäisemmiltä ja pienemmän ostovoiman alueilta on joutunut lopettamaan muutama lähikauppa, mikä on heikentänyt päivittäistavarakaupan saavutettavuutta joillakin alueilla.

Kuvio 6.4 Päivittäistavarakauppojen sijoittuminen Vantaalla

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Vantaan päivittäistavarakaupan rakenne on muuttunut isompia yksiköitä suosivaksi, mikä näkyy päivittäistavarakaupan keskimääräisen myyntipinta-alan kasvuna (taulukko 6.5). Vaikka kauppojen kokonaismäärä on kasvanut vain kahdella, on myyntipinta-alan kokonaismäärä kasvanut yli 10 000 myymäläneliömetrillä. Vantaan ostovoiman viimeaikainen kasvu olisi tukenut suurempaa määrää uusia päivittäistavarakauppoja, mistä kertoo myös keskimääräisen myyntitehokkuuden kasvu. Varsinkin lähikauppojen saaminen asuntoalueille on ollut haasteellista. Sen sijaan keskusta-alueille ja liikenteellisesti hyvillä sijainneilla on tarkasteluajanjaksolla rakennettu lukuisia uusia päivittäistavarakauppoja. Alakeskuksiin osoitettu suurempien päivittäistavarakauppojen rakentamismahdollisuus ei ole houkutellut päivittäistavarakaupan toimijoita sijoittumaa kyseisiin sijainteihin.

Taulukko 6.5 Päivittäistavarakauppojen keskeiset tunnusluvut vuosina 2008 ja 2016

Päivittäistavarakaupat	2008	2016
Lukumäärä	75	77
Myyntipinta-ala yhteensä (m ²)	57 000	67 400
Keskimääräinen myyntipinta-ala (m ²)	760	880
Myynti yhteensä (milj. euroa)	542	665
Keskimääräinen myyntitehokkuus (eur. / m ²)	9 500	9 860
Myyntipinta-ala per asukas (m ²)	0,3	0,31

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Vantaan suuralueiden välillä on ollut varsin suuria eroja ostovoiman siirtymissä. Korso–Koivukylän ja Hakunilan heikosta palvelutarjonnasta johtuen kyseisiltä alueilta ostovoimaa siirtyy muille suuralueille ja naapurikuntiin. Tarkasteluajanjaksolla, vuosina 2008–16, varsinkin Koivukylän suuralueen päivittäistavarakaupan tarjonta on kuitenkin parantunut merkittävästi ja samalla alueen kuluttajat ovat lisänneet asioimistaan omalla suuralueella. Sen sijaan Hakunilassa ja Korsossa tilanne ei ole muuttunut.

Myös Vantaan erikoiskaupan rakenne on muuttunut isompia yksiköitä ja kaupallisen palvelujen alueita suosivaksi. Varsinkin keskustan ulkopuoliselle Tammiston kaupallisten palvelujen alueelle, mutta myös Porttipuiston alueelle, on avattu lukuisia erikoiskaupan myymälöitä. Yleiskaavan tavoitteiden mukaan kaupallisten palveluiden alueille (ns. KM-alueet) ei ohjata kauppiaita, joissa asioidaan säännöllisesti, kuten merkittäviä päivittäistavarakauppoja tai pieniä erikoisliikkeitä, jotka soveltuvat keskustaympäristöön. Päivittäistavarakaupan osalta yleiskaavan tavoitteet ovat toteutuneet hyvin suurempien päivittäistavarakauppojen sijoittuessa mm. keskustoihin. Sen sijaan KM-alueille on rakennettu myös sellaisia erikoisliikkeitä, jotka olisivat voineet rakentua yleiskaavan tavoitteiden mukaan enemminkin keskustoihin. Erikoiskauppoja on toki rakennettu tarkasteluajanjaksoilla myös keskustoihin, mutta niiden rakentamisen painopiste on ollut keskustojen ulkopuolella. Kokonaisuudessaan Vantaan erikoiskaupan rakentaminen on ollut vähäistä suhteutettuna koko erikoiskaupan rakennuskantaan.

Merkittävin työpaikka-alue Vantaan suuralueista on Aviapolis jossa on lähes 36 000 työpaikkaa (2014) (taulukko 6.6). Aviapolis on kehittynyt viimeisen 10-vuoden aikana huomattavasti nopeammin kuin muut suuralueet. Tikkurilaan ja Myyrmäkeen sijoittuu myös merkittävästi (molempiin noin 23 000) työpaikkoja. Myyrmäen työpaikkamäärässä ei ole tapahtunut juuri muutoksia vuodesta 2003 toisin kuin Tikkurilassa. Pidemmän ajan muutos Tikkurilassa on positiivinen, mutta viime vuosina työpaikkamäärä on laskenut huomattavasti.

Taulukko 6.6 Työpaikkamäärien kehitys Vantaan eri suuralueilla vuosina 2003-14

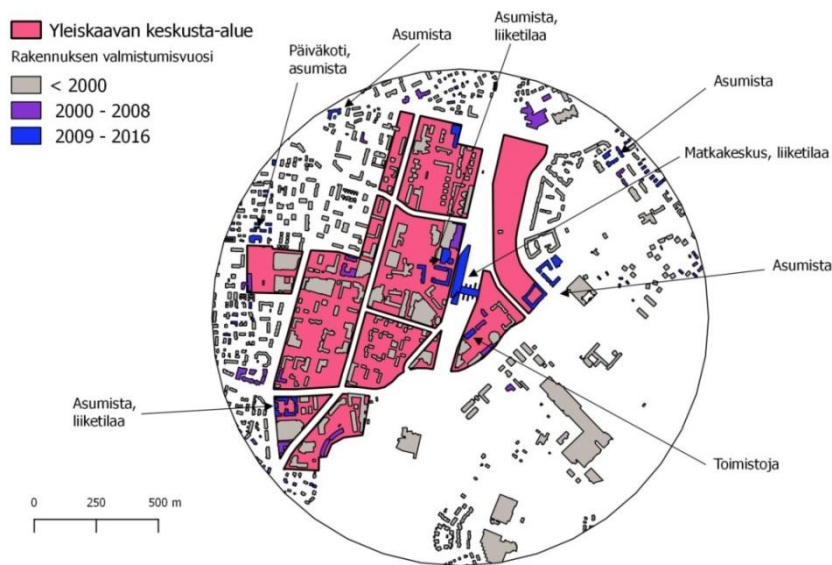
Alue	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	muutos 13–14	muutos 04–14
Myyrmäki	23 916	22 625	23 996	22 627	22 429	22 497	22 329	-168	-1 587
Kivistö	2 534	2 497	2 840	2 907	2 747	2 823	2 780	-43	246
Aviapolis	27 091	30 269	34 733	33 605	35 423	35 761	35 597	-164	8 506
Tikkurila	21 260	21 022	22 131	22 061	23 566	22 627	23 159	532	1 899
Koivukylä	4 276	4 167	4 632	4 557	5 037	4 987	5 047	60	771
Korso	3 793	3 710	4 026	3 903	3 747	3 826	3 731	-95	-62
Hakunila	7 015	6 708	6 911	6 452	6 484	6 784	6 839	55	-176
Tuntematon	6 079	5 979	6 447	7 843	7 169	7 115	7 850	735	1 771
Länsi-Vantaa*	26 450	25 122	26 836	25 534	25 176	25 320	25 109	-211	-1 341
Keski-Vantaa*	48 351	51 291	56 864	55 666	58 989	58 388	58 756	368	10 405
Itä-Vantaa*	15 084	14 585	15 569	14 912	15 268	15 597	15 617	20	533
Vantaa	95 964	96 977	105 716	103 955	106 602	106 420	107 332	912	11 368

*Länsi-Vantaa = Myyrmäen ja Kivistön suuralueet, Keski-Vantaa = Aviapoliksen ja Tikkurilan suuralueet ja Itä-Vantaa = Koivukylän, Korson ja Hakunilan suuralueet.

Lähde: Vantaan kaupunki

Selkeästi havaittava trendi etenkin keskusta-alueilla on vanhan toimitilan purkaminen asu-
misen tieltä. Tikkurilassa työpaikkamäärän vähenemistä selittää todennäköisesti alueen
keskustan kehittäminen entistä asuntovaltaisemmaksi (kuvio 6.7). Vanhojen toimisto- ja lii-
ketilojen tilalle rakennetaan parhaillaan uusia asuinrakennuksia. Osa työpaikoista on jou-
tunut siten siirtymään pois alueelta ennen kuin uudet toimitilat – esim. Dixi – valmistuvat
alueelle. Tämä näkyy selvänä notkahduksena tilastoissa. Tilanne ei ole huolestuttava, jos
keskustoja kehitetään asuinrakentamisen lisäksi myös liiketoiminnalle, jolloin niistä on
mahdollista kehittyä toiminnallisesti ja sosiaalisesti monipuolisia kokonaisuuksia.

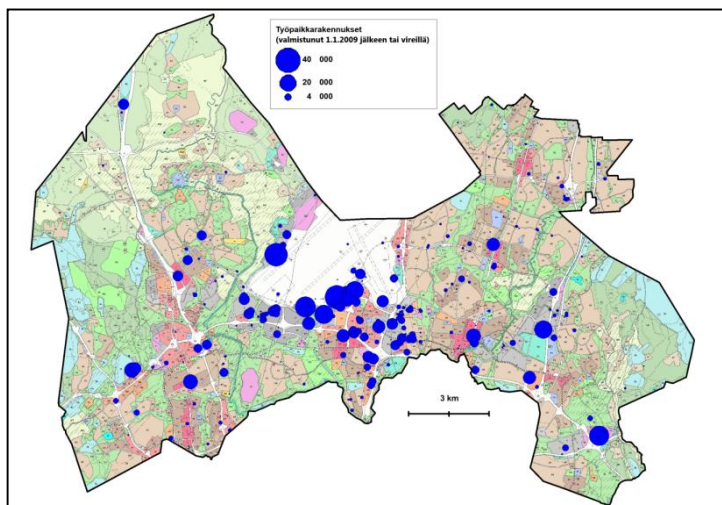
Kuvio 6.7 Rakentaminen Tikkurilan keskusta-alueella vuosina 2000–16

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Suuralueista Hakunila, Koivukylä sekä etenkin Korso ja Kivistö ovat työpaikkojen kokonaismäärällä tarkasteltuna selvästi jäljessä muita suuralueita. Näiden alueiden työpaikkamäärässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Työpaikkarakentaminen on sijoittunut erityisesti lentokentän lähettävälle, mutta myös muihin sijainteihin valtavyöhykkeiden varrella sekä muutamaa kehittyvää keskusta (kuviot 6.8). Suuraluetarkastelusta on huomattavissa kuinka merkittävästi Aviapoliksen työpaikkarakentaminen hallitsee koko Vantaan työpaikkarakentamista. Luvut ovat hyvin linjassa edellä kuvattujen työpaikkakehityksen kanssa. Aviapoliksen alueesta on kasvanut viime vuosina Vantaan merkittävin työpaikka-alue, joka hyödyntää lentokentän läheisyyttä ja erinomaista saavutettavuutta.

Kuvio 6.8 Työpaikkarakentaminen Vantaalla vuosina 2009–16

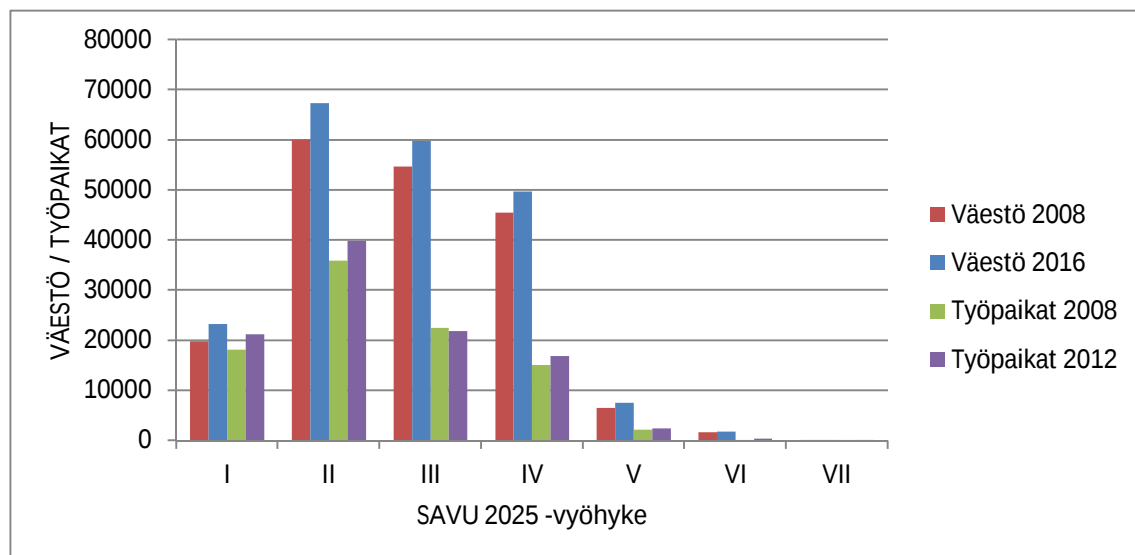
Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Vantaa ei ole pystynyt houkuttelemaan kaikille tavoiteltaville alueille uusia työpaikkoja ja työpaikkarakentamista. Usealle yleiskaavassa työpaikkatoiminnoille varatulle alueelle ei ole rakennettu juuri lainkaan uutta kerrosalaa viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Varsinkin pääradan varren työpaikkakehittäminen Tikkurilasta pohjoiseen ei ole toteutunut toivotusti. Korson ja Koivukylän työpaikkarakentamisen määrä on ollut viime vuosina hyvin maltillista.

6.2 LIIKENNE JA SAAVUTETTAVUUS

Kaupungin väestönkasvusta noin 70–80 prosenttia kohdistuu alueille, joissa joukkoliikenteen palvelutaso on hyvä (kuvio 6.12). Työpaikkakasvu on kohdistunut etenkin parhaan joukkoliikennesaavutettavuuden omaaville alueille.

Kuvio 6.12 Väestön ja työpaikkojen sijoittuminen eri saavutettavuusvyöhykkeille (SAVU 2015 -vyöhykkeet)⁸³

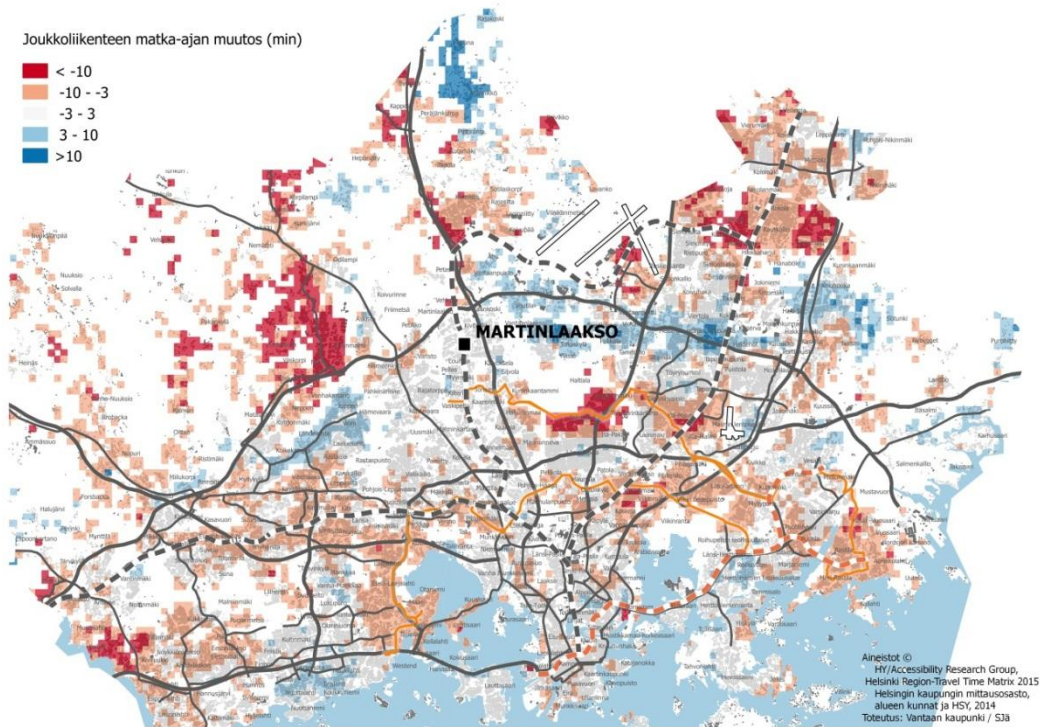
Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

HSL-alueen liikennestrategiassa vahvan julkisen liikenteen runkoverkon kehittäminen sekä vaihtoyhteyksien ja niihin liittyvien terminaalien ja vaihtopaikkojen parantaminen ovat keskeisiä painopistevalintoja. Kehäradan avautumisen ja linjastouudistuksen vaikutukset saavutettavuuteen vaihtelevat alueittain (kuvio 6.13). Raideliikenteeseen kytkeytyvien keskusta-alueiden saavutettavuus on parantunut seudullisesti Kehäradan ja runkolinjojen kehittämisen myötä (kuvio 6.14). Myyrmäki, Martinlaakso ja Kivistö ovat uudistusten jälkeen selvästi paremmin saavutettavissa. Myös Koivukylän, Tikkurilan ja Pakkalan osalta saavutettavuus on parantunut mutta Hakunilan osalta selvästi heikentynyt. Kokonaisuudessaan uudistusten voidaan arvioida parantaneen keskustan kytkeytymistä seudun muihin keskuksiin. Silti koko kaupungin tasolla kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kilpailukyky saavutettavuuden näkökulmasta ei edelleen ole lähelläkään henkilöautoliikenteen tasoa. Vantaalaisten tyytyväisyydessä joukkoliikenteen palvelutasoon on suhteellisen selkeitä alueellisia eroja.

⁸³ Hyvän joukkoliikenteen alueena on tarkastelussa pidetty kolmea ensimmäistä SAVU-vyöhykettä. Näillä vyöhykkeillä tarvittavat toiminnot on saavutettavissa vähintään kävelen, pyörällä tai melko tiheällä vaihdollisella joukkoliikenneyhteydellä. (HSL 2014). HSL (2014). Saavutettavuustarkastelut ja joukkoliikenteen matkasaavutettavuus, SAVU&MASA. HSL:n julkaisuja 3/2014.

Raideliikenteeseen tukeutuvilla alueilla tyytyväisyys on tyypillisesti muita alueita korkeampi. Tyytymättömyimpiä joukkoliikenteen palvelutasoon ollaan Ilolan–Leinelän alueella sekä toisaalta Päiväkummun–Nikimäen–Kuninkaanmäen alueella.⁸⁴

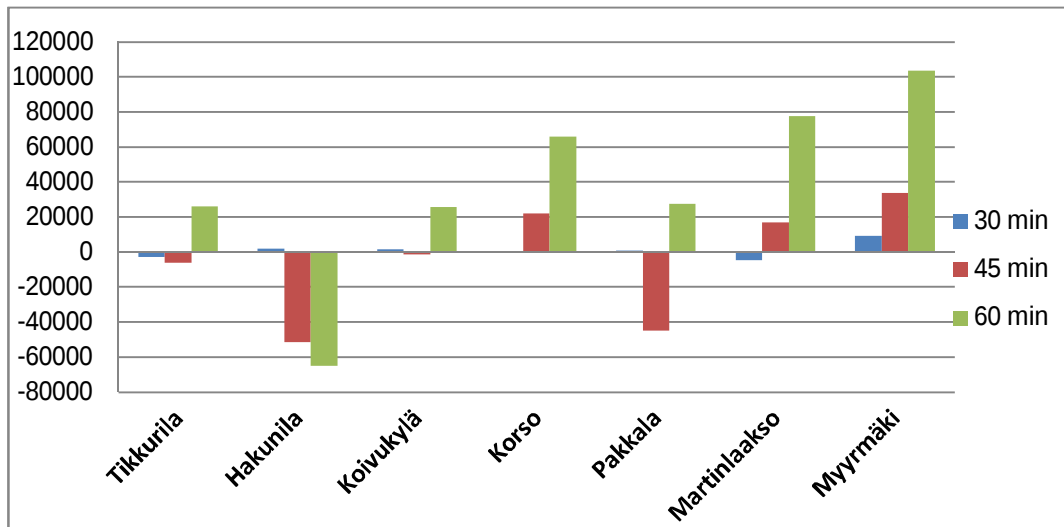
Kuvio 6.13 Joukkoliikenteen matka-ajan muutokset Martinlaaksoon 2013 – 2016. Punaisella on esitetty alueet, joilta matka-aika Martinlaaksoon on lyhentynyt, sinisellä puolestaan alueet, joilta matka-aika on pidentynyt.

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

⁸⁴ Kaupunkipalvelututkimus 2016. Aineiston vastaajamäärien alueittaisen vaihtelua vuoksi mm. pientalovaltaisia alueita (postinumeroalueita) on yhdistetty tässä tarkastelussa suuremmiksi aluekokoisuuksiksi.

Kuvio 6.14 Tavoitettavan väestömäärän muutos joukkoliikenteellä keskusta-alueittain, muutos vuodesta 2013 vuoteen 2016

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Henkilöautojen määrä on kasvanut Vantaalla melko tasaisesti 1990-luvun alun jälkeen. Autotiheys⁸⁵ on Vantaalla pääkaupunkiseudun korkein, kuitenkin selvästi esimerkiksi Tuusulaa ja Nurmijärveä alempi.⁸⁶ Liikenteessä olevien autojen määrä sen sijaan on kasvanut huomattavasti hitaammin viime vuosina.⁸⁷ Samalla ajokortin omistavien osuus niin 18–29 -vuotiaiden kuin myös 30–44 -vuotiaiden ryhmässä on laskenut vuosina 2008–16.⁸⁸

⁸⁵ Autotiheys: henkilöautojen määrä 1000 asukasta kohden.

⁸⁶ Autonomistus Helsingin seudulla – katsaus menneeseen kehityksestä ja pohdintoja tulevista. HSL, raportteja 19/2016.

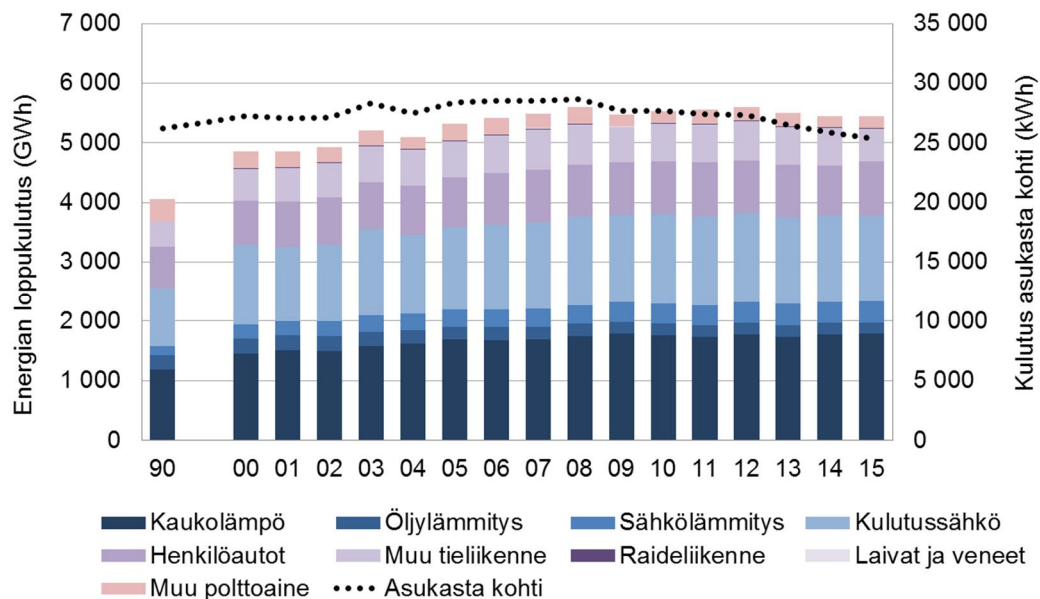
⁸⁷ Vantaan liikenne 2015. Vuodesta 2008 alkaen rekisteröidyn ajoneuvon voinut poistaa liikenteestä väliaikaisesti.

⁸⁸ Autonomistus Helsingin seudulla – katsaus menneeseen kehityksestä ja pohdintoja tulevista. HSL, raportteja 19/2016.

6.3 ENERGIANKULUTUS JA KASVIHUONEKAASUPÄÄSTÖT

Energiankulutus Vantaalla on pysytellyt samalla tasolla viimeisen kymmenen vuoden aikana (kuvio 6.10). Koska kaupungin asukasluku on kuitenkin samanaikaisesti kasvanut merkittävästi, on henkeä kohden laskettu energiankulutus Vantaalla laskenut vuodesta 2008 alkaen yli 10 prosenttia asukasta kohden laskettuna.

Kuvio 6.10 Energian kulutus Vantaalla vuosina 1990, 2000–15

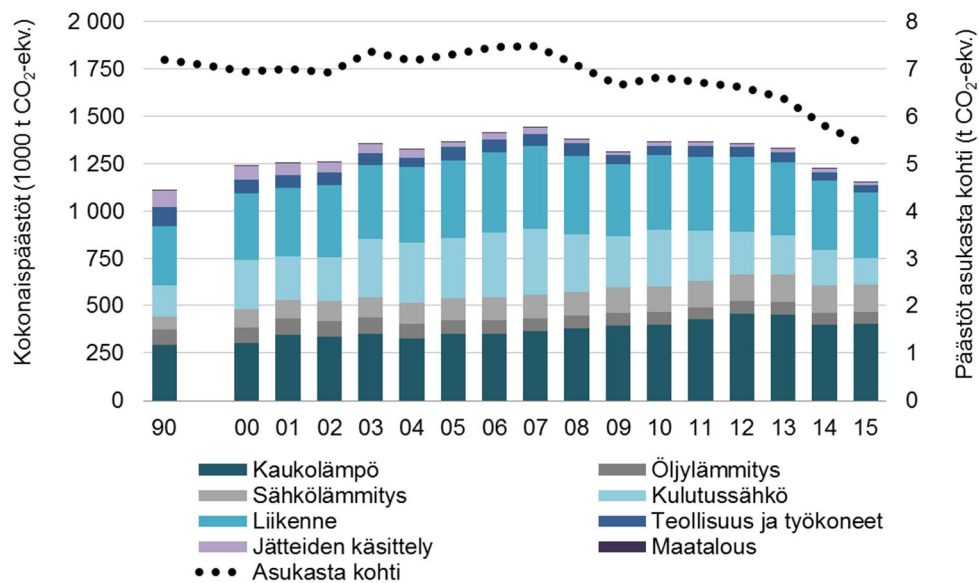

Lähde: HSY

Kokonaisenergiankulutuksesta suurin osa kuluu kaukolämpöön ja muuhun rakennusten lämmittämiseen, kulutussähköön ja liikennepolttoaineisiin. Vuonna 2015 kotitalouksien osuus kaukolämmön kulutuksesta oli yli puolet mutta sähkönkulutuksesta vain neljännes. Sähköstä suurin osa kuluu palvelusektorilla. Kokonaisenergiankulutuksen tavoin myös sähkönkulutus on viime vuosina laskenut. Kaukolämmön osuus kiinteistöjen lämmitystavoista on Vantaalla noin 72 prosenttia. Erillislämmitystyistä taloista suurin osa sähkölämmitteisiä ja myös öljyn osuus on edelleen merkittävä. Maalämpöön turvautuu noin 6 prosenttia erillislämmitteisistä kiinteistöistä. Uusiutuvan energian osuus koko kaupungin energiankulutuksesta oli vuonna 2015 noin 22 prosenttia.

Vantaan kasvihuonekaasupäästöt olivat HSY:n laskemien mukaan vuonna 2015 yhteensä 1155 tonnia CO₂-ekv. Asukasta kohti laskettuna päästöt olivat 5,4 tonnia. Kasvihuonekaasujen kokonaispäästö määrä on Vantaalla laskenut selvästi viime vuosina. Päästövähennystavoitteiden perusvuoteen 1990 verrattuna päästöt olivat Vantaalla viisi prosenttia suuremmat vuonna 2015. Asukasta kohden laskettuna päästöt ovat kuitenkin laskeneet 24 prosenttia samalla ajanjaksolla.

Kuvio 6.11 Kasvihuonekaasupäästöt Vantaalla vuosina 1990, 2000-15

Lähde: HSY

Yli puolet kasvihuonekaasupäästöistä Vantaalla syntyy rakennusten lämmittämisestä. Liikenteen osuus on vastaavasti noin kolmannes. Kulutussähkön tuottamisesta syntyvien kasvihuonekaasupäästöjen merkitys on viime vuosina vähentynyt kun Vantaalla ja koko Suomessa on käytetty entistä sähköä joka on entistä vähäpäästöisempää. Sähkön tuonti ja hyvä kotimainen vesitilanne ovat korvanneet hiililauhdesähköä. Vuonna 2015 kulutussähkön päästöt putosivatkin Vantaalla neljänneksen edellisvuodesta ja myös liikenteen, jätteiden käsittelyn, teollisuuden ja työkoneiden polttoaineenkäytön päästöt putosivat. Pidemmällä aikavälillä myös henkilö- ja pakettiautoliikenteen päästöt ovat vähentyneet. Vantaan energian jätevoimalan käyttöönotto syksyllä 2014 on vähentänyt kaukolämmön kasvihuonekaasupäästöjä. Samalla loppusijoitetun jätteen määrä pieneni noin 80 prosenttia mikä myös vähensi kaatopaikan hajapäästöjä.

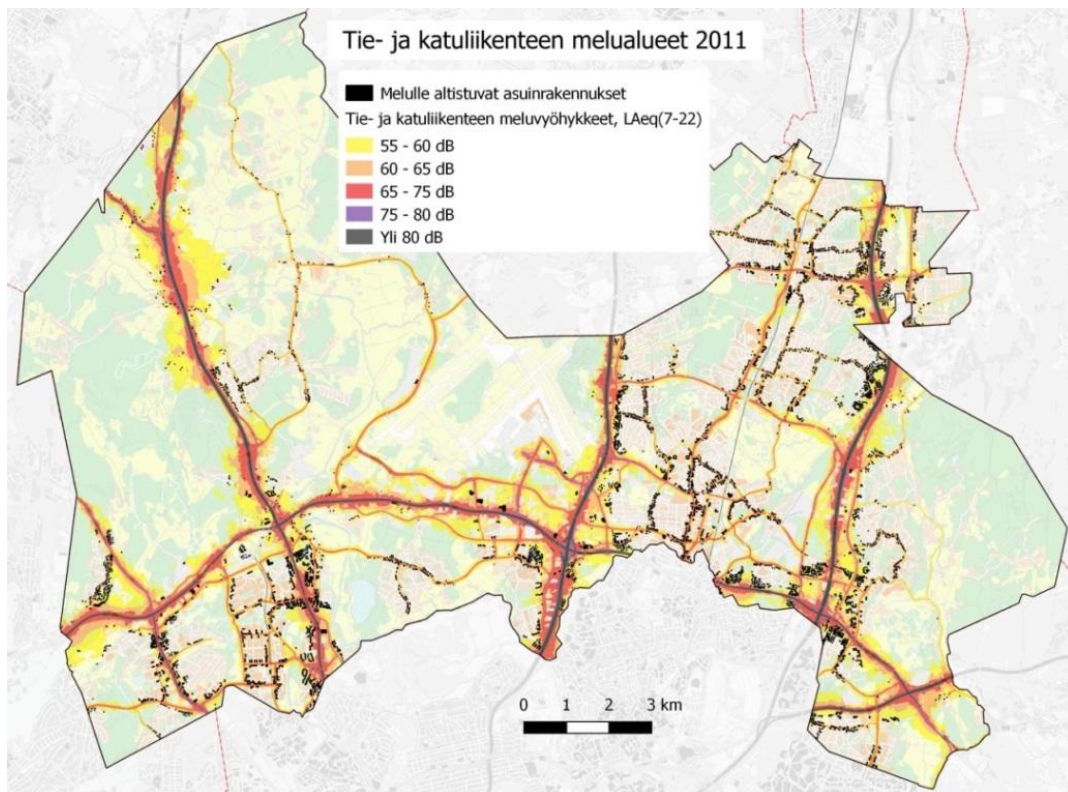
Vuonna 2008 hyväksytyn pääkaupunkiseudun ilmastostrategian jälkeen Vantaan kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet kokonaisuudessaan keskimäärin noin kolme prosenttia vuodessa. Kehityksen näin jatkuessa, päästöt olisivat vuonna 2020 noin 8 prosenttia ja vuonna 2030 noin 32 prosenttia pienemmät kuin vertailuvuonna 1990. Huomattavaa on, että vuosina 2014–15 päästövähennys on selvästi trendiuraa suurempi, noin seitsemän prosenttia vuodessa. Asukasta kohden laskettuna Vantaan kasvihuonekaasupäästöt ovat hieman muuta pääkaupunkiseutua korkeammat. Tämä johtuu muuta seutua selvästi suuremmista liikennemääristä erityisesti tavaraliikenteessä ja teollisuussektorin suuremmasta energiankäytöstä. Koko Suomen päästöt sen sijaan ovat asukasta kohden laskettuna liki kaksinkertaiset Vantaaseen verrattuna.

Lämmön, sähkön ja veden kulutus kaupungin omistamissa kiinteistöissä on laskenut viime vuosina vaikkakin vuosittaiset vaihtelut ovat joskus varsin suuria. Energiantehokkuutta Vantaan kaupungin omissa kiinteistöissä edistetään mm. niin sanotun ESCO-konseptin mukaisella toiminnalla jossa energiansäästötoimenpiteiden aiheuttamat lisäkustannukset maksetaan hankkeen tuottamalla energiakulusäästöillä. Vantaalla on investointivaiheeseen (2014–15) päästy yhden ESCO-hankkeen osalta ja toinen hanke on valmisteilla. Molemmissa hankkeissa investointi energiantehokkuuteen on luokkaa 1,5 miljoonaa euroa. Ensimmäisen, jo käynnistyneen hankkeen, takaisinmaksuaika on runsaat kuusi vuotta.

6.4 YMPÄRISTÖN TILA

Kaupunkialueella täysin meluttomia ympäristöjä on vaikea löytää. Liikenteen kasvu ja kaupunkirakenteen tiivistyminen lisäävät melulle altistumista. Pidempiaikaisella melualtistuksella on todettu olevan yhteys moniin vakaviin kansanterveydellisesti merkittäviin sairauksiin.⁸⁹ Noin 2,5 prosenttia Vantaan asukkaista asuu alle suositusetasuudella vilkkaista väylistä. Yli 55 desibelin melualueilla asui vuonna 2005 noin 39 000 vantaalaista ja vuonna 2011 noin 54 000 vantaalaista (kuvio 6.15). Raideliikenteen osalta vastaavat lukemat olivat 4 000 asukasta (2005) ja 6 700 asukasta (2011). Lentomelualueella Vantaalla asui vuonna 2012 noin 7 300 henkeä. Helsinki-Vantaan lentoaseman voimakkaasti kasvaneista matkustajamääristä huolimatta lentomelulle altistuvien määrä ei ole juurikaan kasvanut vuodesta 2002. Tätä selittää mm. lentokoneiden moottoritekniikan kehitys ja koneiden täyttöasteen nousu.

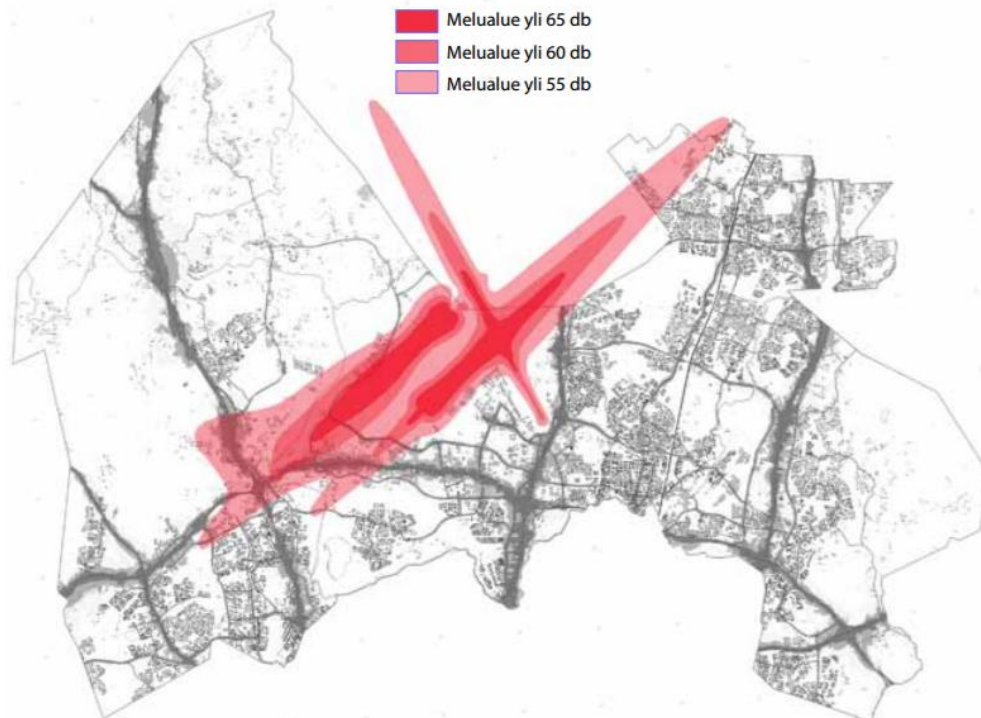
Kuvio 6.15 Tie- ja katuliikenteen mallinnetut melualueet Vantaalla ja melulle altistuvat asuinrakennukset vuonna 2011

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

⁸⁹ Haahla & Heinonen-Guzejev 2012

Kuvio 6.16 Lentomelualueet Vantaalla vuonna 2012

Kuva 46. Vantaan päivääjan lentomelualueet L_{Aeq} (klo 7 - 22) vuonna 2010. Finavia Oyj:n tekemän meluselvityksen tiedot siirretty Sito Oy:n liikennemelukartan päälle. (Lähde: Finavia)

49

Lähde: Finavia

Suurimmat ilman epäpuhtauksien päästölähteet ovat tieliikenne, energiantuotanto ja puun pienpoltto sekä pienhiukkasten osalta myös kaukokulkeuma. Ilmanlaatu Vantaalla on pääosin melko hyvä ja ilmansaasteiden pitoisuudet ovat pääsääntöisesti laskeneet viime vuosina. Ongelmallisia alueita on kuitenkin vilkasliikenteisten väylien varrella, tiiviissä keskustamaisissa ympäristöissä sekä pientaloalueilla, missä ilmanlaatu ajoittain heikkenee puun pienpolton seurauksena. Tieliikenteen pakokaasupäästöt ovat laskeneet tekniikan kehittymisen myötä, vaikka liikennemäärät ovat kasvaneet. Tieliikenne vaikuttaa kuitenkin edelleen merkittävästi ilmanlaatuun (pakokaasujen lisäksi) sen aiheuttaman katupölyn vuoksi. Alle suositusetaisyysydellä vilkkaista väylistä asuvien määrä on noin 2,5 prosenttia kaupungin asukkaista ja tämä osuus on kaupungin asukasmäärän kasvaessa pysynyt samalla tasolla.

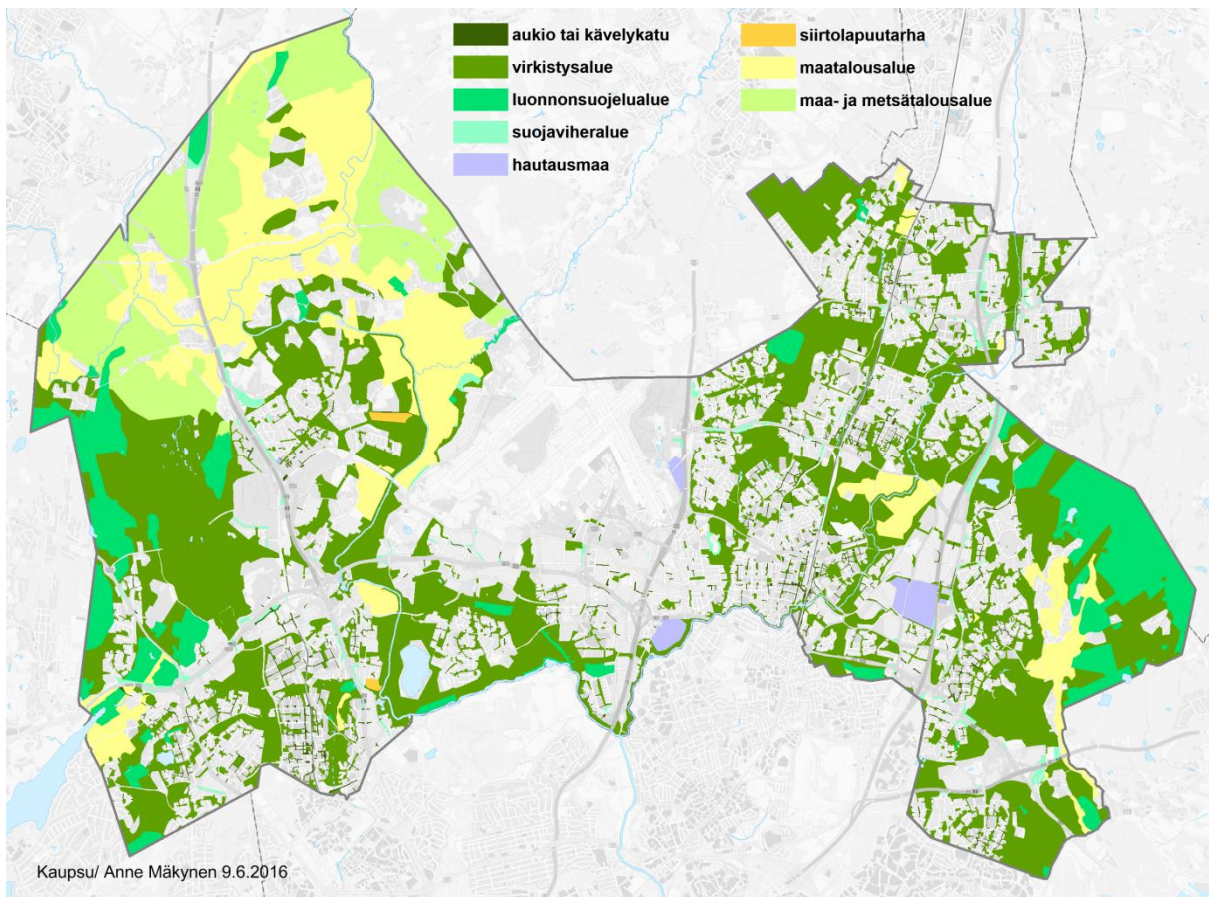
Vantaalla on useita kohteita, joissa maaperän on arvioitu olevan pilaantunutta. Pilaantuneita, pilaantuneiksi epäiltyjä tai jo kunnostettuja maita on yli 480 kohteessa. Kunnostettuja niistä on noin 200 ja niissä suurimmassa osassa maa on ollut öljyn pilaamaa. Toinen merkittävä kunnostuskohde on ollut lyijysulattamojen ilmapäästöjen pilaamat alueet. Kunnostukset tehdään yleensä rakentamisen yhteydessä.

6.5 KAUPUNKILUONTO JA KULTTUURIMAISEMAT

Kaupunkilaisten saamalla ”viheralistuksella” on selvä yhteys psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja terveyteen. Jo suhteellisen vähäisenkin luonnossa liikkuminen tuottaa positiivisia vaikutuksia ja nämä vaikutukset lisääntyivät, kun työ- tai opiskelumatkasta yli puolet kulki puistojen, taajamametsien tai muiden viheralueiden kautta.⁹⁰ Ulkoilua harrastaa 96 prosenttia suomalaisesta aikuisväestöstä, keskimäärin 2–3 kertaa viikossa ja ulkoilukertoja kertyy keskimäärin 170 vuodessa. Runsas kolmannes (37 %) kaikesta vapaa-ajan liikunnasta tapahtuu ulkona luonnossa joko kodin tai vapaa-ajan asunnon lähiympäristössä (esim. lähimetsät, puistot) tai muualla luontoympäristössä.⁹¹ Viheralueverkoston ylläpidolla asuinalueiden lomassa onkin merkittävä kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä edistävä rooli. Vuonna 2016 toteutetussa tutkimuksessa, jossa kartoitettiin kuntalaisten tyytyväisyyttä kaupungin palveluihin, todettiin vantaalaisten tyytyväisyyden kasvaneen vuodesta 2012 mm. luonnon suojeluun, vesistöjen laatuun, ympäristön siisteyteen ja luonto- ja retkeilyreitteihin.⁹²

Vantaan yleiskaavan ja asemakaavojen viheralueet muodostavat koko kaupungin kattavan verkoston (kuvio 6.17). Asemakaavoitettu virkistysalueverkosto kattaa Vantaan kaupunkimaiset kaupunginosat. Retkeily- ja ulkoilualueet sekä luonnonsuojelualueet kaupungin itä- ja länsilaidoilla muodostavat laajoja, yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Kuvio 6.17 Vantaan metsät ja viheralueet

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

⁹⁰ Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela & Ylen 2007

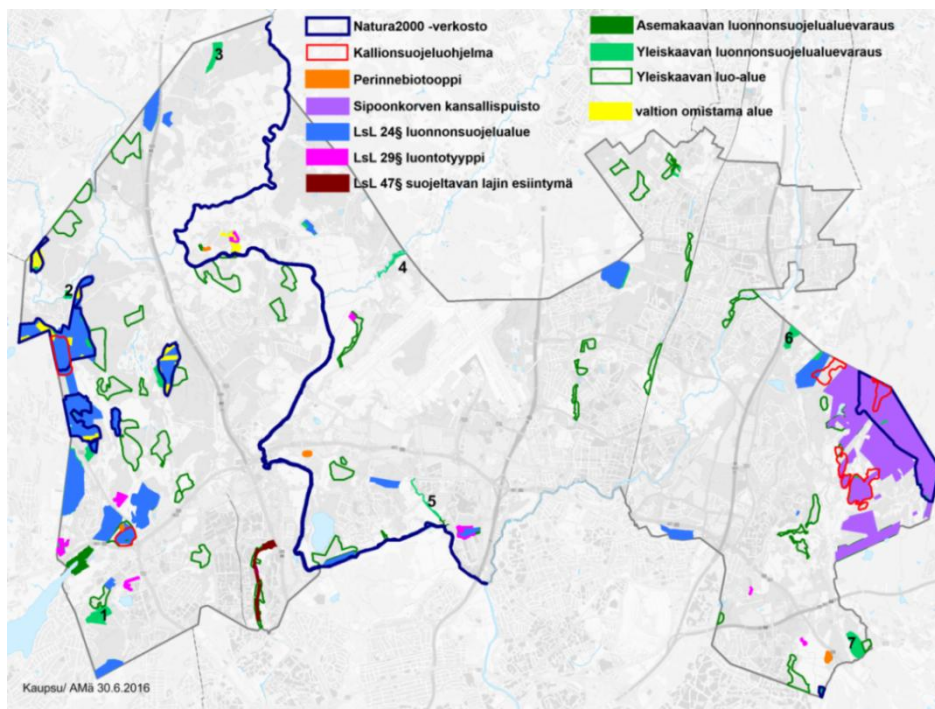
⁹¹ Sievänen & Neuvonen 2011

⁹² Kaupunkipalvelututkimus 2016.

Vantaan viheralueverkosto on hyvin kattava, mutta eri puolilla kaupunkia viheralueiden määrä vaihtelee paljonkin. Tämä on seurausta kaupunkirakenteen muodostumisen historiasta ja eri aikojen kaupunkisuunnitteluperiaatteista. Siellä, missä viheralueita on vähän, pyritään niiden esteettiseen ja toiminnalliseen laatuun panostamaan. Erityisesti keskusta-alueille, joita perustellusti on tavoitteena tiivistää ja tehostaa, tarvitaan vastapainoksi hyviä kaupunkipuistoja. Viheralueverkosto, toimivat ekologiset yhteydet, luonnonsuojelualueet ja toimivat ekologiset yhteydet osaltaan varmistavat luonnon monimuotoisuuden turvaamisen. Elinalueiden pirstoutuminen kuitenkin on merkittävä uhka monille lajeille. Vaikka Vantaankin pinta-alasta kolmannes on metsää, metsäalueiden pirstoutuminen on vaikeuttanut monien lajien selviytymistä. Vantaalla virkistysalueverkoston saavutettavuus on varsin hyvä: asemakaavoitetun virkistysverkoston 300 metrin saavutettavuusvyöhykkeellä asuu 97 prosenttia kaikista vantaalaisista ja 100 prosenttia semakaavoitetun alueen asukkaista.

Yleiskaavan luonnonsuojelualuevarauksista on toteutunut suurin osa. Luonnonsuojelualueita, rauhoitettuja luontotyyppejä ja erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkoja on Vantaalla yhteensä lähes 1 400 hehtaaria (kuvio 6.18).⁹³ Vantaan kaupunki on rauhoittanut omistamiaan luonnonsuojelualuevarauksia yleiskaavan valmistumisen jälkeen 138 hehtaaria ja yhteensä kaupungin maata on rauhoitettu luonnonsuojelulaille yli 600 hehtaaria. Valtion omistamaa Sipoonkorven kansallispuistoa on Vantaan alueella 650 hehtaaria (kaikki valtion omistamat luonnonsuojelualuevaraukset on tässä myös katsottu jo toteutuneiksi, kuvassa 6.18 keltaisella). Muiden maanomistajien kuin valtion ja kaupungin mailla on vain vähäisiä luonnonsuojelualueita. Toteutumatta ovat vielä Furumossen (kuvio 6.18, kohde 1), Lepsämäjoen lehto (2), Josvholm (3), Lillån jokivarsi (4), Krakanojan varsi, (5) Myraksensuo (6) ja Länsimetsä (7) sekä pieniä osia eräistä muista aluevarauksista. Toteutumatta on yhteensä 140 hehtaaria. Toisaalta Sipoonkorven kansallispuisto on toteutunut lähes 290 hehtaaria yleiskaavan aluevarausta laajempaan.

Kuvio 6.18 Luonnonsuojelualueet

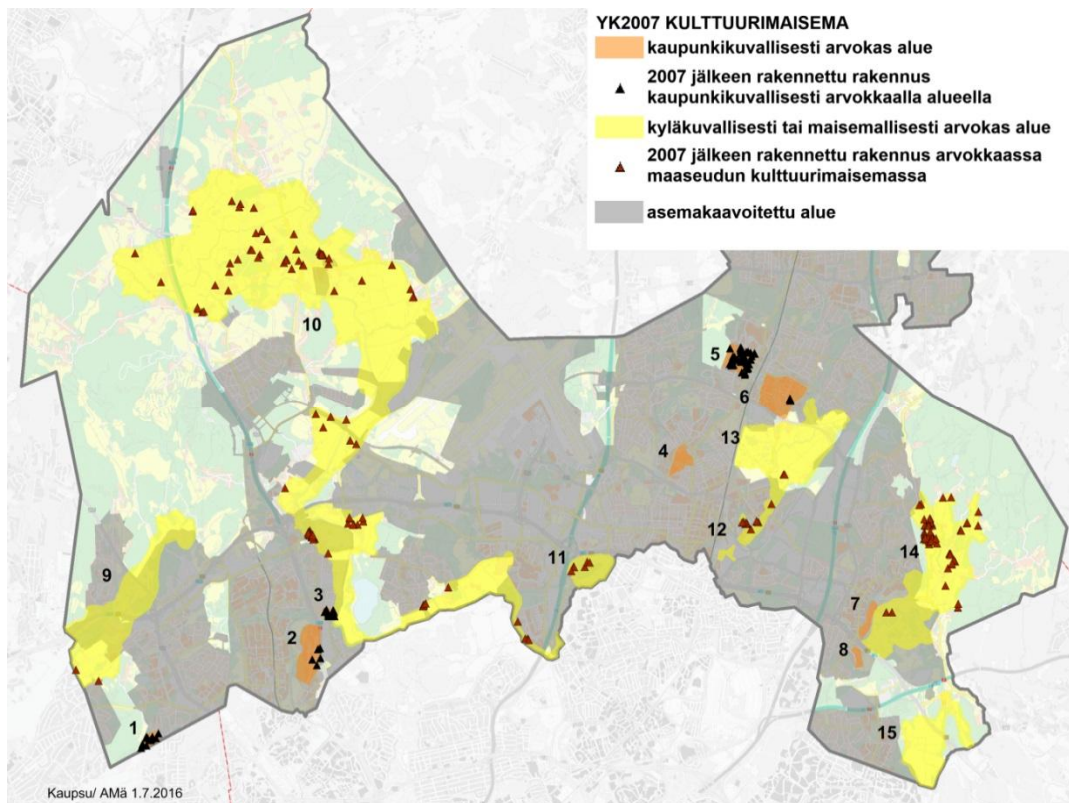

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017 kaupsu.

⁹³ Sipoonkorvessa Högbergetin koillispuolinen alue Högbergetin ja Sipoonkorven Natura-alueen välissä ei ole vielä rauhoitettu.

Yleiskaavassa 2007 määritellyt arvokkaat kulttuurimaisemat ovat säilyneet valtaosaltaan hyvin (kuvio 6.19). Maaseudun kulttuurimaisemaa kyläkuvallisesti ja maisemallisesti arvokkailla alueilla ohjataan pääasiassa yleiskaavalla, pienemmältä osalta asemakaavalla. Kirkonkylä (kuvio 6.19, kohde 11) ja Kuninkaalan kylä (12) ovat kokonaan asemaakaavoitettuja, Hämeenkylästä (9) on asemaakaavoitettu valtaosa, Sotungista (14) on asemaakaavoitettu Håkansbölen–Nissbackan kokonaisuus, Vantaanjokilaaksosta (10) ja Hanabölestä (13) vain pieni osa ja Westerkulla (15) on kokonaan asemaakaavoittamatta. Arvokkaaseen maaseudun kulttuurimaisemaan on rakennettu 2007 jälkeen yhteensä 169 rakennusta, joista 57 asemaakaavoitetuille alueille.

Kuvio 6.19 Yleiskaava 2007:n mukaiset kulttuurimaisemalliset alueet

Lähde: Vantaan yleiskaavojen ajantasaisuuden arviointi, A1/2017

Kaupunkikuvallisesti arvokkaista alueista suojeluasemaakaava on vain Havukoskella (kuvio 6.19, kohde 6), missä se oli jo yleiskaavaa laadittaessa. Alueille on rakennettu vaihtelevasti 2007 jälkeen, suhteellisesti eniten Hämevaaraan (1), johon on rakennettu 13 prosenttia arvokkaan alueen rakennuskannasta ja Asolaan (5) 12 prosenttia Viherkumpuun (3) 8 prosenttia Havukoskelle (6) ja Kaivokselaan (2) on kumpaankin rakennettu viisi rakennusta. Simonmetsään (4) sekä Hakunilan (7) ja Vaaralan (8) rivitaloalueille ei ole rakennettu yhtään rakennusta 2007 jälkeen.

7. KULTTUURI JA VAPAA-AIKA

Kunnilla on Suomessa merkittävä rooli taiteen ja kulttuurin sekä liikuntapalveluiden rahoittajana ja järjestäjänä. Kuntien toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut merkittävästi. Esimerkiksi väestön ikääntyminen, vieraskielisen väestön määrän nopea kasvu, julkisen talouden tiukka tilanne ja yhteiskunnan digitalisaatio tuottavat merkittäviä haasteita kulttuuritoimen alalle. Valmisteilla oleva sote- ja maakuntauudistuksessa sivistystoimi jää kuntien tehtäväkenttään eikä uudistus täten vaikuta kuntien kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluihin liittyviin velvoitteisiin. Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden rooli tulevaisuuden kunnassa todennäköisesti kasvaa. Kysymys on samalla kertaa sekä hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja identiteetin rakentamisesta että myös kunnan elinvoimaisuuden ja tunnettuuden edistämisestä.

7.1 KULTTUURI

Uudet teknologiat muuttavat sosiaalisen kanssa käymisen muotoja. Yhtenä lähtökohtana *Vantaan* kulttuuripalveluiden toiminnassa on tarjota fyysisiä paikkoja sosiaaliselle kanssa käymiselle uusien teknologioiden tarjotessa virtuaalisia kohtaamispaikkoja. Samalla uusien teknologioiden haltuunotto - Twitter, Facebook, Youtube ja Instagram - on tullut osaksi kulttuuripalveluiden toimintaa.

Tieto- ja viestintätekniikan kehitys on johtanut siihen, että instituutioiden sisällä oleva asiantuntijuus tulee yhä useammin haastetuksi instituutioiden ulkopuolisen asiantuntijuuden toimesta. Jotta instituutiot voivat säilyttää uskottavuutensa, tulee niiden ulkopuolelta tuleva tieto ottaa osaksi instituutioiden, kuten museoiden tai opistojen, toimintaa. Kaupungin museon arkeologiset kaivaukset vapaaehtoisten kanssa ovat yksi ratkaisu, samoin Vantaan taidemuseo Artsin vahva yhteistyö paikallisaktiivien kanssa Myyrmäessä.

Vantaa on kuluvan valtuustokauden aikana näkynyt mediassa kulttuurin näkökulmasta varsin runsaasti. Uudet tapahtumamuodot ja yhteistyökumppanuudet kuten Tikkurila Festivaali ja BRQ Vantaa Festival ovat saaneet paljon julkisuutta. Myös Vantaan taidemuseo Artsin ja Myyrmäki-liikkeen yhteistyö katutaiteessa on noteerattu mediassa⁹⁴. Rock'n Vantaa -tutkimushankkeen tuottaman aineiston pohjalta rakennettu näyttely kaupunginmuseossa (2014) keräsi ennätyskävijämäärän kuten myös palkittu Kasarikoti-projekti asuntomiesuilla (2015).⁹⁵ Taikava-hanke (taidekasvattajat varhaiskasvatuksessa) on osoittautunut menestyksekkääksi paitsi tuloksiltaan, myös medianäkyvyyden kannalta⁹⁶. Kuvataidekoulun ja musiikkiopiston oppilasmäärät ovat myös kasvaneet huomattavasti. Musiikkitalo Martinus jatkaa menestyksestä toimintaansa runsaan vuoden kestäneen remontin jälkeen. Kulttuuripalvelut ovat myös jatkaneet jalkautumista omien yksiköidensä ulkopuolelle ja järjestävät aktiivisesti mm. suosittuja arkeologin luentoja.

Kulttuuritarjontaa on pyritty kehittämään mm. kiinnittämällä entistä enemmän huomiota ohjelman ja näyttelyiden kiinnostavuuteen, hyödyntämällä uusien yhteistyökumppanuuksien luomia mahdollisuuksia sekä viestintään panostamalla. Kulttuuritapahtumia on karsittu ja kohdennettu resurssit valikoidumpiin tapahtumiin. Yleisömäärätilastoissa tämä näkyy suurena kasvuna (kuvio 7.1). Suuret ilmaiskonsertit kuten vuoden 2016 Vantaan kaupunkijuhlan konsertti Tikkurilan torilla ja Myyrmäessä järjestetty Vantaan päivän konsertti sekä elokuun suurkonsertit *Klassikot torilla* ja *Heavyklassikot* keräsivät suuria yleisömääriä monipuolisesti erilaisista taustoista. Näiden tilaisuuksien järjestämisen ovat mahdollistaneet uudenlainen yhteistyöpohja ja sopimuskumppanuudet eri toimijoiden välillä.

Taulukko 7.1 Kulttuuritapahtumat ja yleisömäärät vuosina 2013–16⁹⁷

	2013	2014	2015	2016
Tapahtumien määrä	1 268	560	439	583
Yleisömäärä	62 463	85 474	108 636	141 300

Lähde: Vantaan kaupunki, kulttuuripalveluiden tilastot

Vantaan kaupunki avustaa vuosittaisia monia yksityisiä taide- ja kulttuurilaitoksia. Kuluvalle valtuustokaudella avustuksia ovat saaneet mm. Tanssiteatteri Raatikko, Teatteri Vantaa, Vantaan viihdeorkesteri ja Suomalainen barokkiorkesteri sekä Suomen ilmailumuseo. Kunnallisia taide- ja kulttuurilaitoksia Vantaalla ovat jo aiemmin mainitut Vantaan kaupunginmuseo ja Vantaan taidemuseo Artsi sekä taiteen perusopetusta antavat Vantaan musiikkiopisto ja Vantaan kuvataidekoulu. Näiden ohella kulttuuripalvelujen alla toimivat lasten taidetallot Pessi ja Toteemi. Kaupunki myös avustaa useita yksityisiä taideoppilaitoksia ja taiteen perusopetusta antavia toimijoita sekä antaa apurahoja ammattitaiteilijoille ja taiteilijaryhmille. Pääkaupunkiseudun kunnat osallistuvat Suomen Kansallisoopperan toiminnan rahoitukseen. Kaupunki avustaa myös Tiedekeskus Heurekan toimintaa.⁹⁸

⁹⁴ Helsingin sanomat, Nyt-liite, 21.3.2015, <http://nyt.fi/a1305940101976>; Yle Kulttuuri, 1.10.2014, <http://yle.fi/uutiset/3-7498345>.

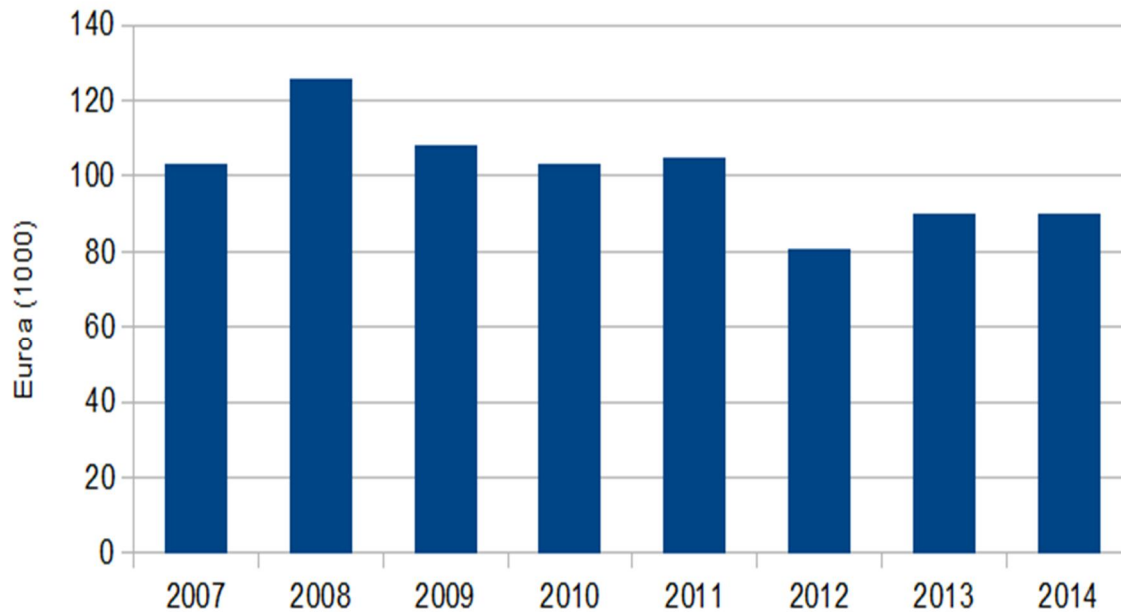
⁹⁵ Kasarikodissa kävi yhteensä noin 56 000 kävijää.

⁹⁶ Helsingin sanomat, 16.4.2016, <http://www.hs.fi/kaupunki/a1460774013318>.

⁹⁷ Tapahtumien määrän suuri lasku johtuu mittauksen muutoksista. Eri vuosien luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia.

⁹⁸ Tiedekeskus Heureka saa avustuksensa Vantaan kaupungin keskushallinnolta.

Kuvio 7.2 Kulttuuritoimen kohdeavustukset vuosina 2007–16

Lähde: Vantaan kaupunki, kulttuuripalveluiden tilastot

7.2 KAUPUNGINKIRJASTO

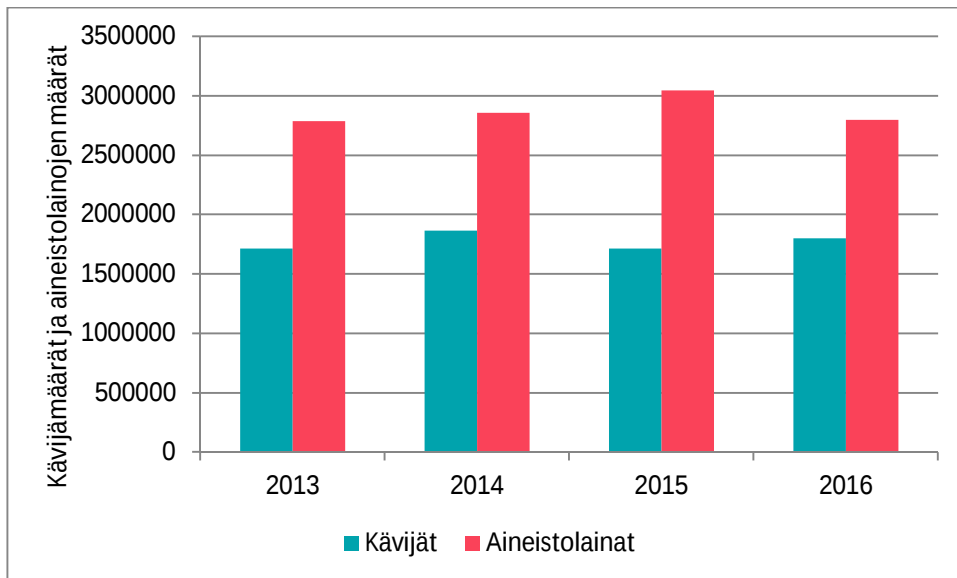
Yhteiskunnan muutos ja teknologian kehitys muovaavat myös kirjastojen identiteettiä. Tulevaisuuden kirjastot nähdään niin virtuaalisina kuin fyysisinäkin kohtaamispaikkoina. Kirjastot tarjoavat, myös uusia teknologioita hyödyntäen, mahdollisuuksia tiedon etsimiseen, oli sitten kyse harrastuksista tai ammatillisesta toiminnasta. Uudet viestintäteknologiat ja niiden myötä tapahtuva mediakäyttäytymisen muutos näkyvät myös Vantaan kaupunginkirjaston toiminnassa suuntaamalla toimintaa uudella tavalla. Nämä muutokset myös mahdollistavat kirjastohenkilökunnan työnkuvien kehittämisen siten, että rutiinitöiden määrä vähenee ja erilaisten asiantuntijatehtävien osuus kasvaa. Kaikki palvelu-uudistukset toteutetaan yhteistyössä asukkaiden kanssa. Esimerkiksi Martinlaakson kirjaston uudistamisen yhteydessä 2015–16 liki 1000 alueen asukasta osallistui kirjaston ja sen toiminnan suunnitteluun. Kuntalaisten osallisuus onkin keskeistä kaupunginkirjastotoiminnalle. Tämä on myös uuden kirjastolain mukaista, sillä lain mukaan demokratian ja osallisuuden edistäminen kuuluvat kirjastojen tehtäväkenttään.

Lukutaidon keskeinen merkitys myöhemmälle opinto- ja työelämämenestykselle on havaittu mm. PISA-tutkimuksissa (OECD 2009). Viestintäteknologioiden muuttuessa osamisvaatimukset eri viestintämuotojen ja niiden sisältöjen ymmärryksen suhteen myös kasvavat. Koulujen uusiin opetussuunnitelmiin on tullut mukaan monilukutaidon käsite. Monilukutaidolla viitataan taitoon tulkinta ja tuottaa erilaisia viestejä, oli välitettävä tieto sitten sanallista tai numeerista, audiovisuaalista tai näiden yhdistelmiä. Näiden tietoyhteiskunnan perustaitojen kehittämiseksi kirjasto tarjoaa niin ammatti-ihmisten apua kuin myös välineitä ja aineistoja.

Uudistuvan kirjaston toiminnalla on myös rajapinta innovaatio- ja yritystoiminnan edistämiseen. Kirjasto toimii alustana mikro- ja pienyrittäjyydelle, yrittäjien verkostoitumiselle ja innovaatiotoiminnalle.

Vantaan kaupunginkirjasto palvelee kaupunkilaisia 10 toimipisteessä. Lisäksi kirjastolla on käytössään kaksi kirjastoautoa. Kaupunginkirjaston vuosittainen kävijämäärä on ollut valtuustokaudella 1,7 - 1,9 miljoonan tasolla ja aineistolainojen määrä on vaihdellut 2,8 miljoonasta yli kolmeen miljoonaan (kuvio 7.3). Lainauseritykseltään kirjastoista suurin on Tikkurilassa toimiva pääkirjasto.

Kuvio 7.3: Kaupunginkirjaston kävijöiden ja aineistolainojen määrät vuosina 2013–16

Lähde: Vantaan kaupunki, kirjastopalveluiden tilastot

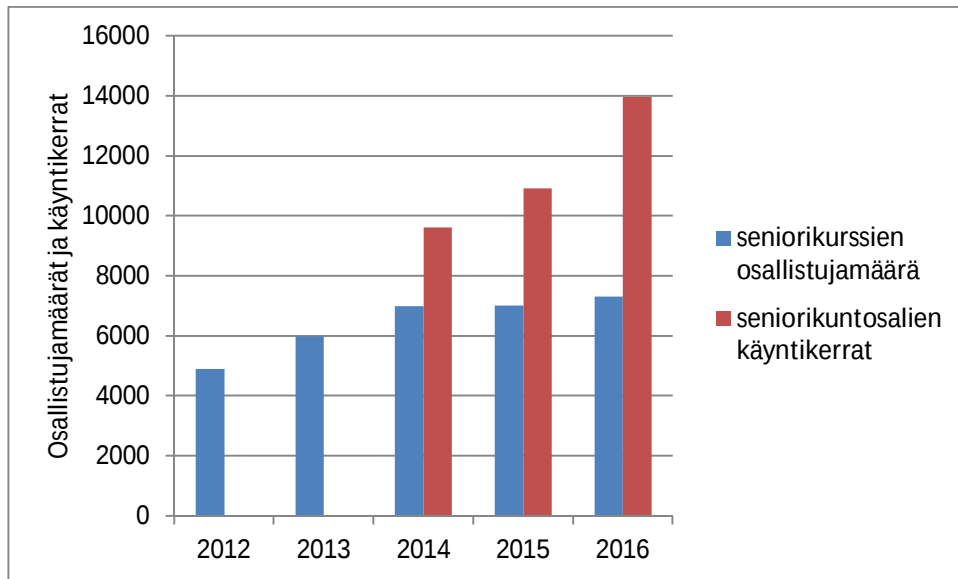
7.3 LIIKUNTA

Liikuntapalveluiden tavoitteena on liikunnan ja muun terveyttä edistävän aktiviteetin edistäminen. Näitä tavoitteita edistetään rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja, aktivoimalla kansalaisia liikunnan pariin sekä tukemalla liikunta- ja urheiluseurojen toimintaedellytyksiä. Vantaan kaupunki tuottaa liikuntapalveluita verraten pienin kustannuksin muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna.

Vantaan vuosille 2009–25 laaditun liikuntasuunnitelman mukaisesti liikuntapalveluiden kehittämisen lähtökohtana on liikunnallista elämäntapaa edistävän ympäristön, erityisesti liikunnan lähi- ja alueellisia palveluita tuottamalla, luominen. Vantaan kaupungin toteuttamat liikuntarakentamisen kehittämiskohteet painottuvatkin lähiliikuntapuistojen ja lähiliikuntapaikkojen uudisrakentamishankkeisiin sekä nykyisten liikuntapaikkojen peruskorjauksiin. Lähiliikuntapaikkoja pyritään rakentamaan ensisijaisesti koulujen ja päiväkotien yhteyteen. Lähiliikuntapaikkojen määrä on noussut vuodesta 2014 (32 lähiliikuntapaikkaa) vuoteen 2016 mennessä puolella (48 lähiliikuntapaikkaa). Näiden lisäksi liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi edistetään kumppanuushankkeiden toteuttamismahdollisuuksia.

Liikuntaan aktivoinnin tavoitteena on tarjota edellytyksiä liikunnalliseen elämäntapaan tarjoamalla liikunnan harrastamisen mahdollisuuksia kaikissa elämänkaaren vaiheissa. Kaupungin toteuttaman ohjatun liikunnan painopisteenä ovat ikääntyvän väestön tarpeet sekä erityis- ja terveysliikunta. Ikääntyneiden kurssitoimintaa on lisätty. Vuodesta 2014 lähtien on myös ryhdytty kehittämään seniorikuntosaliverkostoa (kuvio 7.4). Vuonna 2016 liikuntapalvelut hallinnoi kahta terveysasemien yhteydessä toimivaa seniorikuntosalia, joissa harjoitteli lähes 50 vertaisohjaajavetoisesti toimivaa ryhmää.

Kuvio 7.4: Senioreiden kurssitoimintaan osallistuneiden määrät vuosina 2012–16 ja seniorikuntosalien käyntikerrat vuosina 2014–16

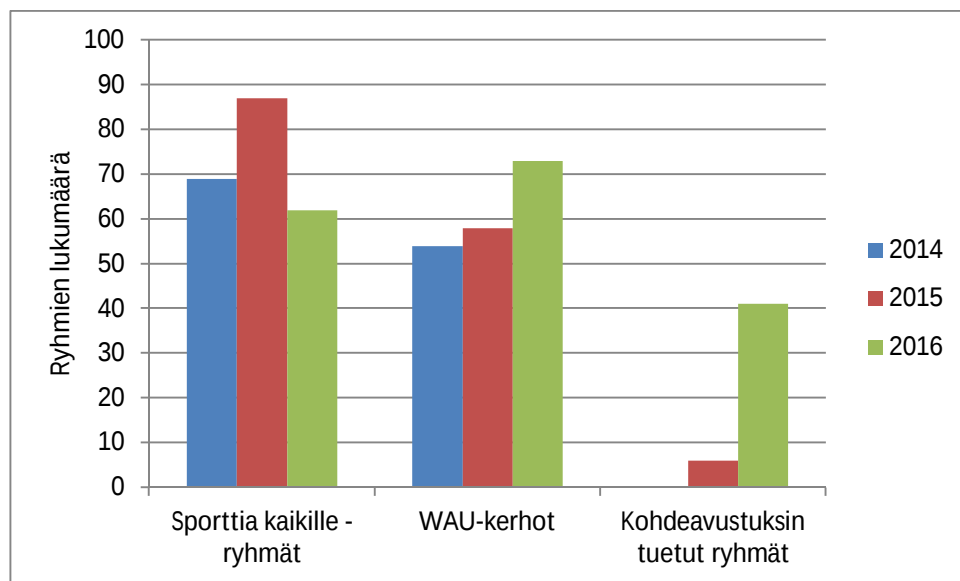
Lähde: Vantaan kaupunki, liikuntapalveluiden tilastot

Eräs kansanterveyden kannalta suurimmista haasteista on riittämättömästi liikkuvien tavoittaminen ja heidän ohjaaminen palveluiden piiriin. Tässä keskeisenä työkaluna Vantaalla on vuonna 2005 käynnistetty Liikunta-apteekkitoiminta, jossa tarjotaan kohdennettua liikuntaneuvontaa yhteistyössä terveysasemien henkilökunnan kanssa. Liikunta-apteekkitoiminta on suunnattu erityisesti yli 40-vuotiaille, tyypin 2 diabetesta sairastaville henkilöille. Käyntikertojen määrä on kasvanut vuodesta 2012 vuoteen 2016 mennessä nelinkertaiseksi (lähes 340 käyntikertaa vuonna 2016).

Liikuntaan aktivoinnissa toiminnan toinen keskeinen kohderyhmä ovat lapset ja nuoret. Toimenpiteitä on tehty Liikkuva koulu -ohjelman ja vuonna 2016 käynnistyneen Liikkuva päiväkotihankkeen kautta sekä kohdeavustuksilla tuettuja harrasteliikuntaryhmiä synnyttämällä. Liikkuva koulu -hanke alkoi Vantaalla vuonna 2010 ja vuoden 2015 loppuun mennessä kaikki Vantaan peruskoulut olivat mukana toiminnassa.

Liikunnan avustusperusteita uudistettiin vuonna 2015 alkaen tavoitteenaan tukea entistä vahvemmin lasten ja nuorten harrastetoimintaa. Uudistusprosessin keskeisenä havaintona oli, että seurojen tarjoaman kattavan kilpaurheilutoiminnan lisäksi kaivataan eri lajien kokeilemiseen ja monipuolisen harrastamisen mahdollistavia matalan kynnyksen harrasteliikuntavaihtoehtoja. Näiden toimintojen synnyttämiseksi otettiin käyttöön uusi avustusmuoto, kohdeavustus (kuviokuva 7.5). Kohdeavustuksilla tuetaan kaikille avoimia, ei kilpaurheiluun tähtääviä ja kustannuksiltaan matalia harrasteliikuntaryhmiä, kuten Sporttia kaikille -hankkeen ryhmät ja WAU ry:n vantaalaisilla kouluilla järjestämät liikuntakerhot.

Kuvio 7.5: Sporttia kaikille -hankkeen ryhmät, WAU-kerhot ja kohdeavustuksin tuetut harrasteliikuntaryhmät vuosina 2014–16

Lähde: Vantaan kaupunki, liikuntapalveluiden tilastot

7.4 NUORISOTYÖ

Nuorisopalveluiden toiminta tähtää vantaalaisten nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseen ja luo edellytyksiä nuorten aktiiviselle kansalaisuudelle. Lähivuosina nuorisopalveluiden toiminnan keskeisimpiä tavoitteita ovat syrjäytymisen ja polarisoitumisen ehkäiseminen ja osallisuuden tukeminen. Nuorisopalveluissa panostetaan yhteistyöhön eri tulosalueiden ja nuorisoalan järjestöjen sekä muiden kumppaneiden, kuten yritysten kanssa. Yhteistyötä tehdään mm. kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kanssa harrastuksen löytämiseksi jokaiselle nuorelle.

Alueellisen nuorisotyön ydintoimintoja ovat nuorisotilatoiminta ja erityisnuorisotyö. Kattava alueellinen palveluverkko mahdollistaa palveluiden hyvän tavoitettavuuden ja reagoimisen alueellisiin haasteisiin. Nuorisotilatoiminnan tavoitteena on tarjota monipuolista ja nuorten kasvua tukevaa toimintaa nuorille turvallisessa ympäristössä. Toimintaa vetävät ammattitaitoiset nuorisotyöntekijät, mutta suunnittelussa ja toteutuksessa nuorten osallisuus on entistä keskeisemmässä roolissa, samoin kuin yhteistyö muun muassa alueen järjestöjen ja koulujen kanssa. Suurin osa nuorisotiloista on monitoimitiloja jotka toimivat myös alueellisina kohtaamispaikkoina ja mahdollistavat toimintaa kaiken ikäisille kuntalaisille eri vuorokauden aikoina. Vantaan monikulttuurisuus näkyy monilla nuorisotaloilla vahvasti. Joillakin tiloista kävijöistä jopa 70–80 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia nuoria.

Alueellinen erityisnuorisotyön painopiste on siirtynyt entistä enemmän kohdennettuun pienryhmätoimintaan yhteistyössä koulujen ja mm. lastensuojelun kanssa. Erityisnuorisotyö toimii kiinteässä yhteistyössä nuorisotilatoiminnan kanssa sekä alueellisesti vahvasti verkostoituneena. Erityisnuorisotyössä nuoria tuetaan yksilöllisesti, oli sitten kysymys ihmissuhdeongelmista, koulunkäynnistä, päihteiden käyttöön liittyvistä ongelmista, kiusaamisesta tai mistä tahansa nuoren mieltä askarruttavasta asiasta.

Nuorisotyötä tehdään entistä enemmän niissä ympäristöissä missä nuoret liikkuvat ja viettävät aikaansa. Tässä käytetään erilaisia jalkautuvan työn menetelmiä kuten Vantaalla kehitetty liikkuva *Ankkapartiotoiminta*, nuorisotyöpareina tehtävä katutyö ja nuorisotyön

ammattilaisten jalkautuminen tarvittaessa ja tilannekohtaisesti nuorisotiloista omalla alueella. Uusimpana innovaationa jalkautuvassa nuorisotyössä on *Nuorisotyö raiteilla* -hanke, missä liikutaan nuorten parissa kehäradalla ja metrossa sekä niiden asemilla. Jalkautuvaa nuorisotyötä tehdään tiiviissä yhteistyössä järjestöjen ja muiden alan toimijoiden kuten seurakuntien nuorisotyön kanssa.

Moni megatrendi näkyy myös nuorisotyössä. Tietoisuus ympäristökysymyksistä ja kestävä kehityksen vaatimuksista lisääntyy koko ajan. Ympäristökasvatus on osa nuorisotyötä. Fyysinen ja digitaalinen maailma ovat sulautumassa entistä enemmän yhteen. Digitaalinen nuorisotyö on samanaikaisesti väline, tila, sisältö ja uudenlainen nuorisotyön toimintaympäristö. Jatkossa mediasisältöjä tuotetaan yhdessä nuorten kanssa, mikä edellyttää nuorisotyöntekijältä mediakasvattajan roolin omaksumista. Sosiaalista mediaa ja digitaalisia pelejä hyödynnetään pienryhmätoiminnassa, nuorten omaehtoisen toiminnan tukemisessa ja esimerkiksi osallisuuden välineenä oman ympäristön suunnittelussa.

Nuorten työpajat ja Kipinä etsivä nuorisotyö on tarkoitettu 16–28 -vuotiaille työttömille nuorille. Työpajoille tulevilta nuorilta valtaosalta puuttuu toisen asteen tutkinto ja aiempaa useammat ovat keskeyttäneet opintonsa; nuorten tuen tarve on kasvanut. Koulutukseen ja työhön ohjaamisen lisäksi työpajoilla on keskitytty nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen mm. omaohjaajuuden kautta. Yhteistyö Vantaan ammattiopisto Varian kanssa on tiivistynyt. Nuorten työpajat ovat oppimisympäristöjä, joissa työkokeiluissa olevilla nuorilla on mahdollisuus saada todistus osaamisen tunnistamisesta ennen opintojen alkua. Myös keskeyttämisriskissä olevat Varian opiskelijat voivat sovitusti tulla työpajalle motivaatiojaksolle. Työpajatoimintaa laajennetaan kaupungin toimipisteitä hyödyntäen. Myös nuorten tuettua oppisopimuskoulutusta edelleen lisätään ja kehitetään.

Etsivä nuorisotyö *Kipinä* ja *Palvelu olen minä* -hanke tavoittaa liikkuvan työotteen ja kotikäyntien kautta syrjäytyneitä tai vahvasti syrjäytymässä olevia nuoria. Yhä enemmän tarvetta olisi kuitenkin myös jalkautuville mielenterveyspalveluille, jotka auttaisivat kotiin syrjäytyneitä nuoria.

Nuorisopalveluiden eri toiminnoissa on havaittavissa yhä voimistuvaa polarisoitumista hyvin ja huonosti pärjääviin nuoriin. Nuorisotilojen kävijöillä on mm. entistä enemmän psykososiaalisia ongelmia. Erityisnuorisotyön kävijämäärä on kasvussa ja asiakkaina on entistä enemmän moniongelmaisia nuoria. Ilman koulutuspaikkaa jääneiden nuorten tuen tarve on aiempaa suurempaa nuorten monimuotoisten ja pitkittyneiden ongelmien vuoksi ja etsivässä nuorisotyössä kohdataan aiempaa vakavampia tilanteita kotiin syrjäytyneiden nuorten parissa.

Myös uusien nuorisotyön muotojen luominen ongelmien ehkäisemiseksi jo varhaisessa vaiheessa on tärkeää. Tässä uudenlaiset kumppanuudet ja verkostot ovat entistä isommassa roolissa. Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kanssa yhteistyössä suunniteltu monimuotoinen matalan kynnyksen harrastuskokeilu on tästä hyvä esimerkki. Yhä tärkeämpää on myös tiivistyvä yhteistyö niin peruskoulun kuin järjestöjen ja vantaalaisten yritysten kanssa.

Taulukko 7.6. Nuorisopalveluiden kävijämäärät ja toiminta-avustusta saaneiden ryhmien määrät vuosina 2013–16

	2013	2014	2015	2016
Kävijämäärä nuorisotiloissa	323872	382065	372884	433678
Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan asiakkaat	2733	1759	1574	1638
Avustusta saaneiden järjestöjen ja toimintaryhmien määrä	66	63	58	*
Järjestöjen toimintaan osallistuneiden määrä	82562	88179	82393	*

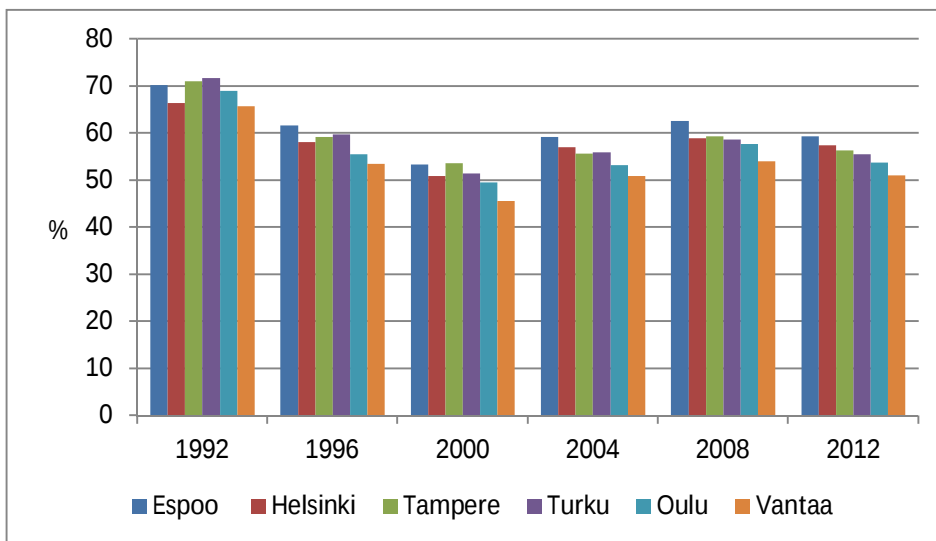
Lähde: Vantaan kaupunki, nuorisopalveluiden tilastot

8. DEMOKRATIA JA OSALLISUUS

8.1 VAALIT JA ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMINEN

Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa on Suomessa laskenut 1960- ja 70-lukujen liki 80 prosentin tasosta merkittävästi. Poikkeuksena äänestysaktiivisuuden laskutrendissä olivat vuosien 2004 ja 2008 kuntavaalit, äänestysvilkkaus oli näissä vaaleissa edeltäviä, vuoden 2000 kuntavaaleja, hieman korkeampi. Vuoden 2012 kuntavaaleissa äänestysaktiivisuus jälleen laski, vaikkakaan ei aivan vuoden 2000 tasolle. Vantaalla kuntavaalien äänestysvilkkaus on tyypillisesti jäänyt valtakunnallisen äänestysvilkkauksen alapuolelle. Vuoden 2012 kuntavaaleissa äänensä antoi 51 prosenttia vantaalaisista äänioikeutetuista. Suurten kaupunkien joukossa Vantaan äänestysprosentti oli alin, korkein äänestysprosentti oli Espoossa, lähes 60 prosenttia. Vantaalla miesten äänestysprosentti oli runsaat 49 ja naisten vajaat 53 prosenttia. Sukupuolten välinen ero äänestysaktiivisuudessa on ollut samaa suuruusluokkaa ja samaan suuntaan myös aiemmissa kunnallisvaaleissa. Alueittaiset erot äänestysvilkkauksessa olivat myös varsin suuria. Alimmillaan äänestysprosentteissa jäätiin, Nissaksessa ja Pakkalassa, 37–39 prosentin tasolle ja korkeimmillaan, Hämeenvaarassa ja Ylästössä, saavutettiin 64–65 prosentin taso. Erot äänestysvilkkauksessa heijastelevat asuinalueiden sosioekonomisia eroja alueiden väestörakenteissa.

Kuvio 8.1 Äänestysvilkkaus kunnallisvaaleissa suurimmissa kaupungeissa vuosina 1992–2016

Lähde: Tilastokeskus

Eduskuntavaaleissa äänestysvilkkaus on tyypillisesti kuntavaaleja korkeampi. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa lähes 68 prosenttia vantaalaisista äänioikeutetuista antoi äänensä. Myös eduskuntavaaleissa naiset äänestivät Vantaalla miehiä aktiivisemmin. Sukupuolten välinen ero äänestysaktiivisuudessa oli kuitenkin kunnallisvaaleja pienempi, runsaat 2 prosenttiyksikköä. Alueiden väliset erot äänestysaktiivisuudessa olivat kuntavaalien tasoa. Korkeimmillaan saavutettiin lähes 84 prosentin taso ja alimmillaan jäätiin alle 60 prosentin tason. Eduskuntaan valittiin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kolme vantaalaista kansanedustajaa.

8.2 OSALLISUUS

Vantaan kaupunki on strategiassaan sitoutunut osallisuuden vahvistamiseen ja määrittelee toimintansa lähtökohdaksi kuntalaisen osallisuuden ja avoimen viestinnän. Osallisuustyötä on ohjannut vuodesta 2013 osallisuusmalli⁹⁹, joka on tarkoitettu oppaaksi niin kuntalaisille kuin myös viranhaltijoille. Kaikki toimialat ottavat toiminnassaan omalta osaltaan huomioon asukkaat ja asiakkaat. Keskitetysti osallistumistyöstä vastaa asukaspalvelut. Kaupungin sisäistä osallisuustyötä varten on luotu neljä kertaa vuodessa kokoontuva osallisuusverkosto, jossa osallisuustyötä ja sen suunnittelua tarkastellaan poikkihallinnollisesti yhdessä. Sisäisiä työpajoja on ollut neljä ja syksyllä 2016 aloitettiin järjestelmälliset, kaupungin sisäiset osallisuuskoulutukset.

Vantaan kaupungin osallisuusmallissa osallisuus tarkoittaa kunnan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttavaa osallisuutta. Tavoitteena on vahvistaa kansalaisten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia päätöksenteossa kehittämällä hallinnon menettelytapoja siten, että vuorovaikutus kansalaisten, päätöksentekijöiden ja valmistelijoiden kesken on mahdollista.

Vantaan kaupungin osallisuusmalli sisältää kuvauksen osallistumisen mahdollistavista tavoista, jotka on jaoteltu neljään kokonaisuuteen. Edustuksellisella osallisuudella tarkoitetaan yhteisten asioiden hoitoon osallistumista edustuksellisten toimielinten kautta. Kaupungin ylintä päätösvaltaa Vantaalla käyttävän kaupunginvaltuuston ohella Vantaalla toimii myös nuorisovaltuusto. Vuonna 2015 hyväksytyn uuden kuntalain mukaan jokaisen kunnan on asetettava nuorisovaltuusto. Vantaalla nuorisovaltuusto on toiminut vuodesta 2000 lähtien. Nuorisovaltuuston tehtävänä on kehittää nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja hakea uusia muotoja nuorten aktivoimiseksi, jotta he ottaisivat osaa heitä koskevaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Nuorisovaltuustoon kuuluu kaksikymmentä varsinaista ja kymmenen varajäsentä. Nuorisovaltuuston edustajilla on läsnäolo- ja puheoikeus Vantaan kaupungin lautakunnissa, aluetoimikunnissa sekä kaupunginvaltuustossa. Toiminta on poliittisesti sitoutumatonta. Nuorisovaltuusto kokoontuu kuukausittain. Se tekee aloitteita kaupunginhallitukselle, antaa lausuntoja, osallistuu erilaisiin työryhmiin ja järjestää nuorille suunnattuja tapahtumia yhteistyössä oppilaskuntien ja nuorisopalveluiden kanssa. Vuoden 2015 vaaleissa oli kaikkiaan 14 062 äänioikeutettua nuorta, joista noin 33 prosenttia käytti ääntään.

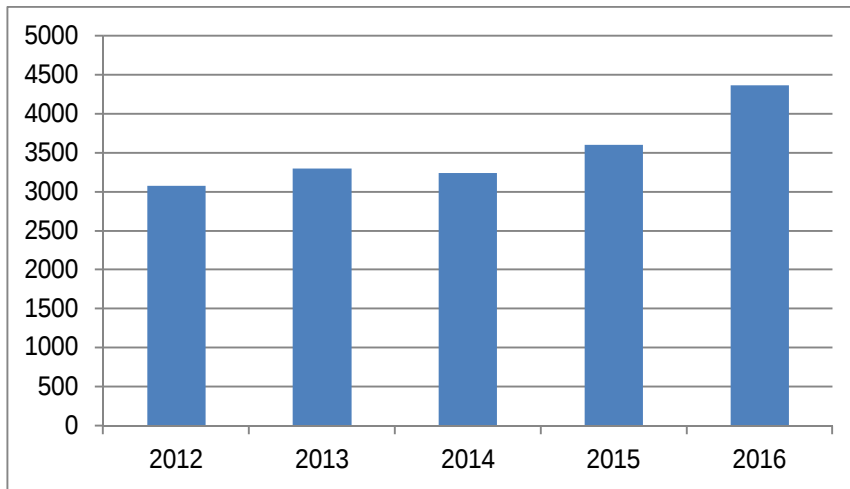
Vantaalla toimii kaikilla suuralueilla aluetoimikunnat sekä ruotsinkielisiä vantaalaisia edustava Svenska kommittén. Aluetoimikunta on koottu siten, että sen jäsenet asuvat eri puolilla suuraluetta. Svenska kommitténin toiminta-alueena on koko Vantaa. Aluetoimikuntien ja Svenska kommitténin toimikausi päättyy kesällä 2017. Parhaillaan valmistellaan Osallistuva Vantaa -toimintatapaa, jonka avulla kuntalaisten osallisuus kaupungin ja palveluiden suunnittelussa lisääntyy entisestään.

Nuorisovaltuuston, aluetoimikuntien ja ruotsinkielisiä vantaalaisia edustavan Svenska kommittén ohella edustuksellista osallisuutta edistetään myös maahanmuuttajien ja vähemmistöjen asioita käsittelevän monikulttuurisuusasioiden neuvottelukunnan kautta, vammaisten ja heidän omaisten asioita käsittelevän vammaisneuvoston kautta ja ikääntyneiden hyvinvointia eri tavoin edistävän vanhusneuvoston kautta.

Edustuksellisen osallisuuden ohella kuntalaisille on taattu mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon aloitteita tekemällä. Suoran osallisuuden keskeisenä kanavana ovat kuntalaisaloitteet joita on viime vuosina tehty tyypillisesti 40–50 kappaletta vuodessa.⁹⁹ Suoraan osallisuutta edustavat myös kuntalaisten palautejärjestelmän kautta antamat palautteet. Palautteiden määrä on kasvanut viime vuosina (kuvio 8.2).

⁹⁹ Vuonna 2013 aloitteita tuli 56, vuonna 2014 43, vuonna 2015 46 ja vuonna 2016 42.

Kuvio 8.2 Kuntalaisten palautejärjestelmän kautta antamat palautteet Vantaalla vuosina 2012–2016

Lähde: Vantaan kaupunki, Prime-palautejärjestelmä

Tieto-osallisuudella tarkoitetaan kuntalaisille tarjottavaa ajantasaista ja ymmärrettävää tietoa kaupungin päätöksenteosta ja toiminnasta. Luonnollisena osana tieto-osallisuuteen kuuluu mahdollisimman laaja avoimuus. Vantaa osallistuu aktiivisesti avoimen tiedon tuottamiseen osana Helsinki Region Infoshare (HRI) -palvelua. Vuodenvaihteessa 2016/17 HRI-palvelussa oli 194 sellaista tietoa-aineistoa, joissa oli Vantaata koskevaa tietoa, avoimena tietona.

Osallisuuden neljäs muoto, toimintaosallisuus, tarkoittaa kuntalaisten omaehtoista toimintaa sekä kunnan järjestämiä tilaisuuksia ja tapahtumia, joissa kuntalaiset, viranomaiset ja päätöksentekijät kohtaavat. Toimintaosallisuus muodostuu neljästä osaluokasta. Asukasfoorumi on avoimia keskustelutilaisuuksia, joissa asukkaat ja kaupungin johto kohtaavat. Aiheet määräytyvät alueen tarpeiden mukaan. Kaupungin johdon asukasfoorumeita on järjestetty kahdesti vuodessa eri teemoin ja eri puolilla Vantaata. Tämän ohella kuntalaispalvelut ja muut kaupungin toimialat järjestävät erilaisia työpajoja ja asukastilaisuuksia. Asukastilaisuudet ovat joko alueellisia tai teemallisia.

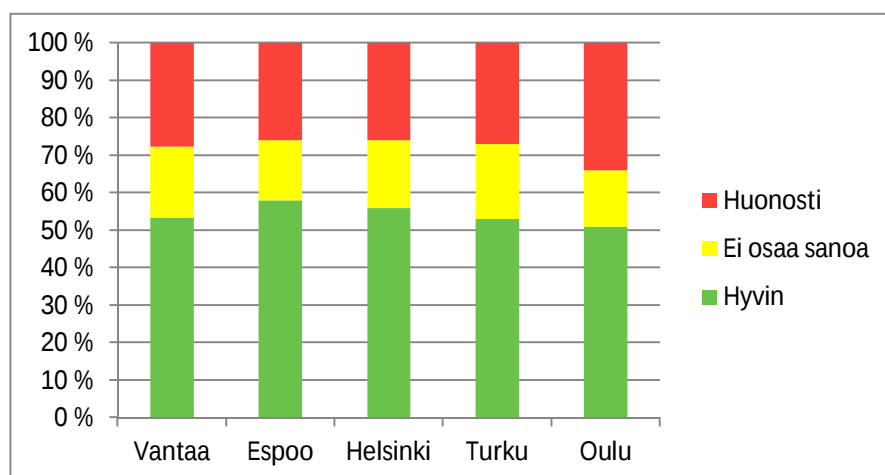
Toisena toimintaosallisuuden muotona ovat asukastilat. Niillä tuetaan matalan kynnyksen kansalaistoimintaa tarjoamalla avointa asukastila- ja kohtaamispaikkatoimintaa, johon kaikki ovat tervetulleita. Asukastilat ovat vapaaehtoistoiminnan keskuksia. Näitä tiloja tarjoamalla pyritään muun muassa ehkäisemään yksinäisyyttä ja syrjäytymistä, lisäämään sosiaalisia tukiverkostoja ja mahdollistamaan omaehtoinen toiminta ja yhteistyö asukkaiden, yhteisöjen ja kaupungin välillä. Kaupungin rooli on osoittaa tiloja ja henkilöstöä toimintaan sekä tukea järjestöjä ja vapaaehtoistoimijoiden verkostotyötä kehittämisellä ja avustuksella. Kaupunki tukee vapaaehtoistyötä järjestämällä koulutusta ja tekemällä yhteistyötä markkinoinnissa ja viestinnässä. Vuonna 2016 Vantaalla toimi kuusi asukastilaa. Asukastilojen lisäksi kaupunki tarjoaa tilojaan yhdistysten järjestämälle toiminnalle.

Toimintaosallisuuden kolmantena muotona ovat kaupunki jakamat avustukset. Kaupunki jakaa avustuksia sellaisten tapahtumien ja toimintamuotojen tueksi, joiden tavoitteena on tehdä Vantaasta parempi paikka asua ja elää. Avustuksia jakavat sivistystoimen (liikunta, nuorisotoimi, kulttuuri) ja asukaspalveluiden (alueraha, merkittävää yhteiskunnallista työtä tekevät toimijat, terveyden ja hyvinvoinnin avustukset ja ystävyyssseurat) toimialat. Vuonna 2016 avustusta myönnettiin yhteensä 170 järjestölle tai toimintaryhmälle. Neljäntenä toimintaosallisuuden muotona ovat kaupungin tekemät sähköiset kyselyt. Näitä toteutetaan muutamia vuosittain.

8.3 KAUPUNKILAISTEN NÄKEMYKSET VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTAAN JA KAUPUNGIN TIEDOTUKSESTA

Asukkaiden tyytyväisyyttä kaupungin palveluihin kartoittavan Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksen (2016) perusteella vantaalaisten tyytyväisyys kaupungin palveluista tiedottamiseen on suurten kaupunkien keskitasoa.¹⁰⁰ Yli puolet vantaalaisista katsoi tiedotuksen hoidetun hyvin, huonoksi sen arvioi runsas neljännes vastaajista. Vuodesta 2012 vuoteen 2016 verrattuna kaupungin tiedotukseen tyytyväisten osuus on pysynyt likimain ennallaan.

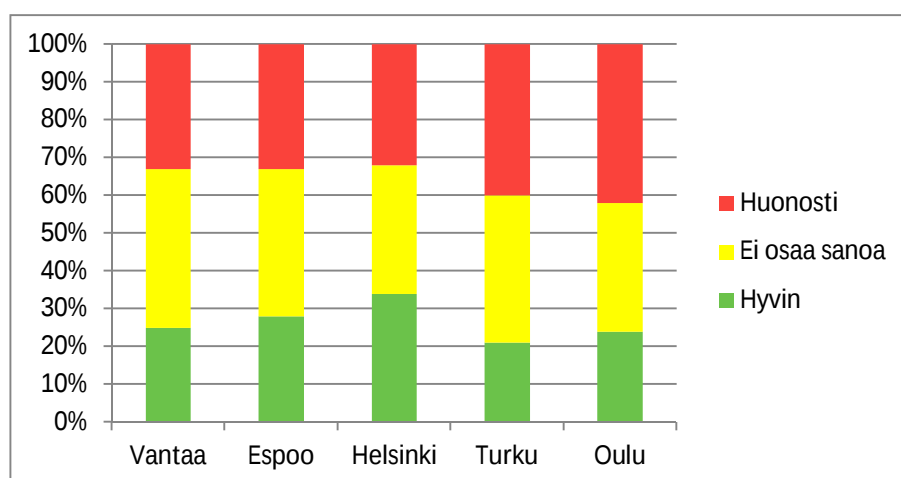
Kuvio 8.3 Miten hyvin tiedotus kunnan palveluista on hoidettu asuinkunnassanne?

Lähde: FCG, Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus 2016

Kaupunki- ja kuntapalvelututkimuksessa kysyttiin myös asukkaiden tyytyväisyyttä vaikutusmahdollisuuksiinsa kotikunnan asioihin. Vantaalaisista neljännes arvioi vaikutusmahdollisuuksien olevan hyvin järjestettyjä ja kolmannes huonosti järjestettyjä. Vaikutusmahdollisuuksien järjestämisen huonoksi arvioivien osuus oli Vantaalla samalla tasolla Espoon ja Helsingin kanssa. Myönteistä on, että vaikutusmahdollisuuksiin tyytyväisten osuus on Vantaalla kasvanut selvästi edellisestä tutkimuskerrasta (2012).

Kuvio 8.4. Miten hyvin kuntalaisten vaikuttamisen mahdollisuudet on hoidettu asuinkunnassanne?

Lähde: FCG, Kaupunki- ja kuntapalvelututkimus 2016

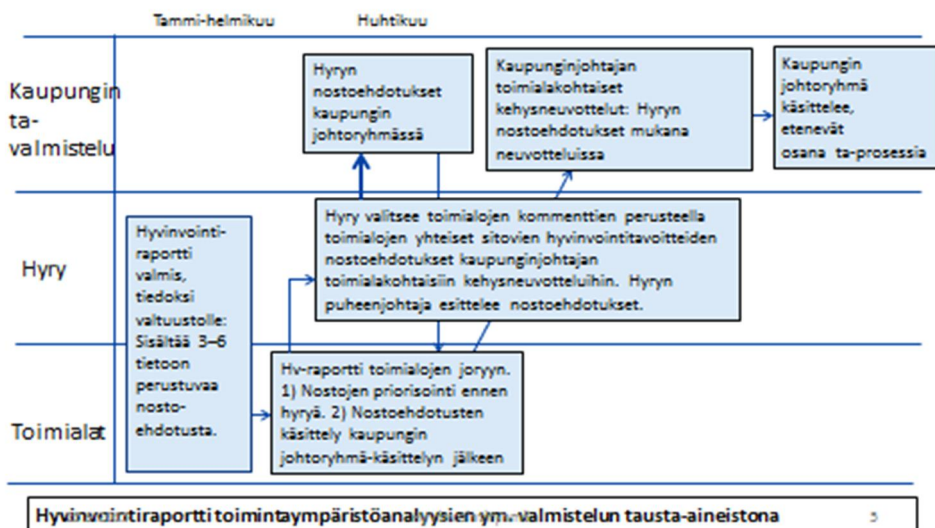
¹⁰⁰ Suurista kaupungeista Tampere ei osallistunut vuoden 2016 Kaupunki- ja kuntapalvelututkimukseen. Vertailun kohteena ovat täten Vantaa, Espoo, Helsinki, Turku ja Oulu.

LÄHDELUETTELO

LIITE 1

LIITE 2

Hyvinvointiraportin integroiminen sitovien tavoitteiden valmisteluprosessiin

YHTEYSTIEDOT

Vantaan kaupunki
Taloussuunnittelu
p. 839 11 (vaihde)
Asematie 7, 01300 Vantaa

